

Sorularla Öğrenelim

HUK101U-BORÇLAR HUKUKU

Ünite 1: Borç İlişkisinin Temel Kavramları-Borçların Kaynakları-Hukuki İşlem Kavramı-Sözleşmelerin Hukuki İşlemler İçindeki Yeri-Sözleşmelerin Kurulması

BORÇLAR HUKUKUNUN ANA İLKESİ: SÖZLEŞME ÖZGÜRLÜĞÜ

1. *Sözleşme özgürlüğü nedir? Açıklayınız. Cevap:* Kişiler, kural olarak diledikleri hukuki sonuçları gerçekleştirecek sözleşmeleri serbestçe yapabilirler. Buna sözleşme özgürlüğü denir. Nitekim TBK 26'da yer alan “*Taraflar, bir sözleşmenin içeriğini kanunda öngörülen sınırlar içinde özgürce belirleyebilirler*” hükmü uyarınca, sözleşme özgürlüğü ancak kanunla sınırlanabilir. Sözleşme özgürlüğü ilkesinin çeşitli görünüşleri söz konusudur: Bir kere, sözleşme özgürlüğü, sözleşme yapıp yapmama özgürlüğünü ifade eder. Şu hâlde, kural olarak, kimse iradesi dışında sözleşme ilişkisine girmek zorunda değildir. Ancak kanun tarafından öngörüldüğünde ya da iradi olarak sözleşme yapma yükümlülüğü altına girildiğinde sözleşme yapma zorunluluğundan söz edilir. İkincisi, sözleşme özgürlüğü, kanunun çizdiği sınırlar içinde sözleşmenin içeriğini belirleme özgürlüğü olarak ortaya çıkar. Keza sözleşme özgürlüğünün içeriğinde, kanun tarafından sözleşmenin geçerliliği için şekil öngörülmedikçe sözleşmenin şeklini belirleyebilme özgürlüğü de yer almaktadır.

BORÇ İLİŞKİSİNİN TEMEL KAVRAMLARI

2. *Sözleşme özgürlüğüne kanunla getirilen sınırlamalara örnek veriniz.*

Cevap: Sözleşme özgürlüğüne kanunla getirilen sınırlamalara örnek olarak, sözleşmenin içeriğini belirleme özgürlüğünün sınırını teşkil eden TBK 27/1 gösterilebilir. TBK 27/1'e göre, “*Kanunun emredici hükümlerine, ahlâka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı veya konusu imkânsız olan sözleşmeler kesin olarak hükümsüzdür*”.

3. *Edim nedir? Açıklayınız.*

Cevap: Borcun konusuna edim denir. Edimin hukuken korunmaya değer bir menfaate ilişkin olması yeterlidir. Ekonomik bir değer taşınması gerekmez ise de edim çok kere ekonomik bir değer taşır.

4. *Borçlunun edimi yerine getirmek için yapacağı davranış itibarıyla edim türlerini açıklayınız.*

Cevap: Borçlunun edimi yerine getirmek için yapacağı davranış itibarıyla, borcun konusu olan edim ya verme borcu veya yapma borcu ya da yapmama borcu olarak nitelendirilebilir. Satış sözleşmesi uyarınca satılan malın mülkiyetinin devri verme borcuna; vekilin iş görmesi yapma borcuna; sır saklama yükümlülüğü yapmama borcuna örnek teşkil eder.

5. *Borç ilişkisinin doğurduğu haklar nelerdir? Cevap:*

Kural olarak borç ilişkisi, alacaklıya edimin yerine getirilmesini talep etme hakkını sağlar. Dolayısıyla borç ilişkisinin, borçlu açısından edimi yerine getirme yükümlülüğü, alacaklı için ise alacak hakkı doğurduğunu ifade etmek mümkündür. Bununla

beraber, bazı borç ilişkilerinde alacak hakkı doğmasına rağmen, alacaklının alacağını talep etme yetkisi bulunmaz. Bu nitelikteki borç ilişkileri, eksik borç olarak adlandırılmaktadır. Kumar ve bahisten doğan borçlar (TBK 604), evlenme tellallığından doğan borçlar (TBK 524); ahlaki görevlerin ifasından doğan borçlar ve zamanaşımına uğramış borçlar eksik borç niteliğindedir. Eksik borçların ortak niteliği, alacaklının borcun yerine getirilmesini talep etme imkânının bulunmaması, buna karşılık borçlunun borcu ifa etmesi hâlinde ifanın geçerli bir ifa niteliği taşıması, dolayısıyla gerçekleştirilen ifanın geri istenmesinin mümkün olmamasıdır.

6. *Borç ilişkisinin nisbi niteliğini açıklayınız.*

Cevap: Borç ilişkisi, kural olarak, yalnızca tarafları arasında hüküm doğurur. Üçüncü kişiler borç ilişkisinin dışındadır. Diğer ifadeyle, borç ilişkisinden kaynaklanan haklar ve yükümlülükler alacaklı ve borçluya aittir. Üçüncü kişilerin borç ilişkisine dayanarak talepte bulunmaları mümkün olmadığı gibi, borç ilişkisinden doğan hakların üçüncü kişilere karşı ileri sürülmesi de söz konusu olmaz. Bu sebeple, alacak hakkının nisbi hak niteliği taşıdığından söz edilir.

7. *Tapu kütüğü nedir?*

Cevap: Devlet eliyle tutulan tapu sicilinin ana unsurlarından biridir. Kat mülkiyetine tabi bağımsız bölümler dışında kalan taşınmazlara ilişkin aynı hakların kaydedildiği defterdir.

8. *Şerh nedir?*

Cevap: Tapu kütüğüne yapılan kayıtlardan biridir. Kanunda sayılan bir takım kişisel haklar, tasarruf yetkisi kısıtlamaları veya geçici tescilin şerhi istenebilir.

9. *Taşınmaz vaadi sözleşmesi nedir?*

Cevap: Taraflardan birine veya her ikisine tek taraflı irade beyanı taşınmaz satış sözleşmesi yapılmasını isteme hakkı veren bir ön sözleşmedir.

10. *Borç ilişkisinden doğan sorumluluğu açıklayınız.*

Cevap: Hukukta sorumluluk, iki farklı anlamda kullanılmaktadır. Sorumluluğun bir anlamı, meydana gelen zarar için tazminat ödeme yükümlülüğüdür. Sorumluluğun bu anlamı itibarıyla, borç, yerine getirilmediği takdirde borçlu açısından alacaklının uğradığı zararı tazmin etme yükümlülüğü doğar.

Sorumluluk, aynı zamanda, borçlunun malvarlığının alacaklının cebri icra yoluyla paraya çevirebilmesine açık olmasını ifade eder. Şu hâlde alacaklı, borçlunun malvarlığı değerlerini alacağını tahsil etmek için Devletin cebri icra organları aracılığı ile paraya çevirebilme yetkisine sahiptir. Bu anlamda sorumluluk, kural olarak, borçlunun tüm malvarlığının borç için cebri icraya açık olmasını ifade eder. Kural, borçlu açısından sınırsız sorumluluk olmakla

Sorularla Öğrenelim

HUK101U-BORÇLAR HUKUKU

Ünite 1: Borç İlişkisinin Temel Kavramları-Borçların Kaynakları-Hukuki İşlem Kavramı-Sözleşmelerin Hukuki İşlemler İçindeki Yeri-Sözleşmelerin Kurulması

birlikte, Kanun, bazı hâllerde borçlunun sorumluluğunu sınırlamıştır. Sorumluluğun sınırlanması iki tarzda ortaya çıkmaktadır:

- Sadece belli bir mal veya mallar ile sorumluluk: Örnek olarak başkasının borcu için bir eşyasını rehmeden kimsenin sorumluluğu sadece rehnediği eşyaya ilişkindir. Alacaklı, sadece rehin konusu eşyayı paraya çevirebilir, rehin verenin diğer malvarlığı değerlerini cebri icraya konu yapamaz. TMK 631 uyarınca, Devlet, mirasçı olduğu terekenin borçlarından miras yolu ile edindiği değerler ölçüsünde sorumludur.
- Örnek olarak TBK 583 uyarınca kefilin sorumluluğu kefalet sözleşmesinde belirtilen miktarla sınırlıdır.

BORÇ İLİŞKİSİNİN TEMEL KAVRAMLARI

11. Borcun kaynaklarını genel olarak açıklayınız.

Cevap: Borç kaynağı denildiğinde borç doğuran hukuki ilişki ifade edilmektedir. Türk Borçlar Kanunu genel hükümler kısmının “Borç İlişkisinin Kaynakları” başlığını taşıyan birinci bölümünde üç borç kaynağına ilişkin hükümlere yer vermiştir: Sözleşmeden Doğan Borç İlişkileri (TBK 1-48); Haksız Fiillerden Doğan Borç İlişkileri (TBK 49-76) ve Sebepsiz Zenginleşmeden Doğan Borç İlişkileri (TBK 77-82). Anılan borç kaynaklarının dışında kanunun hısımlık ilişkilerine bağlı olarak öngördüğü başka borç kaynakları da bulunmaktadır. Kanunun hısımlık ilişkilerine bağlı olarak öngördüğü nafaka borçları ve vekâletsiz iş görmeden doğan borçlar (TBK 526 vd.) örnek gösterilebilir. Söz konusu borç kaynakları itibarıyla, borcun doğumunda kişinin iradesinin rolü dikkate alındığında, sözleşmelerden ve haksız fiilden doğan borçların iradeye dayandığını, sebepsiz zenginleşmeden doğan borçlar açısından ise iradenin rolünün bulunmadığı ifade edilmektedir. Sözleşmelerden doğan borçlarda iradenin rolü, sözleşme tarafının arzu ettiği sonucun ortaya çıkmasını sağlamasındadır. Oysa haksız fiillerde, borcun doğumunda iradenin rolü hukuka aykırı sonucun gerçekleşmesini sağlamakta, dolayısıyla hukuka aykırı sonuca yönelmiş iradenin, meydana gelen zararı tazmin yükümlülüğü doğurmasında görülür.

HUKUKİ İŞLEM KAVRAMI VE SÖZLEŞMELERİN HUKUKİ İŞLEMLER İÇİNDEKİ YERİ

12. Hukuki işlem kavramını açıklayınız. Türlerini sıralayınız.

Cevap: Hukuki işlem, genel bir ifadeyle, hukuki sonuca yönelmiş irade beyanı olarak tanımlanabilir. Kişilerin arzu ettikleri sonucun meydana gelmesi için iradeleri açıklamaları ile ortaya çıkan hukuki işlemler, işlemin meydana gelebilmesi için gerekli irade beyanının sayısına göre tek taraflı hukuki işlemler ve sözleşmeler olarak

gruplandırılabilir. Bunlara aralarında hukuki ilişki bulunan kişilerin aldıkları kararları da eklemek gerekir.

13. Tek taraflı hukuki işlemleri açıklayınız.

Cevap: Tek taraflı hukuki işlemler, arzu edilen hukuki sonucun gerçekleşebilmesi için tek bir kişinin iradesinin yeterli olduğu işlemlerdir. Tek taraflı hukuki işlemlerin en tipik örneği, bir kişinin malvarlığının ölümünden sonraki akıbetini belirlemek üzere yaptığı vasiyetnamedir. Yine bir kişinin belirli bir malvarlığı değerini özgüleyerek vakıf kurması da tek taraflı hukuki işlem niteliğindedir. Keza uygulamada bunların dışında tek taraflı hukuki işlemlere de sık olarak rastlanabilir.

Bankaya müşterisi adına ve hesabına belirli bir miktar parayı ödeme yetkisi verilmesini ifade eden havale (TBK 555); bir sözleşme ilişkisinin ortadan kaldırılmasını sağlayan fesih beyanı da tek taraflı hukuki işlemlerdir. Örneğin, gerek çalışan tarafından gerekse işveren tarafından hizmet (iş) sözleşmesinin sona erdirilmesine yönelik bozucu yenilik doğuran hakkın kullanılması niteliğindeki fesih beyanı, karşı tarafın rızasına ihtiyaç duymaksızın hukuki sonucu meydana getirir, yani sözleşmeyi sona erdirir. Bu özelliği itibarıyla tek taraflı hukuki işlem niteliği taşır.

14. Sözleşme nedir?

Cevap: TBK 1/T’de yer alan “Sözleşme, tarafların iradelerini karşılıklı ve birbirine uygun olarak açıklamalarıyla kurulur” hükmünde ifade edildiği üzere, sözleşmeler arzu edilen hukuki sonucun meydana gelmesi için iki kişinin karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanlarının gerekli olduğu hukuki işlemlerdir. Sözleşmenin kurulmasına ilişkin irade açıklamalarının açık veya örtülü tarzda beyan edilmesi mümkündür.

15. Adi ortaklık nedir?

Cevap: İki veya daha çok kişinin ortak bir amaca ulaşmak amacıyla emek ve sermayelerini birleştirmeleriyle meydana gelir.

16. Sözleşmenin bir tarafında birden çok kişi bulunması durumuna örnek veriniz.

Cevap: Bir adi ortaklığın bankadan kredi kullanması hâlinde, kredi sözleşmesinin bir tarafını krediyi kullandıran banka oluştururken, karşı tarafta borçlu olarak adi ortaklığın ortakları (iki veya daha fazla kişi) yer alır. Bankada birden fazla kişinin açtığı müşterek hesap sözleşmelerinde de durum aynıdır.

17. Borçlar hukuku sözleşmelerinin diğer sözleşmelerden farkını açıklayınız.

Cevap: Borçlar Hukuku sözleşmeleri, esas itibarıyla borç ilişkisi doğuran sözleşmelerdir.

Bu niteliği itibarıyla “borçlandırıcı işlem” olarak ifade edilir. Bununla beraber, Borçlar Hukuku sözleşmelerinin içeriğini borç ilişkisinde değişiklik yapılması ya da borç

Sorularla Öğrenelim HUK101U-BORÇLAR HUKUKU

Ünite 1: Borç İlişkisinin Temel Kavramları-Borçların Kaynakları-Hukuki İşlem Kavramı-Sözleşmelerin Hukuki İşlemler İçindeki Yeri-Sözleşmelerin Kurulması

ilişkisinin ortadan kaldırılması da teşkil edebilir. Örnek olarak TBK 205 hükmünde düzenlenmiş olan sözleşmenin devri, sözleşmede taraf değişikliğini gerçekleştirmesi yönüyle bu nitelikte bir sözleşme olarak belirtilebilir. Borçlar Hukukunda bu nitelikteki sözleşmeler incelenecektir.

Ancak belirtmek gerekir ki Medeni Hukukun diğer alanlarında da sözleşme niteliği taşıyan hukuki işlemler yer almaktadır. Bu hukuki işlemler de meydana gelmelerinin karşılıklı birbirine uygun irade beyanlarının bulunmasına bağlı olması itibarıyla, iki tarafı hukuki işlem, dolayısıyla sözleşme niteliği taşırlar. Ancak Borçlar Hukuku sözleşmelerinden farklı olarak, Medeni Hukuk sözleşmelerinin borç ilişkisi doğurması söz konusu olmaz. Örnek olarak, Aile Hukuku sözleşmesi niteliğindeki nişanlanma (TMK 118) ve evlenme (TMK 142), Miras Hukukunda miras sözleşmeleri (TMK 545) böyledir. Keza malvarlığındaki bir hakka doğrudan etki yaparak hakkı devreden, sınırlayan veya ortadan kaldıran tasarruf işlemlerinin de sözleşme niteliği taşıması mümkündür. Borç doğurucu etkisi olmaması itibarıyla Borçlar Hukuku sözleşmesi olarak değil, Eşya Hukuku sözleşmesi olarak nitelendirilen bu sözleşmelere örnek olarak, taşınır mülkiyetinin devri için, taşınır eşyanın zilyetliğinin devri yanında tarafların mülkiyetin devri hususunda da anlaşmaları ile meydana gelen “aynı sözleşmeler” gösterilebilir.

Medeni Hukukun diğer alanlarındaki sözleşmelere de özel düzenleme olmadıkça, Borçlar Kanunu’nun hükümleri uygulanacaktır. TMK 5’te yer alan “Bu Kanun ve Borçlar Kanunu’nun genel nitelikli hükümleri, uygun düştüğü ölçüde tüm özel hukuk ilişkilerine uygulanır” hükmünde bu husus açıkça ifade edilmiştir.

18. Borçlar hukuku sözleşmelerini konularına göre sınıflandırınız.

Cevap: Borçlar Hukuku sözleşmelerinde konuları itibarıyla aşağıdaki ayırmalar yapılmaktadır:

Sözleşmelerin bazılarında taraflar bir malın veya bir hakkın devrini amaçlar. Satış sözleşmesi ve bağışlama sözleşmesi bu niteliktedir. Bazen sözleşmede bir malın veya bir hakkın kullanılmasının devri amaçlanır. Kira sözleşmesi, kullanım ödünçü (ariyet) sözleşmesi (TBK 379 vd.), tüketim ödünçü (karz) sözleşmesi (TBK 386 vd.) böyledir.

Taraflardan birinin işgörme borcu altına girdiği sözleşmeler “işgörme” sözleşmeleri olarak adlandırılır. Hizmet sözleşmesi, eser (istisna) sözleşmesi, vekâlet sözleşmesi işgörme borcu yükleyen sözleşmelerdir.

Taraflardan birinin bir şeyi muhafaza etme yükümlülüğü altına girdiği sözleşmeler muhafaza sözleşmeleri olarak nitelendirilir. Saklama (vedia) sözleşmesi böyledir.

Bazen taraflar bir borcun yerine getirilmesini güvence altına almak amacıyla sözleşme ilişkisine girerler. Bu sözleşmeler teminat sözleşmeleri olarak nitelendirilmektedir. Kefalet

sözleşmesi, ipotek sözleşmesi, garanti sözleşmeleri (örnek olarak banka teminat mektupları) bu nitelikteki sözleşmelerdir.

Bazı sözleşmelerde ise yukarıda yer verdiğimiz unsurların birden fazlası bir arada bulunur. Bu sözleşmelere örnek olarak kredi kartı sözleşmesi, finansal kiralama (leasing) sözleşmesi, genel alacak tahsili (factoring) sözleşmesi, franchise sözleşmesi gösterilebilir. Bu nitelikteki sözleşmeler “isimsiz sözleşmeler” ya da “atipik sözleşmeler” olarak anılmaktadır.

19. Kanunda düzenlenmiş sözleşme ile kanunda düzenlenmemiş sözleşme nedir?

Cevap: Türk Borçlar Kanunu “Özel Borç İlişkileri”ne tahsis ettiği ikinci kısmında çeşitli sözleşme tiplerini düzenlemiştir. Türk Borçlar Kanununun düzenlediği sözleşmeler, satış sözleşmesi; mal değişim (trampa) sözleşmesi; bağışlama sözleşmesi; kira sözleşmesi; ödünç sözleşmeleri; hizmet sözleşmeleri; eser sözleşmesi; yayım sözleşmesi; vekâlet ilişkileri (vekâlet sözleşmesi, kredi mektubu ve kredi emri, simsarlık sözleşmesi, komisyon sözleşmesi); saklama sözleşmeleri; kefalet sözleşmesi; ömür boyu gelir ve ölünceye kadar bakma sözleşmeleri ve adi ortaklık sözleşmesidir.

Türk Borçlar Kanunu’nun dışında bazı özel kanunlar tarafından düzenlenen sözleşme tipleri de bulunmaktadır. 28.6.1985 tarihli ve 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanunu tarafından düzenlenen finansal kiralama sözleşmesi böyledir. Bununla beraber, gerek Türk Borçlar Kanunu gerekse özel kanun tarafından düzenlenmiş sözleşmelerin dışında herhangi bir kanun tarafından düzenlenmemiş sözleşme ilişkilerinin de bulunduğu işaret etmek gerekir. Kanun koyucunun bir sözleşme ilişkisini düzenleme iradesi, söz konusu sözleşme ilişkisinin ekonomik önemi ile ilgilidir. Dolayısıyla çok kere tarihsel süreçte bir toplumdaki ekonomik ilişkiler itibarıyla uygulanma sıklığının fazla olması söz konusu sözleşme ilişkisinin kanun tarafından düzenlenmesinde etken olabilmektedir.

İsimsiz (atipik) sözleşmeler farklı hukuki yapıda ortaya çıkmaktadır:

- Bileşik Sözleşmeler

Herhangi bir Kanun tarafından düzenlenmemiş sözleşmeler, birden fazla sözleşmenin her biri hukuki niteliğini koruyarak taraflarca her birinin varlığı ve geçerliliği diğerine bağlı olacak şekilde birleştirilmesi tarzında ortaya çıkıyorsa, bu nitelikteki sözleşmeler bileşik (mürekkep) sözleşme olarak adlandırılmaktadır. Örnek olarak, işyeri olarak kullanılan bir taşınmazın satışı ile birlikte alıcının satıcıdan mal satın almayı taahhüt etmesi bileşik sözleşmedir.

- Karma Sözleşmeler

Kanun tarafından düzenlenmiş sözleşmelerin unsurları, taraflarca kanunun öngörmediği tarzda bir sözleşme

Sorularla Öğrenelim HUK101U-BORÇLAR HUKUKU

Ünite 1: Borç İlişkisinin Temel Kavramları-Borçların Kaynakları-Hukuki İşlem Kavramı-Sözleşmelerin Hukuki İşlemler İçindeki Yeri-Sözleşmelerin Kurulması

ilişkisinde bir araya getiriliyorsa, karma sözleşme söz konusu olur. Uygulama sıkça karşılaşılan “arsa payı karşılığı kat yapımı sözleşmesi” karma sözleşme niteliği taşır. Bu sözleşmede, taşınmaz satışı sözleşmesindeki taşınmazın mülkiyetini devretme edimi ile eser sözleşmesinde müteahhidin eser meydana getirme edimi, kanunun öngörmediği tarzda karşılıklı ilişki içinde bir araya getirilmektedir.

- Kendisine Özgü Yapısı Olan Sözleşmeler

Eğer tarafların gerçekleştirdikleri isimsiz sözleşme, kanunun düzenlendiği sözleşmelerden herhangi birinin unsurlarını barındırmıyorsa, kendisine özgü yapısı olan (suigeneris) sözleşme söz konusu olur.

İsimsiz (atipik) sözleşmelere uygulanacak hükümlerin belirlenmesinde hâkimin geniş bir takdir yetkisine sahip olduğu, bu çerçevede, çeşitli sözleşmelerde yer alan hükümlerin kıyasen uygulanabileceği, gerektiğinde hâkimin hukuk yaratmak suretiyle sözleşmeye uygulanacak hükümleri tespit edebileceği kabul edilmektedir.

20. Tek taraşa borç yükleyen sözleşmeler ile iki tarafa borç yükleyen sözleşmeleri açıklayınız.

Cevap: Sözleşme ilişkisi, iki taraşı hukuki işlem olması itibarıyla daima iki tarafın irade beyanını gerektirir. Bununla birlikte, bazı sözleşmelerde taraflardan sadece biri borç altına girer. Bu nitelikteki sözleşmelere tek tarafa borç yükleyen sözleşmeler denilmektedir.

Buna karşılık, sözleşmelerde çok kere her iki taraf da borç altına girer. Sözleşmenin her iki tarafının da borç altına girdiği sözleşmeler iki tarafa borç yükleyen sözleşmeler olarak adlandırılmaktadır. İki tarafa borç yükleyen sözleşmeler, kendi içinde ikiye ayrılır: İki tarafa borç yükleyen sözleşmede, tarafların borçları karşılıklı borç niteliğinde ise diğer ifadeyle, tarafların borçlarına ilişkin edimlerin değiş-tokuş edilmesi söz konusu oluyor ise tam iki tarafa borç yükleyen sözleşme söz konusu olur. Tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerdeki edimlerin ifası ve ifa edilmemesi hususunda Türk Borçlar Kanunu özel düzenlemelere yer vermiştir. İki tarafa borç yükleyen sözleşmelerin bazıları eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşme niteliği taşır. Eğer iki tarafa borç yükleyen sözleşmede taraflardan biri daima borç altına giriyor, diğer tarafın borç altına girmesi, bazı şartların gerçekleşmesi ile söz konusu oluyor ise, eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşme söz konusudur.

21. Ani edimli sözleşmeler ile sürekli borç ilişkisi doğuran sözleşmeleri örneklerle açıklayınız.

Cevap: Eğer sözleşmenin aslı edimlerinden biri sürekli edim niteliğinde ise sözleşme sürekli borç ilişkisi niteliğindedir. Vekâlet sözleşmesi hizmet sözleşmesi, kira sözleşmesi sürekli borç ilişkisi niteliğindedir. Sözleşmenin sürekli borç ilişkisi niteliği taşıması, sürekli edimin ifasına

başlanmış ise sözleşmenin sona ermesinin ileriye etkili olarak gerçekleşmesine sebep olur (TBK 126). Sürekli edim içermeyen sözleşmeler ise âni ifalı sözleşmeler olarak nitelendirilmektedir.

22. Ani ifalı sözleşme ile elden satış ve elden bağışlama sözleşmelerinin farkını açıklayınız.

Cevap: Ani ifalı sözleşme kavramı ile “elden satış” veya “elden bağışlama” olarak adlandırılan sözleşmeleri karıştırmamak gerekir. Elden satış veya elden bağışlamada borçlandırıcı işlem ile tasarruf işleminin aynı anda gerçekleşmesi söz konusudur. Gazete bayiinden parasını verip bir gazete satın alınması elden satış niteliğindedir. Zira hem borçlandırıcı işlem niteliğindeki satış sözleşmesi hem de edimlerin ifasına ilişkin tasarruf işlemi aynı anda gerçekleşmektedir. Herhangi bir bağışlama vaadi sözleşmesi yapılmaksızın örneğin bir miktar paranın verilmesiyle gerçekleşen elden bağışlama sözleşmesinde de durum aynıdır.

23. Karar nedir?

Cevap: Kararlar, kişi topluluklarında yeterli sayıda kişinin iradelerini aynı yönde açıklamaları ile meydana gelen hukuki işlemlerdir. Ancak iki ya da daha fazla kişinin karar aldığından söz edebilmek için bu kişiler arasında karar alınmasına dayanak teşkil edecek bir iç ilişkinin bulunması gerekir. Nitekim bir dernekte genel kurulun veya yönetim kurulunun karar almasından, aynı şekilde bir anonim şirkette genel kurulun veya yönetim kurulunun karar almasından söz edilebilir.

SÖZLEŞMELERİN KURULMASI

24. Sözleşmelerin kurulmasında önerilerin bağlayıcılığını açıklayınız.

Cevap: Önerinin bağlayıcılığının anlamı, öneride bulunanın önerinin yapıldığı karşı tarafın kabul beyanında bulunmakla sözleşmeyi kurabilmesine engel olamamasını ifade eder. TBK 3 vd. hükümlerinde önerinin bağlayıcılığı açıkça öngörülmüştür. Bununla beraber, öneride bulunan irade beyanında önerisi ile bağlı olmama hakkını saklı tuttuğunu açıkça belirtmişse veya işin özelliğinden ya da durumun gereklerinden öneride bulunanın önerisi ile bağlanma arzusunun taşımadığının anlaşıldığı hâllerde öneri bağlayıcı değildir. Öte yandan, TBK 10 hükmünde öneride bulunanın belirli şartlarla önerisini geri alarak önerinin bağlayıcılığının sona erdirilmesine olanak tanınmıştır. TBK 10 uyarınca “geri alma açıklaması, diğer tarafa öneriden önce veya aynı anda ulaşılmış ya da daha sonra ulaşmakla birlikte diğer tarafça öneriden önce öğrenilmiş olursa, öneri yapılmamış sayılır”. Şu hâlde, anılan hüküm çerçevesinde önerinin geri alınması, kanunun ifadesiyle “hazır olan”, yani öneriyi yapıldığı anda öğrenebilecek kişiye yapılması hâlinde kural olarak mümkün değildir.

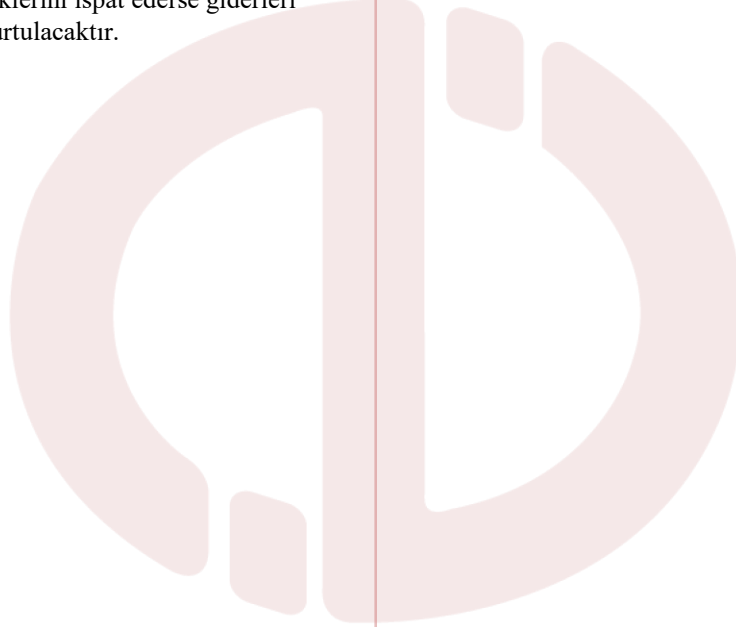

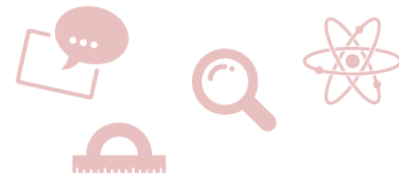
Sorularla Öğrenelim HUK101U-BORÇLAR HUKUKU

Ünite 1: Borç İlişkisinin Temel Kavramları-Borçların Kaynakları-Hukuki İşlem Kavramı-Sözleşmelerin Hukuki İşlemler İçindeki Yeri-Sözleşmelerin Kurulması

25. İlan yoluyla ödül sözü vermenin özelliğini açıklayınız. **Cevap:** TBK 9'da sözleşmenin kurulması hükümleri arasında "ilân yoluyla ödül sözü verme" özel olarak düzenlenmiştir. TBK 9/I'de yer alan "Bir sonucun gerçekleşmesi karşılığında ödül vereceğini ilan yoluyla duyuran kimse, sözünü yerine getirmekle yükümlüdür" hükmü uyarınca, ödül sözü verenin tek taraflı beyanı ile borç altına girdiği kabul edilmektedir. Belirli bir çevreye ya da genele yaptığı ilan ile ödül sözü veren kimse, yerine getirilmesini istediği edimin gerçekleştirilmesi hâlinde söz verdiği ödülü ifa edecektir. Bununla beraber, Kanun, ödül sözü verenin sözünden cayması veya sonucun gerçekleşmesini engellemesi hâlinde bir ya da birden çok kişiye ödenecek giderlerin toplamının ödülün değerini aşamayacağını öngörmüştür. Keza ödül sözünden cayan kimse, giderlerinin ödenmesini isteyenlerin beklenen sonucu gerçekleştiremeyeceklerini ispat ederse giderleri ödeme yükümlülüğünden kurtulacaktır.

HUK110-BORÇLAR HUKUKU Ünite 2: Sözleşmelerin Geçersizliği-Temsil

GENEL BAKIŞ

1. Sözleşmenin geçersizliği neyi ifade eder?

Cevap: Kurucu unsurları tamamlanarak kurulmuş bir sözleşmenin geçerlilik şartlarını gerçekleştirememesi sebebiyle hüküm doğurmamasını ifade eder.

2. Sözleşmenin yokluğu nedir?

Cevap: Eğer sözleşmenin kurucu unsurları eksikse sözleşme meydana gelmiş olmayacağı için sözleşme açısından “yokluk” yaptırımı söz konusu olur. Sözleşmenin kurucu unsurunu teşkil eden tarafların karşılıklı birbirine uygun irade beyanlarının bulunmaması, diğer deyişle irade beyanlarının uyuşmaması hâlinde sözleşmenin hiç meydana gelmediğinden dolayısıyla sözleşmenin yokluğundan söz edilir.

3. Sözleşmenin askıda veya noksan olması nedir?

Cevap: Tamamlayıcı unsurun gerçekleşip gerçekleşmeyeceğinin belli olmadığı safhada sözleşme noksan veya askıda hükümsüz olarak nitelendirilmektedir. Tamamlayıcı unsur gerçekleşmezse sözleşme kesin hükümsüzdür. Sınırlı ehliyetlilerin yasal temsilcilerinin rızasını almadan yaptıkları kendilerini borç altına sokan sözleşmelerde veya yetkisiz temsilci tarafından yapılan sözleşmelerde tamamlayıcı unsurların eksikliği sebebiyle durum budur. Yasal temsilcinin rızasının veya temsil olunanın onamının (icazetinin) gerçekleşmediği dönemde sözleşme noksan veya askıda hükümsüz olarak nitelendirilir. Yasal temsilcinin sözleşmeye rıza göstermesi ve temsil olunanın temsil yetkisi eksikliğini giderecek onayı vermesi hâlinde sözleşmeler yapıldığı andan itibaren hüküm doğuracak, aksi takdirde kesin hükümsüz olacaktır.

KESİN HÜKÜMSÜZLÜK HALLERİ

4. Kesin hükümsüzlük nedir?

Cevap: Sözleşmenin yapıldığı andan itibaren kendiliğinden geçersiz olması olarak tanımlanmaktadır. Diğer ifadeyle, kesin hükümsüz sözleşme ölü doğmuştur, zamanın geçmesi ile sözleşmedeki geçersizliğin düzelmesi mümkün değildir. Sözleşmenin geçersizliği için herhangi bir beyanda bulunulması gerekli olmadığı gibi, dava açmaya da ihtiyaç yoktur. Hâkim sözleşmenin kesin hükümsüzlüğünü resen dikkate alır. Sözleşmenin kesin hükümsüzlüğü ancak tespit davasına konu olabilir.

5. Kesin hükümsüzlük sonucunu doğuran durumlar nelerdir?

Cevap:

- Hukuki işlem yeteneğinin (fiil ehliyeti) yokluğu
- Hukuka ve ahlaka aykırılık
- Şekle aykırılık
- İmkansızlık
- Muvazaa

6. Gerçek kişilerde hukuki işlem yeteneğinin (fiil ehliyeti) yokluğu nedir?

Cevap: Gerçek kişiler açısından, ayırt etme gücüne sahip olmayan kişilerin yaptığı tüm hukuki işlemler kesin hükümsüzdür. Yasal temsilcilerinin rızası ile de geçerli hâle gelmez. Ayırt etme gücüne sahip küçük ya da kısıtlıların (sınırlı ehliyetliler) kendilerini borç altına sokan sözleşmeleri geçerli olarak yapmaları yasal temsilcilerinin rızasına (izin veya onay) bağlıdır. Sınırlı ehliyetliler yasal temsilcilerinin rızasına ihtiyaç duymaksızın karşılıksız kazanmada bulunabileceklerinden bağışlama sözleşmesinde bağışlanan olarak yer alabilirler. Buna karşılık önemli bağışlamada bulunmaları yasak işlem niteliğindedir ve yasal temsilcilerinin rızası ile gerçekleşse dâhi bu nitelikteki sözleşmeleri kesin hükümsüzdür. Kendilerine yasal danışman atanmış kişiler ise kanunun öngördüğü sözleşmeler için yasal danışmanın rızasına ihtiyaç duydıklarından bu sözleşmeleri yasal danışmanın rızası dışında gerçekleştirmeleri hâlinde sözleşmeler kesin hükümsüzlük yaptırımı ile karşılaşacaktır.

7. Tüzel kişilerde hukuki işlem yeteneğinin (fiil ehliyeti) yokluğu nedir?

Cevap: Tüzel kişilerin fiil ehliyetine sahip olmaları ve hukuki işlem yapmaları gerekli organlarını oluşturmaları ile mümkün olduğu için, organ sıfatına sahip olmayan kişiler tarafından tüzel kişi adına yapılan sözleşmeler kesin hükümsüzdür.

8. Ayırt etme gücü ne demektir?

Cevap: Ayırt etme gücü, TMK 13’te makul surette hareket edebilme kabiliyeti şeklinde ifade edilmiştir. Bir kimse, hukuki işlemi yaptığı sırada bu işlemin hüküm ve sonuçlarını anlayabilecek durumda ise ayırt etme gücüne sahip sayılmaktadır.

9. Hukuka aykırılığın kaç biçimi vardır?

Cevap:

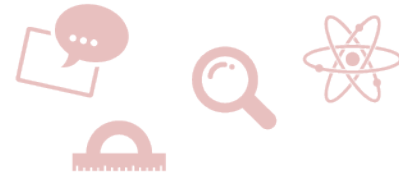
- Emredici hukuk kurallarına aykırılık
- Kamu düzenine aykırılık
- Kişilik hakkına aykırılık

10. Ahlaka aykırılık nedir?

Cevap: Toplumda yerleşmiş ahlak anlayışına aykırılığı ifade eder. Sözleşmenin ahlaka aykırılık sebebi ile geçersiz sayılması için her iki tarafın da ahlaka aykırı amaca yönelmesi gerekir. Sözleşme taraflarından sadece birinin ahlaka aykırı amaç gütmesi hâlinde, diğer taraf bu amacı bilmiyorsa sözleşmenin ahlaka aykırılık sebebi ile geçersizliğinden söz edilemez. Bununla beraber, diğer taraf ahlaka amaca yönelmemekle birlikte karşı tarafın ahlaka aykırı amaç gütmesi sebebiyle sözleşme ilişkisinden daha fazla menfaat temin ettiği hâllerde de sözleşmenin ahlaka aykırı sayılacağı sonucuna varılmaktadır.

11. Şekle aykırılık nedir?

Cevap: Kural olarak, yapılan sözleşmenin geçerliliği için

HUK110-BORÇLAR HUKUKU Ünite 2: Sözleşmelerin Geçersizliği-Temsil

herhangi bir şekilde uyulması gerekmez. “Kanunda sözleşmeler için öngörülen şekil, kural olarak geçerlilik şeklindedir.

12. Sözleşmelerin ispatı nasıl gerçekleşir?

Cevap: sözlü olarak yapılan bir hukuki işlemin varlığı veya içeriği taraflar arasında tartışmalı duruma geldiğinde ise hukuki işlemin ispatı açısından yazılı belgeye ihtiyaç duyulur. Hukukumuzda, bugün için değeri 2.500 Türk lirasını aşan hukuki işlemleri tanık beyanı ile ispat etme imkânı yoktur (HMK 200). Dolayısıyla, anılan değeri aşan hukuki işlemlerin ispatı ancak tanık beyanı dışındaki delillerle, özellikle yazılı delille mümkün olabilecektir. Diğer bir deyişle, belirli bir değeri aşan hukuki işlemler ispat şekline tabidir. Tekrar vurgulamak gerekir ise sözleşmenin geçerli olduğunda tereddüt yoktur, şekil zorunluluğu sadece ispat için aranacaktır.

13. Türk Borçlar Kanununun sözleşmenin geçerliliği için öngörülen şeklin türleri nelerdir?

Cevap:

- Yazılı şekil
- Resmi şekil

14. Yazılı şekil nedir?

Cevap: Yazılı şekil, herhangi bir resmî memurun katılımına ihtiyaç duymaksızın taraflarca gerçekleştirilen şekildir. Hukukumuzda, kefalet sözleşmesi yazılı şekle bağlı tutulan sözleşmelerin önemli bir örneğini teşkil eder. Kefalet sözleşmesinin geçerliliği âdi yazılı şekle ve kefilin sorumlu olduğu en yüksek tutarın, kefalet tarihinin kefilin el yazısı ile sözleşmede gösterilmesine tabi tutulmuştur (TBK 583). TBK 14/1 yazılı şekilde yapılması öngörülen sözleşmelerde borç altına girenlerin imzalarının bulunmasını aramaktadır. Şu hâlde, yazılı şekle tabi sözleşmelerde borç altına giren taraf veya tarafların imzalarının bulunması gerekecektir.

15. Resmi şekil nedir?

Cevap: Resmî şekil, resmî memurun katılımı ile resmî senet düzenlenerek gerçekleştirilen şekildir. Resmî şeklin iki farklı tarzda gerçekleştirilmesi mümkündür:

- Resen düzenleme
- İmza tasdiki

16. Resen düzenleme tarzında resmî şekil nedir?

Cevap: Resen düzenleme tarzında resmî şekil, tarafların sözleşmeyi kurmaya yönelik irade beyanlarının resmî memur huzurunda ve onun tarafından düzenlenen belgede ifade edilmesi tarzında gerçekleştirilir. Hukukumuzda, kanunda aksine bir düzenleme bulunmadığı takdirde resmî şekli gerçekleştirme yetkisi noterlere tanınmıştır (Noterlik K. 60).

17. Resmî şekle tabi tutulan ve resmî şekli noterlerin düzenleyeceği başlıca sözleşmeler nelerdir?

Cevap: Trafik siciline kayıtlı motorlu araçların devrine ilişkin sözleşmeler (KTK 20/d); taşınmaz satış vaadi (Noterlik K. 60). Taşınmazların mülkiyetinin devrini ve taşınmazlar üzerinde sınırlı aynı hak kurma amacını

taşıyan sözleşmeler de (TBK 237; MK 706) resmî şekle bağlanmıştır. Ancak bu sözleşmelerde resmî şekil resen düzenleme tarzında tapu memuru tarafından gerçekleştirilecektir (Tapu K. 26). Bu kapsamda sınırlı aynı hak niteliğinde olması itibarıyla ipotek sözleşmelerinin de resmî şekilde düzenlenmesi gerekir. Ancak belirtmek gerekir ki Tapu K. 26'da 26.4.1984 tarihli ve 3000 sayılı Kanun ve 12.3.1985 tarihli ve 3163 sayılı Kanunla yapılan değişiklikler uyarınca bankalarca düzenlenecek ipotek sözleşmelerine dayanılarak ipotek hakkının tapu siciline tesciline olanak sağlanmıştır.

18. İmza tasdiki tarzında resmî şekil nedir?

Cevap: İmza tasdiki şeklinde gerçekleştirilen resmî şekilde ise resmî memur taraflarca düzenlenen sözleşmenin imzalarını onaylar. İmza tasdiki şeklinde gerçekleştirilecek resmî şekle bağlı sözleşmelere örnek olarak ticaret şirketlerinin ana sözleşmeleri gösterilebilir.

19. Kesin hükümsüzlük sonucu doğuran imkansızlık nedir?

Cevap: Sözleşmenin geçersizliği sonucunu doğuran imkansızlığın iki unsurunun bulunması gerekir. Bir kere, imkansızlık sözleşmenin yapıldığı anda mevcut olmalıdır. Sözleşmenin kurulmasından sonra meydana gelen imkansızlık sözleşmenin geçersizliği sonucunu doğurmaz. İkinci olarak, imkansızlığın objektif nitelik taşıması gerekir. Şu hâlde, imkansızlık sadece borçlu açısından değil, herkes için söz konusu olmalıdır. Sözleşme konusu edimin imkansız olduğunu bilmesine rağmen sözleşmeyi yapan taraf sözleşmenin geçersizliği sebebiyle karşı tarafın uğradığı zararı gidermekle yükümlüdür. Şu hâlde, objektif nitelik taşımayan ve sonradan ortaya çıkan imkansızlık hâlleri sözleşmenin geçersizliği sonucunu doğurmayacaktır. Bu hâller ifa imkansızlığına sebebiyet verir ve bu husustaki hükümlere tabi olur.

20. Kesin hükümsüzlük sonucu doğuran muvazaalı sözleşme nedir?

Cevap: İki tür muvazaalı işlemin varlığı kabul edilmektedir. Taraflar görünürde bir sözleşme yapmalarına karşın, aralarında bu sözleşmenin hiçbir hüküm doğurmayacağı hususunda anlaşıyorlarsa mutlak muvazaa ile karşılaşılır. Eğer taraflar görünürdeki sözleşmenin hüküm doğurmayacağı ancak bu sözleşmenin yerine aralarındaki gizli sözleşmenin hüküm doğuracağı hususunda anlaşıyorlarsa nisbî muvazaadan söz edilir.

21. Muvazaanın ispatı nasıl olur?

Cevap: Muvazaanın ispatı açısından muvazaalı işlemin taraflarının muvazaayı yazılı delille ispat edebileceği, buna karşılık üçüncü kişilerin muvazaayı her türlü delille ispat etme imkânının bulunduğu kabul edilmektedir.

22. Çevirme (tahvil) nedir?

Cevap: Kesin hükümsüz bir sözleşmenin bir başka sözleşmenin geçerlilik şartlarını taşıması ve sözleşmenin taraflarının geçersizliği bilselerdi, geçerlilik şartlarının gerçekleştiği sözleşmeyi yapacakları kabul edilebiliyorsa, sözleşmenin geçerlilik şartları gerçekleşen sözleşmeye

HUK110-BORÇLAR HUKUKU Ünite 2: Sözleşmelerin Geçersizliği-Temsil

çevrilmesi (tahvil), diğer ifadeyle sözleşmenin bu yolla ayakta tutulabileceği kabul edilmektedir.

23. Sözleşmenin iptal edilebilirlik durumları nelerdir?

Cevap: Bazı geçerlilik şartlarının eksikliği hâlinde, Borçlar Kanunu sözleşmenin geçerlilik şartının eksikliğinden etkilenen tarafa sözleşmeyi tek taraflı beyanla geçersiz hâle getirme imkânı tanımıştır. Sözleşmenin iptal hakkına sahip olan tarafın, iptal beyanında bulunması üzerine geçersiz hâle gelmesi itibarıyla bu tür geçersizlik, doktrinde, iptal edilebilirlik olarak adlandırılmaktadır. İptal edilebilirlik yaptırımı, irade sakatlıkları ve aşırı yararlanma hâllerinde öngörülmüştür.

24. Türk Borçlar Kanununda irade bozukluğu durumlarını nelerdir?

Cevap:

- Yanılma (hata)
- Aldatma (hile)
- Korkutma (ikrah)

25. İrade bozukluğu olan yanılma (hata) nedir?

Cevap: Sözleşmenin kurulması amacıyla irade beyanında bulunan kimsenin yanılması iki farklı tarzda gerçekleşir:

- Yanılma, irade beyanının iradeye uygun olmaması tarzında ortaya çıkıyorsa, açıklamada yanılma söz konusudur. Açıklamada yanılma hâlleri TBK 31’de düzenlenmiştir.
- Eğer yanılma, iradenin meydana gelmesinde etkili olan olgularda yanılma tarzında ise, saikte yanılma ile karşılaştırılır. Saikte yanılma TBK 32’de düzenlenmiştir.

26. Açıklamada yanılma halleri nelerdir?

Cevap:

- Sözleşmenin niteliğinde yanılma
- Sözleşmenin konusunda yanılma
- Kişide (taraf) yanılma
- Sözleşme yapılırken dikkate alınan kişide yanılma
- Miktarda yanılma
- TBK’de öngörülmeyen açıklamada yanılma halleri

27. Saikte yanılma nedir?

Cevap: Saikte yanılma, iradenin oluşumunda etken olan olgularda yanılmadır. Buna göre, saikte yanılmada irade ile beyan arasında uyumsuzluk bulunmamaktadır. Saikte yanılma, bir kimsenin iradesinin oluşumunda dikkate aldığı hususlarda yanılması hâlinde ortaya çıkar. Satın alınan malın vasfında yanılma (el dokuma olduğu düşüncesiyle alınan halının makine halısı çıkması saikte yanılmaya örnektir.

28. Saikte yanılmanın esaslı yanılma sayılması ve sözleşmenin geçersizliğine yol açması için gerekli şartlar nelerdir?

Cevap:

- “Saikte yanılma, esaslı yanılma sayılmaz. Yanılanın, yanıldığı saiki sözleşmenin temeli sayması ve bunun da iş ilişkilerinde geçerli dürüstlük kurallarına uygun olması hâlinde yanılma esaslı sayılır. Ancak bu durumun karşı tarafça da bilinebilir olması gerekir”. Buna göre, saikte yanılmanın esaslı yanılma sayılması için, yanılma konusu saik, yanılan için sözleşmenin subjektif esaslı unsurunu teşkil etmelidir.
- İkinci olarak, saikte yanılma sebebiyle sözleşmenin geçersiz hâle getirilmesi iş ilişkilerindeki dürüstlük kuralları uyarınca haklı görülmelidir. Bu şart objektif açıdan saikte yanılmanın esaslı nitelik taşıdığını göstermektedir.
- Nihayet, saikte yanılmanın esaslı yanılma sayılabilmesi için yanılma konusu saikin karşı tarafça bilinebilir olması gerekir. Karşı tarafça bilinebilir olma sadece irade beyanına etken olan saikin bilinmesidir.

29. Yanılmanın sözleşmeye etkisi nedir?

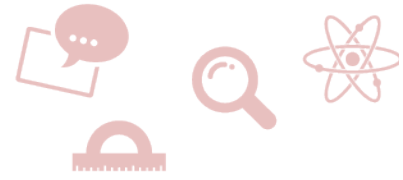
Cevap: Yanılma, yukarıda anılan şartlar çerçevesinde esaslı yanılma niteliğinde ise yanılan taraf yanılmayı öğrendiği tarihten itibaren bir yıl içinde karşı tarafa yönelteceği tek taraflı irade beyanı ile sözleşmeyi iptal edebilir (TBK 39). Sözleşmenin iptalini sağlayan beyan, tek taraflı yenilik doğuran hakkın kullanılmasına niteliğindedir. Dava yoluyla kullanılması gerekmez. İptal beyanı kullanıldığında sözleşme yapıldığı andan itibaren geçersiz hâle gelir. Yanılan taraf, yanılmayı öğrendiği tarihten itibaren bir yıl içinde iptal beyanında bulunmazsa, sözleşmeyi onamış sayılır. Bu hâlde sözleşme yapıldığı andan itibaren geçerliliğini korumuş olacaktır. Süre, hak düşürücü süre niteliğindedir.

30. İrade bozukluğu olan aldatma (hile) nedir?

Cevap: Aldatma TBK 36’da şu şekilde düzenlenmiştir: “Taraflardan biri, diğerinin aldatması sonucu bir sözleşme yapmışsa, yanılması esaslı olmasa bile, sözleşmeyle bağlı değildir. Üçüncü bir kişinin aldatması sonucu bir sözleşme yapan taraf, sözleşmenin yapıldığı sırada karşı tarafın aldatmayı bilmesi veya bilecek durumda olması hâlinde, sözleşmeyle bağlı değildir”.

31. İrade bozukluğu olan korkutma (ikrah) nedir?

Cevap: TBK 37/f.1 “Taraflardan biri, diğerinin veya üçüncü bir kişinin korkutması sonucu bir sözleşme yapmışsa, sözleşmeyle bağlı değildir” hükmü ile bir kimsenin hukuka aykırı şekilde tehdit edilerek korkutulması sonucu yaptığı sözleşmenin geçersiz hâle getirilmesine olanak tanımaktadır. Anılan hüküm uyarınca, aldatmadan farklı olarak, korkutmanın karşı taraf veya üçüncü kişi tarafından gerçekleştirilmesi, sözleşmenin geçersizliği açısından farklı esaslara tabi tutulmamıştır. Karşı taraf üçüncü kişinin korkutma teşkil eden fiilini bilmese dâhi sözleşmenin korkutma sebebiyle iptal edilmesi mümkündür. Karşı tarafın üçüncü kişinin korkutma teşkil eden fiilini bilmemesinin etkisi,

HUK110-BORÇLAR HUKUKU Ünite 2: Sözleşmelerin Geçersizliği-Temsil

sözleşmenin iptali üzerine tazminat talebi açısından görülür.

32. Aşırı yararlanmanın şartları nelerdir?

Cevap:

- Edimler arasında açık oransızlık bulunması
- Edimler arasındaki dengesizliğin bir tarafın diğer tarafı sömürmesi sonucu gerçekleşmiş olması

33. Aşırı yararlanmanın sözleşmeye etkisi nedir?

Cevap: TBK 28/II'ye göre, zarar gören, “durumun özelliğine göre ya sözleşme ile bağlı olmadığını diğer tarafa bildirerek ediminin geri verilmesini ya da sözleşmeye bağlı

kalarak edimler arasındaki oransızlığın giderilmesini isteyebilir”. Hükümde zarar görene yenilik doğuran bir hak tanınmaktadır. Zarar gören, eğer sözleşme konusu edimi muhafaza etmekte bir menfaat görmüyorsa, örnek olarak çok pahalıya aldığı malı iade ederek ödemediği paranın kendisine geri verilmesini istiyorsa, yenilik doğuran hakkını sözleşmenin iptali yönünde kullanır. Bu durumda, sözleşme yapıldığı tarihten itibaren geçersiz olacağı için ifa edilmiş edimlerin de iadesi gerekecektir. Zarar gören, eğer sözleşme konusu edimi muhafaza etmek arzusunda ise örnek olarak acil ihtiyacı olan bir ilacı çok pahalıya satın almışsa, iptal hakkını edimler arasındaki dengenin giderilmesi yönünde kullanacaktır. Bu durumda, hâkim, edimler arasındaki açık oransızlığın giderilmesini sağlamak için satım bedelini indirebilecektir.

TEMSİL

34. Doğrudan temsil nedir?

Cevap: Hukuki işlemin temsil yoluyla gerçekleştirilmesi, temsilcinin, başkası (temsil olunan) adına ve hesabına hukuki işlemi yapmasını ifade eder. Temsil yoluyla yapılan hukuki işlemin tarafı temsil olunan kişi olur, hukuki işlemin hak ve borçları da temsil olunan kişi üzerinde doğar. Bu tarz temsile, doğrudan temsil denmektedir.

35. Dolaylı temsil nedir?

Cevap: Temsilcinin hukuki işlemi kendi adına fakat başkası hesabına yapması hâlinde dolaylı olarak temsilin sonuçları ortaya çıkabilmektedir. Hukuki işlemin bu tarzda gerçekleşmesi, doktrinde, dolaylı temsil olarak adlandırılmaktadır. Şöyle ki temsilcinin kendi adına fakat başkası hesabına hukuki işlem yapması hâlinde, hukuki işlemin tarafı temsilci olur, hukuki işlemin hak ve borçları da temsilci üzerinde doğar. Ancak temsilci, temsil olunan ile aralarındaki hukuki ilişki uyarınca gerçekleştirdiği hukuki işlemde doğan hakları ve borçları temsil olunan devrettiğinde hukuki işlemin hakları ve borçları temsil olunanın ait olur ve dolaylı olarak temsilin sonuçları meydana gelir.

36. Temsil yetkisi verilmesi nedir?

Cevap:

Temsil yetkisi verilmesi, temsil olunanın temsilciyi, tek taraflı beyanla yetkilendirmesini ifade eder. Temsil yetkisi

verilmesi temsilciyi borç altına sokmadığı için temsilcinin yetkilendirilmesi için kabul beyanına ihtiyaç yoktur. Aynı sebeple, temsilcinin yetkilendirilmesi için ayırt etme gücüne sahip olması yeterlidir. Tam ehliyetli olması şart değildir. Bununla beraber, temsil yetkisi veren ile temsilci arasında vekâlet, hizmet, eser vb. bir sözleşme ilişkisi de kurulacaksa temsilcinin bu sözleşmeleri yapma ehliyetine sahip olması gerekir.

37. Temsil yetkisi verilmesinin şekli nasıldır?

Cevap: Tek taraflı hukuki işlem niteliği taşıyan temsil yetkisinin verilmesi kural olarak bir şekle tabi değilse de temsilcinin temsilci sıfatını ispat etmesi için çok defa temsil yetkisini belgeleyen bir yazılı belgeye, uygulamada kullanılan terimle, vekâletnameye ihtiyaç duyulacağı için, uygulamada genellikle temsil yetkisini içeren vekâletnameler kullanılmaktadır. Vekâletnameler âdi yazılı şekilde düzenlenebileceği gibi, resmî şekilde de düzenlenebilirler. Noterler tarafından düzenlenen vekâletnameler resen düzenleme tarzında gerçekleştirilebileceği gibi, imza tasdiki yoluna da başvurulabilir. Ancak tapuda işlem yapılması için düzenlenen vekâletnameler noterler tarafından resen düzenlenir, imza tasdiki yoluna başvurulamaz (Noterlik K. m. 89).

38. Özel yetkiye ihtiyaç duyan işlemler nelerdir?

Cevap: Özel yetkiye ihtiyaç duyan işlemler TBK 504/III'de şöyle belirtilmiştir: “Vekil, özel olarak yetkili kılınmadıkça dava açamaz, sulh olamaz, hakeme başvuramaz, iflas, iflasın ertelenmesi ve konkordato talep edemez, kambiyo taahhüdünde bulunamaz, bağışlama yapamaz, kefil olamaz, taşınmazı devredemez ve bir hak ile sınırlandıramaz”.

39. Temsil yetkisi hangi durumlarda sona erer?

Cevap: Temsil yetkisinin sona ermesi farklı şekillerde gerçekleşir. Eğer temsil yetkisi sadece bir işin yapılması için verilmişse, o işin yapılması ile temsil yetkisi de sona erer. Süreye bağlı olarak verilen temsil yetkisi sürenin dolması ile sona erer. Temsil yetkisinin süreye bağlı olarak verilmediği hâllerde sürenin geçmesi temsil yetkisini sona erdirici bir rol oynamaz. İster süreye bağlı olarak verilsin, ister süresiz olsun, temsil yetkisi her zaman temsil olunan tarafından geri alınabilir (TBK 42/I). Temsil olunanın temsil yetkisinin geri alma hakkında feragat etmesi geçersizdir (TBK 42/II). Temsil yetkisinin geri alınması, diğer bir ifade ile vekilin azledilmesi, temsil olunanın tek taraflı beyanıyla gerçekleşir. Bu beyan kural olarak temsilciye yöneltilir ise de temsil yetkisinin üçüncü kişilere bildirildiği hâllerde temsil yetkisinin kaldırıldığının veya sınırlandırıldığının da üçüncü kişilere bildirilmesi gerekir. Aksi takdirde yetkinin geri alındığını iyiniyetli üçüncü kişilere karşı ileri süremez (TBK 42/III).

40. Yetkisiz temsil nedir?

Cevap: Temsilcinin yaptığı hukuki işlem için yetkisi yoksa, yapılan hukuki işlem yetkisiz temsil esaslarına tabi olur. Buna göre, yapılan hukuki işlem temsil olunanın

Sorularla Öğrenelim

HUK110-BORÇLAR HUKUKU Ünite 2: Sözleşmelerin Geçersizliği-Temsil

bağlamaz. Hukuki işlemle temsilci de bağlı değildir. Bununla beraber, temsil olunanın temsilcinin yetkisi bulunmadan yaptığı işlemi onaması hâlinde temsil yetkisi eksikliği giderilmiş olur, işlem, yapıldığı andan itibaren temsil olunanı bağlar (TBK 46/I). Onama beyanı açık veya örtülü olarak açıklanabilir. Hukuki işlemin temsil olunan tarafından onanıp onanmayacağını belli olmadığı dönemde, temsil yoluyla yapılan işlemin askıda hükümsüz ya da noksan olduğu kabul edilmektedir. Bu safhada, yetkisiz temsilcinin kendisiyle işlem yaptığı diğer taraf, temsil olunandan, uygun bir süre içinde bu hukuki işlemi onayıp onamayacağını bildirmesini isteyebilir. Bu süre içinde işlemin onanmaması durumunda, diğer taraf bu işlemle bağlı olmaktan kurtulur (TBK 46/I). Bu durumda temsil yoluyla yapılan işlem açısından kesin hükümsüzlük söz konusudur.

HAKSIZ FİİL SORUMLULUĞU KAVRAMI

1. Haksız Fiil sorumluluğu nedir?

Cevap: TBK 49'a göre, "Kusurlu ve hukuka aykırı bir fiille başkasına zarar veren bu zararı gidermekle yükümlüdür." Bu hükümden de anlaşılacağı üzere, haksız fiil sorumluluğu, aralarında bir hukuki ilişki bulunmasa bile, hukuka aykırı ve kusurlu bir davranış ile başkasına zarar veren kimsenin, bu zararı tazmin etmekle yükümlü olmasını ifade eder. Böylece haksız fiil sorumluluğu, hukukumuzda tazminat borcunun kaynaklarından birisini oluşturmaktadır. Haksız fiil sorumluluğundan söz edebilmek için taraflar arasında bir sözleşme ilişkisinin bulunmasına da gerek yoktur. Bu itibarla haksız fiil sorumluluğu, sözleşme dışı sorumluluğu konu edinmektedir.

2. Sözleşme dışı sorumluluk kaçça ayrılır?

Cevap:

- 1 Kusura dayanan sorumluluk
- 2 Kusursuz sorumluluk
- 3 Fedakarlığın denkleştirilmesine dayanan sorumluluk

KUSURA DAYANAN SORUMLULUK

3. Kusura dayanan haksız fiil sorumluluğunun şartları nelerdir?

Cevap:

- Fiil
- Hukuka aykırılık
- Zarar
- Kusur
- Uygun (illiyet) nedensellik bağı

4. Fiil nedir?

Cevap: Fiil, bir insanın yapma (olumlu davranış) veya yapmama (olumsuz davranış) şeklinde gerçekleşen iradi davranışdır. Davranışın iradi olması, failin fiili iradesinin yönetimi ve denetimi altında yapmasını ifade eder. Buna göre failin fiili, yapma tarzında olabileceği gibi (çarpmak, dövmek, yaralamak vs.), yapmama (hareketsiz kalma, bir şeyi yapmama) şeklinde de olabilir. Hareketsiz kalmanın sorumluluğa yol açan bir fiil oluşturabilmesi için, failin o davranışta bulunması gerekirken hareketsiz kalmış olması aranır (ihmal suretiyle icra). Görevli bir cankurtarının denizde boğulma tehlikesi yaşayan birisini kurtarmak için herhangi bir çaba göstermemesi, bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

5. Hukuka aykırılık kavramı nedir?

Cevap:

Fiilin hukuka aykırı olması, zarar gören değeri korumak için hukuk düzenince yasaklanmış bir davranışta bulunmaktır. Kişilerin mal ve şahıs varlıklarını koruma amacı taşıyan yazılı veya yazılı olmayan davranış kurallarının ihlaline, hukuka aykırılık denir. Bir kimsenin bir başkasının mutlak hakkını (kişilik hakkını, aynı

hakkını veya fiili hakkını) ihlale yönelik fiili hukuka aykırıdır.

6. Mutlak hak nedir?

Cevap: Herkese karşı ileri sürülebilen ve herkes tarafından ihlal edilmesi mümkün olan haklardır.

7. Nisbi hak nedir?

Cevap: Somut bir hukuki ilişkiden doğan yalnızca güncel yükümlüsüne karşı ileri sürülebilen ve sadece bu yükümlü tarafından ihlal edilebilen haklardır.

8. Dürüstlük kuralı nedir?

Cevap: TMK 2/I' de tanımlanmıştır. Anılan maddeye göre, "Herkes, haklarını kullanırken ve borçlarını yerine getirirken dürüstlük kurallarına uymak zorundadır". Bu hükümden, bir hakkı kullanırken veya bir borcu yerine getirirken nasıl hareket edilmesi gerektiği genel olarak belirtilmektedir.

9. Hakkın kötüye kullanılması nedir?

Cevap: Bir hakkın amaçlarına ve dürüstlük kurallarına aykırı olarak kullanılmasına hakkın kötüye kullanılması adı verilir. Gerçekten de TMK 2/II ye göre, "Bir hakkın açıkça kötüye kullanılmasını hukuk düzeni korumaz.

10. Hukuka aykırılığı kaldırır durumlar nelerdir?

Cevap: Hukuka uygunluk sebepleri de denilen bu hâller, TBK 63'te şu şekilde düzenlenmiştir: "Kanunun verdiği yetkiye dayanan ve bu yetkinin sınırları içinde kalan bir fiil, zarara yol açsa bile hukuka aykırı sayılmaz.

Zarar görenin rızası, daha üstün nitelikte özel veya kamusal yarar, zarar verenin davranışının haklı savunma niteliği taşıması, yetkili kamu makamlarının müdahalesinin zamanında sağlanamayacak olması durumunda kişinin hakkını kendi gücüyle koruması veya zorunluluk hâllerinde de fiil, hukuka aykırı sayılmaz." Maddenin düzenlemesinden de anlaşılacağı üzere, hukuka aykırılığı kaldırır hâller, çatışan iki hukuki menfaatten birisinin üstün tutulması esasına dayanmaktadır.

11. Sulh nedir?

Cevap: Sulh Hukuk Muhakemeleri Kanunu(HMK) 313/1'de tanımlanmıştır. Sulh görülmekte olan bir davada, tarafların aralarındaki uyuşmazlığı kısmen veya tamamen sona erdirmek amacıyla mahkeme huzurunda yapmış oldukları bir sözleşmedir.

12. İbra nedir?

Cevap: Borcun tamamen veya kısmen sona erdirilmesi amacıyla taraflar arasında yapılan sözleşmeye denir. TBK 132 de ibra tanımlanmıştır. "Borcu doğuran işlem kanunen veya taraflarca belli bir şekle tabi tutulmuş olsa bile borç, tarafların şekle bağlı olmaksızın yapacakları ibra sözleşmesiyle tamamen ve kısmen ortadan kaldırılabilir" denilmektedir.

13. Haklı savunma nedir?

Cevap: Haklı savunma, bir kimsenin kendisinin veya bir başkasının hukuki varlığını, mevcut veya çok yakın hukuka aykırı bir saldırıdan korumak için saldırının

hukuki varlığını ihlal eden bir savunma fiilidir. Haklı savunma, saldırıdan korunmak amacıyla yönelik olduğundan, bu sınırı aşan savunma fiilleri hukuka aykırı olur; saldırı ile savunma arasında uygun bir denge bulunmalıdır.

14. Haklı savunmanın şartları nelerdir?

Cevap:

- Haklı savunmada bulunan kimsenin veya bir başkasının kişi ya da malvarlığına yönelik bir saldırı olmalıdır.
- Saldırı mevcut veya çok yakın olmalıdır.
- Saldırı hukuka aykırı olmalıdır.
- Saldırı ile savunma arasında uygun bir denge olmalıdır.

15. Kişinin hakkını kendi gücüyle kullanması nedir?

Cevap: TBK 63/II' de, yetkili kamu makamlarının müdahalesinin zamanında sağlanamayacak olması durumunda kişinin hakkını kendi gücüyle koruması, hukuka aykırılığı kaldıran bir hâl olarak düzenlenmiştir. TBK 64/III' te de kuvvet kullanmanın hangi şartlarda sorumluluğa yol açmayacağı hükme bağlanmıştır: "Hakkını kendi gücüyle koruma durumunda kalan kişi, durum ve koşullara göre o sırada kolluk gücünün yardımını zamanında sağlayamayacak ise ve hakkının kayba uğramasını ya da kullanılmasının önemli ölçüde zorlaşmasını önleyecek başka bir yol da yoksa verdiği zarardan sorumlu tutulamaz."

16. Kişinin hakkını kendi gücüyle kullanmasının şartları nelerdir?

Cevap:

- Bir hakkın korunması söz konusu olmalıdır.
- Yetkili kamu makamlarının zamanında müdahalesi mümkün olmamalıdır.
- Hakkın korunması için başka bir yol mevcut olmamalıdır.
- Kuvvet kullanma dengeli olmalıdır.

17. Zorunluluk hali nedir?

Cevap: Bir kimsenin, kendisinin veya bir başkasının kişi ya da malvarlığını bir zarardan veya derhal meydana gelecek bir tehlikeden korumak için üçüncü bir kişinin mallarına zarar vermesine zorunluluk (ıztırar) hâli denir. Tehlikenin kaynağı, bir insan davranışı olabileceği gibi hayvan hareketleri ya da doğal olaylar da olabilir..

18. Zorunluluk halinin şartları nelerdir?

Cevap:

- Bir kimsenin veya başkasının kişi ya da malvarlığına yönelik bir tehlike olmalıdır.
- Tehlike açık veya yakın olmalıdır.
- Tehlike, malvarlığına zarar verilen kişiden kaynaklanmamalıdır.
- Tehlikeden kurtulabilmek için, üçüncü kişinin malvarlığına zarar vermek kaçınılmaz olmalıdır.

- Tehlike ile üçüncü kişinin malvarlığına verilen zarar arasında uygun bir denge olmalıdır

19. Hakkaniyet nedir?

Cevap: Hukukun idesi olan adalete ulaşabilmesi için bazen somut olayların ve insanların özellik ve ayrılıklarının tümünün dikkate alınması gerekebilir. Adaletin bu türüne hakkaniyet denir

20. Zarar nedir?

Cevap: Zarar, bir kimsenin malvarlığında rızası dışında meydana gelen azalmadır. Zarar verici fiil olmasaydı zarar görenin malvarlığının içinde bulunacağı durum ile bu fiil sonucu o kimsenin malvarlığının içinde bulunduğu durum arasındaki fark, zararı oluşturur. Burada yapılan zarar tanımı, maddi zarara ilişkindir ve esas itibarıyla -dar anlamdaki- zarar kavramından anlaşılması gereken de budur. Haksız fiil neticesinde duyulan acı, elem ve üzüntüyü ifade eden manevi zarar ise geniş anlamdaki zarar kavramına dâhildir. Haksız fiil sonucunda, zarar görenin malvarlığındaki aktifler azalabileceği gibi (malın zarar görmesi vs.), pasifler de artabilir (hastaneye karşı tedavi ücreti ödeme yükümlülüğünün doğması vs.). Buna fiilî zarar denir. Fiili zarardan başka, malvarlığında artış meydana gelme imkânının kaybedilmesi de zarar teşkil eder. Bu da kâr (kazanç) yoksunluğu olarak adlandırılır.

21. Zarar türleri nelerdir?

Cevap:

- Doğrudan zarar
- Dolaylı zarar
- Yansıma zarar
- Mevcut zarar
- Müstakbel zarar
- Manevi zarar

22. Kusur nedir?

Cevap: Kusur, failin davranışının hukuken kınanabilir nitelikte olmasını ifade eder. Toplum içinde yaşayan kişiler, belirli bir davranış biçimine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar. Hukuk düzeni, herkesten bu davranış biçimine uygun olarak hareket etmesi ister; benzer şartlar altında bulunan kişilerden beklenen ortalama davranış biçimine uymayan failin niteliği, kusur olarak adlandırılmaktadır. Kusura dayanan haksız fiil sorumluluğunda bir kişinin sorumlu tutulabilmesi için, fiilinin ortalama davranış biçimine aykırı olmasından başka, ayırt etme gücüne de sahip olması gerekir. Ayırt etme gücüne sahip olmayan bir kimse, sorumluluk ehliyetine de sahip değildir; kusurundan söz edilemez.

23. Kusurun çeşitleri nelerdir?

Cevap:

- Kast
- İhmal

24. Kast nedir?

Cevap: Kast, kusurun en ağır derecesidir; failin hukuka aykırı sonucu bilerek ve isteyerek gerçekleştirmesini ifade

eder. Kastta fail, hem davranışını hem de bunun sonuçlarını istemekte, kabul etmekte veya göze almaktadır. Kast, doğrudan ve dolaylı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Doğrudan kastta, fail meydana gelen sonucu istemekte, arzu etmektedir. Dolaylı kastta ise fail meydana gelen sonucu istememekle birlikte, onu göze almaktadır.

25. İhmal nedir?

Cevap: Failin hukuka aykırı sonucu istememekle beraber, bu sonucun gerçekleşmemesi için gerekli özeni göstermemesine ihmal denir. İhmalde, fail davranışını istemekte, fakat bunun sonuçlarını arzu etmediği hâlde gerekli tedbirleri almamaktadır. Bu itibarla ihmal kısaca özen eksikliği olarak tanımlanabilir.

26. Ahlaka aykırı fiilden sorumluluk nedir?

Cevap: TBK 49/II' ye göre, "Zarar verici fiili yasaklayan bir hukuk kuralı bulunmasa bile, ahlaka aykırı bir fiille başkasına kasten zarar veren de bu zararı gidermekle yükümlüdür." Bu hüküm uyarınca, hukuka aykırı fiillerden başka, ahlaka aykırı fiiller de, belirli şartlarla haksız fiil sorumluluğuna yol açar. Ancak genel haksız fiil sorumluluğundan farklı olarak, burada ahlaka aykırı davranan kimsenin başkasına verdiği zarardan sorumlu tutulabilmesi için kusurunun kast düzeyinde olması gerekir. Bunun dışında haksız fiil sorumluluğu için aranan diğer şartlar burada da aynıdır (fiil, zarar, uygun illiyet bağı)

İşaret edilmelidir ki, ahlaka aykırı fiil, aynı zamanda hukuka aykırı ise sorumluluk için TBK 49/II'ye dayanmaya gerek yoktur; hukuka aykırı fiilden sorumluluğu düzenleyen TBK 49/I uygulanır ve sorumluluk için failin kusurunun kast düzeyinde olması aranmaz.

KUSURSUZ SORUMLULUK

27. Medeni kanunda düzenlenen kusursuz sorumluluk halleri nelerdir?

Cevap:

- Kişisel durum sicilinin tutulmasından doğan zararlardan Devletin sorumluluğu (MK 38)
- Ev başkanının sorumluluğu (MK 369)
- Vasi, kayyım ve yasal danışmanlara tazmin ettirilemeyen zararlardan Devletin sorumluluğu (MK 468)
- Taşınmaz malikinin sorumluluğu (MK 730)
- Tapu sicilinin tutulmasından doğan zararlardan Devletin sorumluluğu (MK 1007)

28. Borçlar kanununda düzenlenen kusursuz sorumluluk halleri nelerdir?

Cevap:

- Zorunluluk hâlinde verilen zarardan sorumluluk (TBK 64/II)
- Ayırt etme gücü bulunmayanların sorumluluğu (TBK 65)

- Adam çalıştırmanın sorumluluğu (TBK 66)
- Hayvan bulduranın sorumluluğu (TBK 67)
- Yapı malikinin sorumluluğu (TBK 69)
- Tehlike sorumluluğu (TBK 71)

29. Özel kanunlarda düzenlenen kusursuz sorumluluk halleri nelerdir?

Cevap:

- Motorlu taşıt araçlarını işletenlerin sorumluluğu (Karayolları Trafik Kanunu madde 85)
- Sivil hava araçlarını işletenlerin sorumluluğu (Türk Sivil Havacılık Kanunu madde 134)
- Çevreyi kirletenlerin ve çevreye zarar verenlerin sorumluluğu (Çevre kanunu madde 28)
- Genetiği değiştirilmiş organizmalar ve ürünlerden doğacak zararlardan sorumluluk (Biyogüvenlik kanunu madde 14)

30. Zorunluluk halinde verilen sorumluluğun şartları nelerdir?

Cevap:

- Zarar veren, zorunluluk hâlinde başkasının malvarlığına zarar vermiş olmalıdır.
- Hakkaniyet verilen zararın tazmin edilmesini gerektirmelidir. Zarar verenin ödeyeceği tazminat miktarını hâkim takdir edecektir.
- Zarar ile zorunluluk hâlinde işlenen fiil arasında uygun illiyet bağı bulunmalıdır.

31. Ayırt etme gücü bulunmayanların sorumluluğunun şartları nelerdir?

Cevap:

- Kusur dışında haksız fiil sorumluluğu için aranan diğer koşullar gerçekleşmiş olmalıdır (hukuka aykırı fiil, zarar, uygun illiyet bağı).
- Kusuru olmadığı için ayırt etme gücünden yoksun olan failin verdiği zarardan sorumlu tutulmaması hakkaniyetle bağdaşmamalıdır; yani hakkaniyet onun verdiği zararı tazmin etmesini gerektirmelidir. Ayırt etme gücü olmayan failin verdiği zarar karşılığında hakkaniyet gereği ödeyeceği tazminat miktarını hâkim takdir edecektir.

32. Adam çalıştırmanın sorumluluğu için aranan şartlar nelerdir?

- Çalıştırma ilişkisi bulunmalıdır; bir kimse kendi emri ve kontrolü altında adam çalıştırmalıdır. Bu ilişki esas itibarıyla hizmet sözleşmesine dayanır; ancak hizmet sözleşmesi bulunmasa ya da geçersiz olsa bile, bağlı olarak çalışma koşulunun gerçekleşmiş olması, TBK 66 açısından yeterlidir. Bağlı çalışma ilişkisinin bulunmaması nedeniyle eser ve vekâlet sözleşmelerinde, TBK 66 hükmü kural olarak uygulama alanı bulmaz.
- Adam çalıştırın bir gerçek veya tüzel kişi olabilir. Devletin ve diğer kamu tüzel kişilerinin

kamu hukukuna tabi olarak çalıştırdıkları kişilerin (kamu görevlilerinin) işlerini görürken üçüncü kişilere verdikleri zararlardan sorumluluğu kamu hukuku esaslarına tabidir.

- Çalıştırılan kişi, kendisini çalıştırmanın işini görürken üçüncü kişiye bir zarar vermiş olmalıdır. Zarar çalıştırılanın hukuka aykırı fiilinden doğmuş olmalı ve zarar ile çalıştırılanın fiili arasında uygun illiyet bağı bulunmalıdır. Ayrıca çalıştırılan, kendisini çalıştırmanın işini görürken bu zararı vermiş olmalıdır; yani zarar verici fiil ile adam çalıştırmanın görülen işi arasında işlevsel bağlantı bulunmalıdır. Örnek olarak, iş makinesini kullanan işçinin yoldan geçen bir şahsın yaralanmasına sebep olması hâlinde, TBK 66'nın şartları gerçekleşmiş olur. Ancak işçi, yoldan geçen hasmını gördüğü için makineyi onun üzerine sürerek zarara sebebiyet vermişse, zarar verici fiil ile adam çalıştırmanın görülen işi arasında işlevsel bağlantı yoktur. TBK 66'nın aradığı işlevsel bağlantının bulunup bulunmadığı, her somut olayda yapılacak değerlendirmeye tespit edilecektir.
- Çalıştırılan, kendisini çalıştırmanın üçüncü kişiye (alacaklıya) olan borcunun ifasına yardımcı olarak katılmışsa ve bu esnada çalıştırılan borca aykırı davranışla alacaklıya zarar vermişse çalıştırılanın, yardımcı kişinin borca aykırılık oluşturan eyleminden sorumluluğu TBK 66'ya değil, TBK 116'ya tabi olur. Örnek olarak, musluk tamirati için çağrıldığı eve giden çirağın, tamirat sırası nda lavaboyu kırması gibi. TBK 116, borcun ifasına katılan yardımcı kişilerin borca aykırı davranışlarından dolayı borçlunun kusursuz sorumluluğunu düzenlemektedir. Borcun ifasına katılan çalışanın zarar verici fiili hem borca aykırılık hem de genel davranış kurallarına aykırılık oluşturuyorsa, çalıştırılan kişinin sorumluluğu bakımından TBK 66 ile 116 hükümleri yarışır. Bu ihtimalde, zarar gören dilediği sorumluluk hükmüne dayanabilir ancak zarar görenin TBK 116 hükmüne dayanması, kendisi açısından daha lehte olacaktır.
- Adam çalıştırın kurtuluş kanıtı getirmemiş olmamalıdır; TBK 66'da öngörülen şartların gerçekleşmesi, adam çalıştırın için bir sorumluluk karinesinin oluşmasına yol açar. Adam çalıştırın objektif özen gösterme yükümlülüğünü yerine getirmediği ve zararın bu nedenle meydana geldiği karine olarak kabul edilir. Adam çalıştırın sorumluluktan kurtulabilmesi için, çalışanın seçerken, talimat verirken, gözetim ve denetimde bulunurken tüm dikkat ve özeni gösterdiğini ispat etmesi gerekir. Adam çalıştırın göstereceği özen, somut olayın özelliklerine göre objektif nitelikte olup, onun kişisel özellikleri dikkate alınmaz.

- Zarar, bir işletmenin faaliyeti dolayısıyla meydana gelmişse, adam çalıştırın sorumluluktan kurtulabilmesi için, işletmenin çalışma düzeninin zararın doğmasını önlemeye elverişli olduğunu ispat etmesi gerekir. Adam çalıştırın bu ispat yükümlülüğünü yerine getirmediği sürece, işletmenin faaliyetleri dolayısıyla sebep olunan zararı gidermekle yükümlüdür.
- TBK 66 kusursuz sorumluluğu düzenlediğinden, adam çalıştırın sorumlu tutulabilmesi için, kendisinin veya çalıştırılanın kusurlu olmasına gerek yoktur. Şayet çalıştırılan kusurlu ise, vermiş olduğu zarardan ötürü onun da TBK 49/I uyarınca sorumluluğu söz konusu olur. Bu ihtimalde, adam çalıştırın TBK 66, çalıştırılan ise TBK 49/I uyarınca zarar görene karşı birlikte sorumlu olurlar (TBK 61).
- Adam çalıştırın, ödediği tazminat için, onun bizzat sorumlu olduğu ölçüde çalıştırılana rücu hakkına sahiptir.

33. Hayvan bulunduranının sorumluluğu için aranan şartlar nelerdir?

- Egemenlik altında bulunan hayvanın hareketinden üçüncü kişi zarara uğramış olmalıdır. Zarar ile hayvanın hareketi arasında uygun illiyet bağı bulunmalıdır.
- Hayvan bulunduran kurtuluş kanıtı getirmemiş olmamalıdır; TBK 67'deki şartların gerçekleşmesi, hayvan bulunduran için bir sorumluluk karinesinin oluşmasına yol açar. Hayvan bulunduranın objektif özen gösterme yükümlülüğünü yerine getirmediği ve zararın bu nedenle meydana geldiği karine olarak kabul edilir. Hayvan bulunduranın sorumluluktan kurtulabilmesi için, zararın doğmasını engellemek için gerekli özeni gösterdiğini ispat etmesi gerekir; burada aranan somut olayın özelliklerine özgü objektif özendir; hayvan bulunduranın kişisel özellikleri dikkate alınmaz.
- Hayvan bulunduranın sorumlu tutulabilmesi için kusurlu olmasına gerek yoktur. Ancak hayvan, bir başkası veya bir başkasına ait hayvan tarafından ürkütülmüş olursa, hayvanı bulunduran, bu kişilere rücu edebilir.

34. Yapı malikinin sorumluluğu için aranan şartlar nelerdir?

Cevap:

- Bina veya diğer yapı eseri bulunmalıdır. Bina, barınmak veya diğer ihtiyaçlar için insanlar tarafından yapılan etrafı ve üstü az veya çok kapalı, araziye bağlı yapıdır (Apartman, ev, depo, spor salonu vs.). Bina tanımına girmeyen fakat yeryüzüne bağlı olan inşa eserleri de diğer yapı kavramına dahil olur (elektrik direkleri, tribünler, stadyumlar, köprüler, yollar vs.). Yapı ile arazi

arasındaki bağlantının sürekli olması şart değildir; arazi ile bağlantısı bulunan, ancak bir süre sonra kaldırılacak olan şantiye barakaları gibi geçici yapılar da, TBK 69'un uygulama alanına girer. Ayrıca yapının bütünleyici parçaları ile eklentileri de, bina veya diğer yapı kavramı içinde yer alır (binadaki asansör, çatıdaki kiremitler, şofben vs.). Yalnızca inşaatı tamamlanmış binalar ve diğer yapılar için TBK 69'daki sorumluluk söz konusu olur. Kamu malî niteliğindeki bina ve diğer yapıların neden olduğu zararlardan sorumluluk ise idare Hukuku esaslarına tabidir, TBK 69 uygulama alanı bulmaz.

- Binanın veya diğer yapı eserinin yapımındaki bozukluk ya da bakımındaki eksiklik, üçüncü kişinin zarara uğramasına sebebiyet vermemelidir. Zarar ile binanın veya diğer yapı eserinin yapımındaki bozukluk ya da bakımındaki eksiklik arasında uygun illiyet bağı bulunmalıdır.
- TBK 69 uyarınca sorumluluk, zarar verici olayın meydana geldiği tarihte bina veya diğer yapı eserine malik olan kimseye (taşınmaz malikine veya üst hakkı sahibine) aittir. Bina veya diğer yapı üzerinde intifa veya oturma hakkı varsa intifa veya oturma hakkı sahibi de yapının bakımındaki eksiklikler-den doğan zararlardan, malikle birlikte müteselsilen sorumludur. İntifa ve oturma hakkı sahipleri, yapım bozukluklarının yol açtığı zararlardan ise sorumlu değildirler; bu tarz zararlardan yalnızca malik sorumludur. Malik olmadan binadan veya diğer yapı eserinden yararlanan kişiler (üst hakkı dışındaki irtifak hakkı sahipleri, kiracılar vs.), TBK 69 uyarınca sorumlu olmazlar ancak bunların aynı zarardan başka sebeplerle sorumlu olması mümkündür (örnek olarak TBK 49/I).
- TBK 69 uyarınca sorumluluğun doğması için, bina veya diğer yapı eseri malikin (veya intifa ya da oturma hakkı sahibinin), kusurlu olmasına gerek yoktur. TBK 66-67 hükümlerinden farklı olarak, TBK 69'da bir sorumluluk karinesi mevcut değildir; dolayısıyla yapı malikine herhangi bir kurtuluş kanıtı getirerek (gerekli özeni gösterdiğini ispatlayarak vs.) sorumluluktan kurtulma imkânı tanınmamıştır. Yapı maliki sadece, bina veya diğer yapı eserinde yapım bozukluğu ya da bakım eksikliği bulunmadığını veya yapım bozukluğu ya da bakım eksikliği bulunsan bile zararın bundan meydana gelmediğini (illiyet bağının bulunmadığını) ispat ederek sorumluluktan kurtulabilir.
- TBK 69 uyarınca sorumluluk altına giren bina veya diğer yapı eseri maliki, kendisine karşı bu sebeple sorumlu olan kimselere (müteahhit,

mühendis, eski malik vs.) rücu etme hakkına sahiptir.

35. İntifa hakkı nedir?

Cevap: Başkasına ait bir mal (hak) üzerinde, kullanma ve ürünlerinden yararlanma yetkilerine sahip olmayı içeren irtifak hakkı çeşididir.

36. Oturma hakkı nedir?

Cevap: Konut olarak kullanılmaya elverişli bir yapıda ya da böyle bir yapının bir bölümünde kurulabilen, sahibine sadece kullanma yetkisi veren kişiye bağlı bir irtifak hakkıdır.

37. Müteselsil sorumluluk nedir?

Cevap: Bir ve aynı borçtan dolayı birden fazla borçlunun bulunduğu, alacaklının bu borçlulardan dilediğince seçtiği birinden alacağın tamamen ya da kısmen ifasını isteyebileceği birlikte borçluluk ilişkisidir.

38. Tehlike sorumluluğu nedir?

Cevap: Önemli ölçüde tehlike arzeden bir işletmenin faaliyetinden zarar doğduğu takdirde, bu zarardan işletme sahibi ve varsa işleten müteselsilen sorumludur. Önemli ölçüde tehlike arzeden bir işletmenin bu tür faaliyetine hukuk düzenince izin verilmiş olsa bile, zarar görenler, bu işletmenin faaliyetinin sebep olduğu zararlarının uygun bir bedelle denkleştirilmesini isteyebilirler.

HUK110U-BORÇLAR HUKUKU Ünite 4: Haksız Fiiller II ve Sebepsiz Zenginleşme

MADDİ ZARARIN BELİRLENMESİ

1. *Borçlar Hukukunda Haksız Fiil Sonucunda Maddi Zararın Belirlenmesini Genel Olarak Açıklayınız.*

Cevap: Türk Borçlar Kanununa göre haksız fiil sonucunda zarar gören kimse, uğramış olduğu zararın tazmin edilmesini failden talep edebilir. Tazminatın şekli ve miktarı hakkında taraflar anlaşamazsa, zarar görenin uğradığı zararın giderilmesi için başvurabileceği yol tazminat davası açmaktır. Failin yol açtığı zararı tazmine mahkûm edilmesini konu edinen tazminat davası, eda davası niteliğindedir.

2. *Borçlar Hukukunda Haksız Fiil Sonucunda Maddi Zararın Belirlenmesi davasını açma hakkı kimdedir?*

Cevap: tazminat davasını açma hakkı, haksız fiilden zarar gören kimseye aittir. Zarar gören, tazminat alacağını bir başkasına devredebileceği gibi, bu hak onun ölümünde mirasçılara da intikal eder. Tazminat davası, haksız fiilden sorumlu olan kimseye karşı açılır; eğer sorumlu olan kimse sayısı birden fazla ise dava sorumlularından birine, birkaçına veya hepsine karşı açılabilir. Haksız fiilden sorumlu kimse ölürse tazminat yükümlülüğü mirasçılara ait olur.

3. *Tazminat davasında zarar miktarının tespiti nasıl yapılmaktadır?*

Cevap: Zarar gören, zararını ve zarar verenin kusurunu ispat etmekle yükümlüdür. Zararın tespiti, tazminat davasının en önemli noktalarından birini oluşturmaktadır. Zira haksız fiil neticesinde meydana gelen zarar, istenebilecek tazminatın en üst sınırını oluşturmaktadır; hâkim zarar görenin malvarlığında meydana gelen kayıpların miktarını aşan bir tazminata hükmetme yetkisine sahip değildir. Uğranılan zararın tam miktarı tam olarak ispat edilemiyorsa hâkim, olayların olağan akışını ve zarar görenin aldığı önlemleri göz önüne tutarak, zararın miktarını hakkaniyete uygun olarak belirler.

4. *Haksız Fiil Sonucunda zararın belirlenmesinde özel durum olan bedensel zarar kavramını ve açıklayarak özelliklerini yazınız.*

Cevap: Bedensel zarar kavramı, haksız fiille beden bütünlüğü (fiziki varlığı veya ruh sağlığı) ihlal edilen bir kimsenin malvarlığında meydana gelen azalmayı ifade eder. Bedensel zararlar özellikle şunlardır:

- Tedavi giderleri.
- Kazanç kaybı.
- Çalışma gücünün azalmasından ya da yitirilmesinden doğan kayıplar.
- Ekonomik geleceğin sarsılmasından doğan kayıplar.

5. *Haksız Fiil Sonucunda zararın belirlenmesinde özel durum olan bedensel zarar kavramının özelliklerini kısaca açıklayınız.*

Cevap: Bedensel zararın özellikleri şunlardır:

- Tedavi giderleri: haksız fiille ihlal edilen beden

bütünlüğünü yeniden iyileştirmeye yönelik ambulans, doktor, hastane, ilaç gibi masraflardır.

- Kazanç kaybı: Haksız fiille beden bütünlüğü ihlal edilen bir kimsenin kısmen ya da tamamen çalışamaz duruma düşmesidir. Davacının hüküm tarihine kadar olan kazanç kayıpları burada göz önünde bulundurulur.
- Çalışma gücünün azalmasından ya da yitirilmesinden doğan kayıplar: Beden bütünlüğünü ihlal edilen bir kimsenin gelecekte yaşayacağı malvarlığı azalmalarına karşılık gelmektedir. Bu kayıplar hesaplanırken, zarar görenin yaşı, cinsiyeti, ileride çalışabileceği süre, mesleği, yıllık kazanç miktarı, haksız fiilden etkilenen organı, organın etkilenme derecesi gibi unsurlar göz önünde bulundurulur.
- Ekonomik geleceğin sarsılmasından doğan kayıplar: Haksız fiille maruz kalan kimse, çalışma gücünün azalmasından ya da yitirilmesinden doğan kayıplar dışında ekonomik geleceğinde sarsıntı yaşayabilir. Kanun koyucu, bunların tanzim edilmesine imkân tanımıştır.

TAZMİNATIN BELİRLENMESİ

6. *Genel olarak tazminat kavramını açıklayınız.*

Cevap: Haksız fiil sorumluluğu için aranan şartların gerçekleşmesi, failin tazminat ödeme yükümlülüğü altına girmesine yol açar. Tazminat yükümlülüğü, zarar verici olay hiç gerçekleşmeseydi, içinde bulunulacak durumun ekonomik açıdan mümkün olduğu mertebede yeniden tesisi amacıyla, bir başka şey ya da miktarın zarar görene verilmesidir. Buna göre tazminatın amacı, bir kimsenin uğramış olduğu zararın, sorumlu tutulan bir başka kimse tarafından tamamen veya kısmen giderilmesidir; Tazminatın amacı, zarar verici olay hiç gerçekleşmeseydi, içinde bulunulacak olan farazi durumun yeniden oluşturulmasını sağlamaktır.

7. *Manevi tazminat kavramını açıklayınız.*

Cevap: Manevi tazminat, bir kimsenin kişilik hakkına, hayatına, sağlığına, vücut bütünlüğü, ismi, resmi, özel hayatı, sırları, şeref ve hasiyeti hukuka aykırı tecavüz nedeni ile meydana gelen acı, elem ve ıstırapın giderilmesi amacı taşır. Manevi tazminat talep edebilmek için, haksız fiil sorumluluğu için aranan şartlar gerçekleşmiş olmalıdır. Manevi tazminat sorumlusunun doğumu için failin hafif ihmali dahi yeterlidir; ağır kusurlu olması şart değildir. Manevi tazminat talebinde ayrıca, zararın ağır olması şartı da aranmaz; yeter ki böyle bir tazminat talebine konu olacak ölçüde manevi zarar gerçekleşmiş olsun. Manevi tazminat talep hakkı, hukuka aykırı fiille kişilik hakkı zedelenen kimseye aittir.

8. *Manevi zararın tazmin şeklini açıklayınız.*

Cevap: Manevi zararın nasıl giderileceği hususunda taraflar anlaşılırsa bu sözleşme hükümleri uygulanır. Eğer böyle bir anlaşma olmaz ise, manevi zarara uğrayan kimse, tazminat davası açma yoluna başvuracaktır. Davacı

HUK110U-BORÇLAR HUKUKU Ünite 4: Haksız Fiiller II ve Sebepsiz Zenginleşme

manevi tazminat davasında, duymuş olduğu acı, elem ve ıstıraba karşılık olarak bir miktar paranın ödenmesini talep edecektir. Manevi zararın ne şekilde tazmin edileceğine karar verme yetkisi hâkime aittir.

9. Bedensel zarar halinde manevi tazminat ödenmesine kim karar verebilir?

Cevap: Bedensel zarar halinde hâkim bedensel bütünlüğün zedelenmesi durumuna göre, olayın özelliklerini göz önünde tutarak, zarar görene uygun bir miktar paranın manevi tazminat olarak ödenmesine karar verebilir.

Ağır bedensel zarar halinde, hâkim zarar görenin yakınlarına da manevi tazminat olarak uygun bir miktar paranın ödenmesine karar verebilir.

Manevi tazminat talebi için, hukuka aykırı fiil, kusur, manevi zarar ve uygun nedensellik bağı aranacaktır. Manevi tazminat talebi, manevi zarara uğrayan kimseye aittir. Bu kimsenin yakınları yansıma nedeni ile tazminat talebinde bulunamazlar. Ancak ağır bedensel zararlarda, o kimsenin yakınlarına da manevi tazminat talep etme hakkı tanınmıştır.

10. Adam ölmesi halinde manevi tazminat ödenmesine kim karar verebilir?

Cevap: Adam ölmesi halinde, ölenin yakınlarına manevi tazminat talep etme hakkı tanınmıştır. Bir kimsenin ölümü sebebiyle manevi tazminat talep edebilecek olanlar, onun yakınlarıdır. Yakınları kavramı, bir akrabalık bağının bulunmasını zorunlu kılmaz; bedensel bütünlüğü zedelenen kimse ile sevincin ve üzüntüsünü paylaşacak kadar yoğunlukta özel bir ilişki içinde bulunan kimseler, onun yakınları sayılır. Bura da hâkimin manevi tazminat olarak para ödenmesi yerine veya buna ek olarak başka bir tazminat biçimine karar verme imkânı yoktur. Hâkim manevi tazminat olarak ancak bir miktar paranın ödenmesini hükmedebilir.

SORUMLULUK SEBEPLERİNİN ÇOKLUĞU

11. Birden fazla sorumlunun bulunması kavramını açıklayınız.

Cevap: Aynı zarardan sorumlu olan birden fazla kimse arasındaki ilişki; iç ve dış ilişki olarak ikiye ayrılmıştır.

- Dış ilişki: Haksız fiil nedeni ile meydana gelen zarardan birden fazla kimse sorumlu olabilir. Bu takdirde zarar gören ile sorumlular arasındaki ilişkinin nasıl olacağı Türk Borçlar kanununda ortak bir esasta düzenlenmiştir. Birden çok kişi birlikte bir zarara sebebiyet verdikleri veya aynı zarardan çeşitli sebeplerden dolayı sorumlu oldukları takdirde, haklarında müteselsil sorumluluğa ilişkin hükümler uygulanır. Müteselsil sorumlulukta birden fazla kimsenin birlikte hareket etmesi gerekmez. Birden fazla kimsenin ihmali olarak bir zarara sebebiyet vermeleri veya aynı zarardan farklı sebeplerle sorumlu olmaları bu kapsama girer.

- İç ilişki: Aynı zarardan sorumlu olan birden fazla kimse arasındaki iç ilişki nedeni ile tazminatın aynı zarardan sorumlu müteselsil borçlular arasında paylaşılmasında, bütün durum ve koşullar, özellikle onlardan her birine yüklenebilecek kusurun ağırlığı ve yarattıkları tehlikenin yoğunluğu göz önünde tutulur.

HAKSIZ FİİL SORUMLULUĞUNDA ZAMANAŞIMI

12. Haksız fiil sorumluluğunda zamanaşımı kavramını açıklayınız.

Cevap: Tazminat istem, zarar görenin zararı ve tazminat yükümlüsünü öğrendiği tarihten başlayarak iki yılın ve her halde fiilin işlendiği tarihten başlayarak on yıl geçmesi ile zamanaşımına uğrar. Ancak, tazminat ceza kanunlarının daha uzun bir zamanaşımı öngördüğü cezayı gerektiren bir fiilden doğmuş ise bu zamanaşımı uygulanır. İki ve on yıllık zamanaşımı süreleri başka kanunlarda özel süreler öngörmediği takdirde bütün haksız fiil sorumluluklarında uygulanır. Zamanaşımı sürelerinin hesaplanmasında, durmasında, kesilmesinde, ileri sürülmesi ve sonuçları hakkında Türk borçlar Kanununda yer alan hükümler uygulanacaktır.

SESEBSİZ (HAKSIZ) ZENGİNLEŞME

13. Sebepsiz (Haksız) zenginleşme kavramını açıklayınız.

Cevap: Türk Hukukunda zenginleşme yasak değildir. Fakat her zenginleşmenin haklı bir sebebe dayanması şarttır. Sebepsiz zenginleşme de hukuksal işlem ve haksız fiil gibi borcun kaynaklarından biridir. Haksız fiille benzerlikleri, her ikisinin de hukuksal işlem dışı borç kaynakları oluşudur. Sebepsiz zenginleşme bir taraftan yoksullaşanın malvarlığındaki eksilmenin, diğer yandan da zenginleşenin malvarlığındaki artışın ortadan kaldırılması ile ilgilidir. Sebepsiz zenginleşmeye dayanan borç ilişkisinin üç ögesi vardır.

- Zenginleşen denen borçlusu, haklı bir sebep olmaksızın malvarlığı artan kişidir.
- Yoksullaşan denen alacaklısı, zenginleşenden malvarlığındaki artış miktarına varan kapsamda iade alacağı tanınan kişidir.
- Borçlunun edimi geri vermedir.

14. Sebepsiz (Haksız) zenginleşme türlerini maddeler halinde yazarak kısaca açıklayınız.

Cevap:

- Edim yoluyla zenginleşme: Yoksullaşanın zenginleşene sebebi olmaksızın bir edimi kazandırması haline edim yoluyla zenginleşme denilmektedir.
- Edim dışı zenginleşme: Sebepsiz zenginleşme ilişkisi dışında bir fiil ya da olayın sonucu olarak ortaya çıkmasıdır.
- Masraftan kurtulma: Yoksullaşan kira sözleşmesi çerçevesinde teslim aldığı kiralanan masraf yapmış, fakat sözleşme geçersiz olduğu için

HUK110U-BORÇLAR HUKUKU Ünite 4: Haksız Fiiller II ve Sebepsiz Zenginleşme

kiralananı geri vermek zorunda kalmışsa, zenginleşen masraftan kurtulma yoluyla zenginleşmiş olacaktır.

15. Sebepsiz (Haksız) zenginleşme koşullarını maddeler halinde yazarak kısaca açıklayınız.

Cevap:

- Zenginleşme: Zenginleşenin mal varlığının şimdiki durumu ile haklı bir sebebe dayanmayan değişim olmasaydı sahip olacağı durum arasındaki farktır. Sebepsiz zenginleşmeden bahsedebilmek için her şeyden önce bir tarafın mal varlığında bir zenginleşme, çoğalma meydana gelmiş olmalıdır. Malvarlığında fiilen artış meydana getiren zenginleşmeye olumlu zenginleşme, malvarlığının azalmasının önlenmesine ise olumsuz zenginleşme adı verilmektedir.
- Yoksullaşma veya başkasının aleyhine zenginleşme: Edim yoluyla zenginleşmenin özelliği, çoğu durumda bir tarafın malvarlığındaki zenginleşmenin, diğer tarafın malvarlığının aleyhine olarak gerçekleşir. Malvarlığının azalması, malvarlığındaki artışın önlenmesidir. Bu da aktiflerin kaybı veya artmaması ya da pasiflerin arması veya azalmaması olarak görünüm kazanabilir.
- Nedensellik: Bir kişinin malvarlığında meydana gelen çoğalma ile diğer bir kişinin malvarlığındaki azalma arasında bir nedensellik (illiyet) bağının, yani sebep sonuç ilişkisinin bulunması gerekmektedir.
- Zenginleşmenin sebepsizliği: Sebepsiz zenginleşmeden söz edebilmek için bir malvarlığındaki çoğalmamın ve ona tekabül eden diğer malvarlığındaki azalmanın haklı bir sebebe dayanmaması gerekmektedir. Böylelikle zenginleşme ya sebebin hiç olmamasına ya da, fakat baştan geçersiz, sonradan geçersiz kalan, gerçekleşmemiş olan ya da sona ermiş olan bir sebebe dayanmalıdır.

16. Sebepsiz (Haksız) zenginleşmenin hüküm ve sonuçlarından geri verme borcunu açıklayınız.

Cevap: Geri verme borcunun konusu, sebepsiz zenginleşenin malvarlığındaki sebepsiz artıştır. Geri verilmesi istenen, zenginleşmedir. Zenginleşmenin konusu bir eşya olsa da, burada istenen mülkiyet hakkı değil, o eşya ile yaratılan zenginleşmedir. Sebepsiz zenginleşmede geri verme, yoksullaşan tarafın zenginleşen tarafa açacağı dava ile sağlanır. Geri verme borcunun kapsamı, sebepsiz zenginleşenin iyi niyetli olup olmamasına göre farklı hükümlere bağlanmıştır. Burada iki kuraldan söz etmek mümkündür. Birinci kural: Geri vermenin üst sınırı

zenginleşme miktarıdır. İkinci kural: Geri vermenin alt sınırı yoksullaşma miktarıdır.

17. Sebepsiz (Haksız) zenginleşmenin hüküm ve sonuçlarından iyiniyetli zenginleşenin geri verme borcunun kapsamı hakkında bilgi veriniz.

Cevap: İyiniyetli zenginleşen, zenginleşmenin sebepsiz (haksız) olduğunu bilmeyen ve bilmesine imkân bulunmayan (bilmesi gerekmeyen) kişidir. Geri verme borcu, iyiniyetli zenginleşeni, zenginleşme öncesinden daha yoksul bir duruma düşürmemelidir. Sebepsiz zenginleşen zenginleşmesini aynen, bu mümkün değilse, elinde kalanı; varsa kâin değeri veya bundan elinde kalanı geri vermekle yükümlüdür. Geri verilmesi söz konusu olan zenginleşme, objektif zenginleşmedir.

18. Sebepsiz (Haksız) zenginleşmenin hüküm ve sonuçlarından kötü niyetli zenginleşenin geri verme borcunun kapsamı hakkında bilgi veriniz.

Cevap: Malvarlığındaki zenginleşmenin sebepsiz (haksız) olduğunu ve zenginleşmeyi geri vereceğini bilen veya bilmesi gereken ise, kötü niyetli sebepsiz zenginleşendir. Başlangıçta, yani zenginleşme anında iyiniyetli olan bir zenginleşen, geri vermekle yükümlü olduğunu öğrendiği andan itibaren kötü niyetli hale gelmiş olabilir. Kötü niyetle zenginleşen, zenginleşmenin tamamını eksiksiz geri vermekle yükümlüdür. Bunun içinde aldığı gibi iade ifadesi kullanılır. Zenginleşen, zenginleşme elinden çıkmış ise de karşılığında elde ettiği kâin değeri geri vermelidir. Kötü niyetli zenginleşen, aynen geri vermenin mümkün olmadığı durumlarda, nakden, değer itibarıyla geri vermekle yükümlü tutulacaktır.

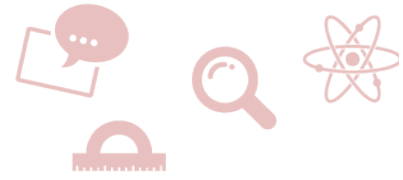
19. Sebepsiz (Haksız) zenginleşmenin hüküm ve sonuçlarından giderleri (masrafları) isteme hakkını açıklayınız.

Cevap: Sebepsiz zenginleşen taraf, sebepsiz olarak malvarlığına katılmış bulunan zenginleşme konusu için bir takım giderleri yapmış olabilir. Giderlerin tazmini istemi bağımsız bir alacak hakkı değil, fer'i bir haktır. Yani geri verme borcu varsa, var; yoksa yoktur. Zenginleşme konusunun varlığını ve değerini korumak için yapılmış ise zorunlu; şeyin değerini, üretkenliğini ve verimini arttırmak için yapılmış ise faydalı, bunların dışında kalan ise diğer giderlerden söz edilebilir.

Kötü niyetli iade borçlusu, mala yapılan zorunlu harcamaların ödenmesini isteme hakkına sahiptir. Yararlı masrafların ödenmesini ise, geri verme anında mevcut fazlalık oranında isteyebilir.

20. Sebepsiz (Haksız) zenginleşmeden doğan taleplerin zamanaşımını açıklayınız.

Cevap: Sebepsiz zenginleşmeden doğan taleplerin zamanaşımı hakkında tıpkı haksız fiillerde olduğu gibi kısa ve uzun olmak üzere iki süre öngörülmüştür. İki yıllık kısa süre, yoksullaşanın malvarlığındaki yoksullaşmayı ve zenginleşen kişiyi öğrenme tarihinden itibaren işlemeye başlarken, on yıllık uzun zamanaşımı süresi ise, sebepsiz

HUK110U-BORÇLAR HUKUKU Ünite 4: Haksız Fiiller II ve Sebepsiz Zenginleşme

zenginleşmenin gerçekleştiği andan itibaren işlemeye başlar.

21. Sebepsiz (Haksız) zenginleşmeden doğan taleplerin daimi def'i hakkını açıklayınız.

Cevap: Sebepsiz zenginleşme yoksullaşan aleyhine bir borç doğmasına sebep olmuşsa, o, zamanaşımı geçse bile bu borcu ödemedi kaçınılabılır. Buna daimi def'i hakkı denir.

22. Sebepsiz (Haksız) zenginleşmeden doğan geri verme isteminin niteliğini açıklayınız.

Cevap: Sebepsiz zenginleşme de nihayetinde bir borç ilişkisidir; böylelikle de her borç ilişkisinin karakterini taşır: Nisbi bir ilişkidir. Bundan dolayı, yoksullaşana nisbi etkili olan kişisel (şahsi) hak sağlar. Böyle olunca aynı halden farklıdır. Bu anlamda, zenginleşenin iflası halinde, yoksullaşanın geri verme istemi, iflas manasından diğer alacaklıların alacaklarıyla orantılı (garameten) bir istem hakkından ibaret kalır. Oysa onun hakkı mülkiyet olsaydı, iflas halinde dahi, mülkiyet hakkının geri verilmesini isteyebilirdi.

Zenginleşmede ya da yoksullaşanda ayırt etme gücünün bulunmasını, dolayısıyla fiil ehliyeti gerektirmez.

23. Sebepsiz (Haksız) zenginleşmeye dayanan geri verme yükümlülüğü doğuran benzer olanakların karşılaştırılması kavramını açıklayınız.

Cevap: Sebepsiz (Haksız) zenginleşmeye dayanan geri verme istemi aynı hakka, mülkiyete dayanan geri verme istemi ile bir arada bulunmaz. Diğer bir deyişle, zenginleşmenin geri verilmesi istemi aynı hakka dayanan geri verme isteminin ileri sürüldüğü istihkak davası ile yarışamaz. İhtikak davası, yalnız aynı hakka dayanılarak açılabilen bir davadır. Sebebe bağlılık ilkesinin kabul edildiği hukuk düzenimiz açısından, geçerli bir sebebi bulunmayan kazandırıcı işlemler hükümsüzdür.

24. Sebepsiz (Haksız) zenginleşmeye dayanan geri verme yükümlülüğü doğuran, sebebe bağlı olmayıp soyutluk ilkesine tabi sayılan işlemler hakkında kısaca bilgi veriniz.

Cevap: Yalnız sebebe bağlı olmayıp soyutluk ilkesine tabi sayılan kimi işlemler bakımından durum daha farklıdır. Alacağın devri sözleşmesi, ibra sözleşmesi gibi işlemlerde soyutluk kabul edilmektedir. Bu ilkeye göre, geçerli bir sebep olmasa da, bir kez kazandırıcı işlem geçerli olarak yapılmış ise hak muhatapça kazanılır. Bu durumda bu hakkı geri almak isteyen sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayanmak zorundadır.

Sebepsiz zenginleşmeye dayanan geri verme istemi sözleşmeden doğan istem hakkı ile de bir arada bulunmaz.

25. Vekâletsiz iş görme ne demektir? Vekâletsiz iş görme kaçır ayrılır? Açıklayınız.

Cevap: Vekâletsiz iş görme, bir kişinin, kendisinden vekâlet almadan başkasının bir işini görmesidir. Başka bir söyleyişle, vekâletsiz iş görme, bir kişinin bir işinin o kişiden vekâlet almadan yabancı-başka-bir kişi tarafından görülmesi demektir. Her durumda vekâletsiz iş gören,

başkasına ait bir işi görme iradesiyle hareket etmelidir. Gerçek ve gerçek olmayan vekâletsiz iş görme olarak ikiye ayrılmaktadır.

26. Gerçek vekâletsiz iş görme ne demektir? Gerçek vekâletsiz iş görme hükümlerini maddeler halinde yazınız.

Cevap: Gerçek vekâletsiz iş görme iş sahibinin yapılmasını yasaklamadığı bir işin, vekâleti olmaksızın onun çıkarına gerçekleştirilmesine denilmektedir. Ancak:

- İş görende başkasına ait bir iş görme iradesi yoksa sebepsiz zenginleşme hükümleri uygulanacaktır. Bu durumda, sebepsiz zenginleşmeye dayanan geri verme istemi asli niteliğindedir.
- İşin görülmesinin gerektirdiği bir irade için, iş görenin ayırt etme gücü sahibi olması gerekmektedir. Oysa iş göreninin ayırt etme gücü yoksa başkasının işinin görülmesine vekâletsiz iş görme değil, haksız fiil veya sebepsiz zenginleşme hükümleri uygulanır.
- Keza iş sahibi tarafından karşılanmayan masraf alacağı bakımından iş görenin sebepsiz zenginleşme hükümlerine başvurabileceği hükme bağlanmıştır. Bu durumda, sebepsiz zenginleşme hükümleri, tamamlayıcı işlemlerle, gerçek vekâletsiz iş görmeye de uygulanabilecektir.

27. Gerçek olmayan vekâletsiz iş görme ne demektir? Gerçek olmayan vekâletsiz iş görme hükümlerini yazınız.

Cevap: Başkasının işinin, iş görenin kendi çıkarına görülmesine gerçek (caiz) olmayan vekâletsiz iş görme denir. Bu tip vekâletsiz iş görmeye, kimi durumlarda iş sahibinin çıkarı bulunabilirse de asıl olan iş görenin işi kendi çıkarını gözeterek görmesidir.

Gerçek olmayan vekâletsiz iş görmeye, aslında bir kimsenin kendi çıkarı için başkasının hukuk alanına haksız olarak karışması söz konusudur. Bu anlamda gerçek olmayan vekâletsiz iş görme, hukuka aykırı bir eylem niteliğindedir. Bu tip vekâletsiz iş görmeye, sözleşmeye değil, haksız fiil ve sebepsiz zenginleşmeye yakınlık bulunur.

Sebepsiz zenginleşmenin özel hallerini düzenleyen, özel hüküm niteliğinde kurallar da bulunmaktadır. Bu gibi durumlarda ise, özel hükmün önceliği ilkesiyle hareket edilir.

İFA KAVRAMI

1. İfa kavramını kısaca açıklayınız?

Cevap: Borçlunun borcunu yerine getirerek borcun sona erdirilmesine ifa denir. Borcun ifa edilmesi ile borçlu borcundan kurtulmuş, alacaklı alacağına kavuşmuş, borç ilişkisi sona ermiş olur. Borcu sona erdirebilmek ya da edim fiili ile ya edim sonucunun sağlanması ile kimi zamanda her ikisini birden gerçekleştirmekle mümkün olur.

- Edim fiilinde bulunması ile yetinilebilen hallerde ifa için, bu amaçla fiillerde bulunmak gerekli ve yeterlidir.
- Edim sonucu borçlanma söz konusu ise ifa için, borçlanılmış olan sonuç ortaya çıkmış olmalıdır.
- Hem edim fiili hem de edim sonucu birlikte gerçekleşmeliyse yalnız edim fiili yeterli olmaz, edim sonucu da gerçekleştirilmiş olmalıdır.
- Doğru ifa, doğru edimi, yerinde, zamanında ve alacaklıya ifa ederek borcu kapatma sona erdirmedir.

KİŞİ BAKIMINDAN DOĞRU İFA (ÖZELLİKLE DOĞRU KİŞİYE İFA)

2. Borçlu tarafından ifa ne demektir?

Cevap: Borcu ifa edecek olan borçludur. Borç bizzat borçlu tarafından ifa edileceği gibi aksi kararlaştırılmamış ise kişisel olarak ifası zorunlu değildir. Bununla birlikte borç ilişkisinin ve üstlenilen borcun niteliği borcun bizzat borçlu tarafından yerine getirilmesini gerektirebilir. Kural olarak yapma veya yapmama edimlerinin üstlenildiği borç ilişkilerinde, borç bizzat borçlu tarafından ifa edilmelidir. Borç her kim tarafından ifa edilirse edilsin, alacaklıya karşı sona erer.

3. İfa yardımcı aracılığı ile ifada bulunma ne demektir? Unsurlarını maddeler halinde yazınız.

Cevap: Borçlunun yönetimi ve gözetimi altında hareket ederek borçlunun açık ya da örtülü rızası ile borcun ifasına katılan kimseye ifa yardımcı denmektedir.

- İfa yardımcı borçlunun işlerini görür.
- Borçlu borcunu ifa ederken yardımcı araçlardan yararlanabilir.
- Borcun ifa yardımcı tarafından ifası, borçlunun ifası sayılmaktadır.
- İfa yardımcı borçlunun yönetimi ve gözetimi altında hareket etmek zorundadır.
- İfa yardımcı borçlunun eş ve çocukları olabileceği gibi üçüncü kişilerde olabilir.
- Borçluya tabi çalışanlar dışında bağımsız kişilerde ifa yardımcı olabilir.
- İfa yardımcılığı, borcun ifası ve borçluluk yönünden olabileceği gibi alacağın ifası alacaklı yönünden de olabilir.
- İfa yardımcıları alt vekil ya da alt yükleniciler gibi alacaklıların muhatap olabileceği kişilerdir.

- Yardımcı kişinin ifasının ifa sayılabilmesi için, ifanın bizzat borçlu tarafından ifasının zorunlu olmamalıdır.

4. Borcun üçüncü kişi tarafından ifasını kısaca açıklayınız.

Cevap: Borç borçlunun ifa yardımcısı sıfatını taşıyan üçüncü kişi tarafından ifa edilmesine denilmektedir.

- Üçüncü kişi, borçlu ile aralarındaki ilişkiye dayanarak bu ifayı gerçekleştirir.
- Bu bir borcun üstlenilmesi olarak ta ortaya çıkabilir.
- Kimi durumlarda üçüncü kişinin ifası, bir zorunluluk olarak da ortaya çıkabilir.
- Kimi durumlarda da üçüncü kişinin ifası bir rastlantısal olarak ta ortaya çıkabilir.

5. Borcun üçüncü kişi tarafından ifasının genel hükümleri nelerdir? Maddeler halinde yazınız.

Cevap:

- Borcun üçüncü kişi tarafından ifası ile alacaklıya karşı borç kapatılmış olur.
- Asıl borçla birlikte bağımlı faiz, kefalet gibi haklar da sona ermiş olur.
- Borçlunun, borcun üçüncü kişi tarafından ifasına izin vermiş olup olmaması bu sonucu değiştirmez.
- Üçüncü kişi borçlunun iradesi ile ve her bakımdan doğru ifada bulunmuş olabilir.
- Üçüncü kişi, ifa ile birlikte borç ilişkisinin de tarafı haline gelmez.

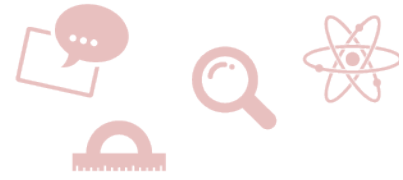
6. Üçüncü kişi tarafından ifanın özel hükmü: Halefiyet ne demektir? Unsurlarını yazınız.

Cevap: Alacaklıya ifa yoluyla tatmin eden üçüncü kişi, alacaklının yerine geçmesine halefiyet denilmektedir. Bu gibi durumlarda üçüncü kişinin ifası ile borç sona ermez; sadece alacaklı değişir. Yalnız bu, ne borcun üstlenilmesi ne de alacağın devri değildir.

- Halefiyette ifada bulunan üçüncü kişi, alacaklıya tatmin ettiği kapsamda onun yerine geçer.
- Halefiyette dikkat edilmesi gereken bir sıfatın kazanılması değildir. Borçlu yine borçlu olarak kalmakta, alacaklının borçluya karşı üstlendiği edim de kural olarak borçluya ifa edilmektedir.
- Türk Borçlar Kanununun da genel olarak, bildirimli, bildirimsiz olmak üzere üç halefiyet durumundan söz etmektedir.
- Kanunun öngördüğü hallerde, özel halefiyet söz konusu olur.

7. Alacaklıya ifa ne demektir? Açıklayınız.

Cevap: Asıl olan borcun alacaklıya ifasıdır. Alacaklının ifayı kabule yetkili ifa yardımcısına ya da yetkili temsilcisine ifa da doğası gereği alacaklıya ifadır. Banka gibi kâin kişide denilen alacaklının bağımsız yardımcılara ifaya yetkili kılınmış olan borçlu, bu

kişilere ifa ile borçtan kurtulur. Hukuk dünyasında kimi durumlarda borcun üçüncü kişiye ifasının mümkün hatta gerekli olduğu kabul edilmektedir. Keza kimi hizmet sözleşmelerinde ücretim bankaya yatırılması zorunluluğu gibi. Ayrıca yargı kararı ile bir borç üçüncü kişiye ifası yükümlülüğü de doğabilir.

ZAMAN BAKIMINDAN DOĞRU İFA (DOĞRU ZAMANDA İFA)

8. Borcun zaman bakımından doğru ifası ve muacceli yet ne demektir?

Cevap: Borçlunun edim fiilini veya edim sonucunu gerçekleştirmekle yükümlü olduğu zaman dilimi ya da zaman noktasına ifa zamanı denir. İfanın ifa sayılabilmesi için doğru zamanda gerçekleşmesi şarttır. Doğru zamanda ifa, borcun muaccel olduğu zamandır.

Muacceliyet borcun ödeme zamanının gelmesi, borçlunun borcu zaman bakımından gereği gibi ifa etmiş sayılması için son tarihi ifade eder. Muacceliyet, alacaklının borcun ifasını isteyebileceği en erken tarihtir. Alacaklı daha erken bir tarihte borcun ifasını isteyemez.

9. Borcun zaman bakımından doğru ifası için zaman kavramını maddeler halinde yazınız.

Cevap:

- Taraflar borcun doğumundan sonra bir zaman dilimi belirlemişlerse buna süre denir.
- Taraflar borcun doğumundan sonra bir zaman noktası belirlemişler ise buna vade denir.
- Vade kesin (örneğin en geç 20 Şubat 2016'da) bir tarih olabilir.
- Vade belirli (örneğin 20 Aralık 2016'da) bir tarihte olabilir.
- Vade belirsiz bir tarih ama dönemde (örneğin hasat mevsiminde) olabilir.
- Borcun ifası için gün olarak bir ayın başlangıcı, sonu ya da ortası belirlenmiş ise ayın birinci, sonuncu ve on beşinci günü anlaşılır.
- Borcun ifası için bir gün yerine bir ay belirlenmiş ise ayın son günü anlaşılır.
- Borcun ifası için vade tarihi gün olarak belirlenmiş ise sözleşmenin kurulduğu gün hesaba katılmaz.
- Vade tarihi hafta olarak kararlaştırılmış ise son haftanın, sözleşmenin kurulduğu güne ismen uyan günü vade tarihidir.
- Vade tarihi ay olarak kararlaştırılmış ise son ayın, sözleşmenin kurulduğu güne denk düşen günü vade tarihidir.
- Aksine anlaşma yok ise borcun ifası iş saatlerinde yapılması asıldır.

YER BAKIMINDAN DOĞRU İFA (DOĞRU YERDE İFA)

10. Borcun doğru yerde ifası ne demektir? Kavramsal olarak açıklayınız.

Cevap: İfa yeri, borçlunun edim fiillerini ve edim sonucunu gerçekleştirmekle yükümlü olduğu yerdir. Edim fiilleri borçlanılmış olan borçludan bu fiilleri ifa yerinde ortaya koyma gereğine uyması beklenir. Borçlanılan edim sonucu ise bu kez sonucun ifa yerinde ortaya çıkarılması gerekir. Edim fiili ve edim sonucu bir bütün olarak borçlanılmış ise bunların ifa yerlerinin farklılığı hakkında tarafların bir anlaşması yok ve nitelikleri de farklı değerlendirme gerekiyor ise bu edim bütünü için ifa yeri ayrı olacaktır.

11. Borcun ifasında, ifa yerinin önemini maddeler halinde yazınız.

Cevap: Borcun doğru ifa edilmiş sayılabilmesi, yerinde ifa edilmesine bağlıdır. Borçlar Hukukunda genel görüş taraflarca ifanın nerede yapılacağına kararlaştırılmasıdır.

- İfa yeri önceden kararlaştırılmış ise sözleşme değişikliği ile ifa yeri değiştirilebilir.
- Kimi borçlar bakımından işin niteliği ifa yerini gösterebilir. Öğreneğin evin boyanması gibi.
- İfa yeri taraflarca kararlaştırılmamış ise TBK göre yasal ifa yerinde ifa edilecektir.
- Para borcu, alacaklının ifa zamanındaki yerleşim yerinde ifa edilir.
- Diğer borçlarda, borçlunun borç doğduğu andaki yerleşim yerinde ifa edilir.

KONU BAKIMINDAN DOĞRU İFA (DOĞRU KONUDA İFA)

12. Konu bakımından doğru ifa ne demektir? Türüne göre maddeler halinde yazınız.

Cevap:

- Cins borcu, konusu tarımsal ürünler, yığın üretimin çıktısı ürünler gibi cinsinin genel özellikleri ile belirlenen borçtur. Sözleşmede açıklık yok ise orta vasıfta mal ile ifa etmek yeterlidir.
- Parça borcu, konusu, bireysel özellikleri ile belirlenen borçtur. Parça borcu, kararlaştırıldan farklı bir şeyle gerçekleşmez.
- Sınırlı cins borcu, özü itibarıyla cins olmakla birlikte, o cinste belirli özellikleriyle nispeten sınırlandırılmış edimleri konu edilir.
- Seçimlik borç, araba ya da at, ev ya da para gibi seçenek edimlerin belirlenmiş olduğu borcu ifade eder. Secim hakkı kullanıldığında ifa edilecek somut edim belli olur.
- Kısmi ifada, bölünebilir edimlerde borçlunun borcun tamamını değil, bir kısmını ifa etme girişimine denir. Borçlunun sözleşmede kararlaştırılan ifa etmek zorunluluğu, kararlaştırılan miktarda ifa etmesi anlamına gelmektedir.
- İfa yerine edim, olarak kabul durumunda, borçlanılan edimden farklı bir konuda ifa, borçluyu borçtan/sorumluluktan kurtarır.

- İfa uğrunu edim olarak kabul edilmesi durumunda ifa uğruna farklı şeyin teslimiyle, borçlu borcundan kurtulmuş olmaz. O şeyin alacaklı tarafından paraya çevrilmesinden elde edilenle borç kapatılırsa, borçlu sorumluluktan kurtulur.
- Aliud, sözleşmede kararlaştırılan farklı bir şeyin teslimidir. Bu durumda borç gereği gibi ifa edilmiş sayılmaz. Alacaklı farklı şeyi ifa olarak kabul etmesi gerekmektedir.

ÖZELLİKLE PARA BORÇLARINDA İFA

13. Para borcunun ifasına ilişkin kuralları maddeler halinde yazınız.

Cevap:

- Para borcunun ifası kural olarak ülke parası ile gerçekleştirilir.
- Para borçlarında, borçlanılan belirli bir değerdir. Para esas olarak karşılığını oluşturduğu mal ya da hizmet için biçilen bir değeri ifade eder.
- Para borçlarında paranın değeri kaybolmadan ifa edilmesi önemlidir.
- Paranın değerini korumak amacıyla çeşitli araçlara yer verilir. Bunlara değer koruma kayıtları denilmektedir. Değer koruma kayıtları; altın kaydı, endeks kaydı, döviz kaydı olarak karşımıza çıkar.
- Borçlunun alacaklıya birden fazla para borcu varsa yapılan ödemenin hangi borca ilişkin tam ya da kısmi ifa sayılacağı sorunuyla karşılaşılabilir. Olağan olan taraf iradelerine dayanan belirlemedir.

14. Para borcunun konusu yabancı para olması durumunda, para borcunun ifasında ortaya çıkan özel durumları maddeler halinde yazınız.

Cevap:

- Yabancı para borçlanılmış ve aynen ödeme kaydı veya benzeri bir ifade yer almaktaysa borçlu, borcu kararlaştırılan yabancı para birimi ve tutarı ile ödemelidir.
- Borçlu gönüllü olarak ifada bulunmaz ise sonuçta ülke parasıyla ödeme gündeme gelebilir. Yabancı para borçlanılmış ise aynen ödeme kaydı veya benzeri bir ifade yer almadıkça ve borçlu temerrüde düşmüş olmadıkça, borçlu seçimlik yetki sahibidir.
- Aynen ödeme kaydı veya benzeri bir kaydın bulunmadığı bir yabancı para borçlusu temerrüde düşüğünde ise alacaklıya seçimlik yetki tanınmıştır.
- Para borcu ister ülke parasıyla ister yabancı para olarak belirlenmiş olsun, ayrıca faiz söz konusu olabilir.

15. Ülke parası veya yabancı para borcunun ifasında faizin söz konusu olabileceği özel durumları açıklayarak, maddeler halinde yazınız.

Cevap: Faiz bir miktar paradan, belirli bir zaman dilimi boyunca yoksun kalındığında o para miktarında belirli bir oranda meydana geleceği varsayılan artıştır. Bu anlamda faiz, para alacağının kapsamını genişleten, konusu yine para olan alacağa bağımlı, ek bir hakktır.

- Faiz, kural olarak yıllık olarak belirlenir. Fakat farklı bir zaman dilimi söz konusu ise, somut olayda karşılaşılan zaman ölçeğine denk ve ödeme planına uyan ifade biçiminin belirlenmesidir.
- Faizi sözleşmeyle kararlaştırılmış olabileceği gibi kimi para borçlarında faiz kanunla da öngörülmüş olabilir. Faiz sözleşme ile belirlenmiş ise buna sözleşme faizi denir.
- Faiz taraflarca kararlaştırılmamış olsa bile, faiz uygulanması gereken borçlar için yasanın faiz öngördüğü durumlarda yasal faizden söz edilmektedir. Taraflardan birinin diğerine verdiği para borcu için faiz işletmesi söz konusu ise para borcuna “anapara borcu”, bu borç için işletilen faize “anapara faizi”, bir para borcunun ifasındaki gecikme halinde işleyen faize ise “temerrüt faizi” denir.
- Adi borç ilişkisinde taraflarca faiz kararlaştırılmamış ise ayrıca faiz istenmez.
- Buna karşılık ticari para borçlarında kural tersidir. Bir ticari para borcunda taraflar arasında faiz kararlaştırılmamış olsa bile, anapara faizi istenebilir.
- Birleşik faiz olarak da adlandırılan faize faiz kararlaştırılması yasaklanmıştır.
- Faiz, sözleşme ile de olsa yasal da olsa, hukuksal yazgısı alacaklının istemde bulunmuş olmasına bağlıdır. Öte yandan mahkeme tarafından faize hükmedilebilmesi için de istem şarttır. Mahkeme re’sen faize karar vermez.

TAM İKİ TARAFA BORÇ YÜKLENEN SÖZLEŞMELERDE İFA

16. Tam iki tarafa borç yüklenen sözleşmelerde ifa ne demektir? Açıklayınız.

Cevap: Tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde, her iki taraf hem borçlu ve hem de alacaklıdır. Satış, mal değişimi, kira, hizmet, eser gibi sözleşmeler bu niteliktedir. Sözleşme, işin niteliği, kanun ya da örf ve adet ile önce ifa yükümlüsü belirlenmiş değilse “aynı anda ifa” kuralıdır. Sözleşme, işin niteliği, kanun ya da örf ve adet ile önce ifa yükümlüsü belirlenmiş ise borcu ifa etmeden ya da ifayı teklif etmeden önce karşı taraftan borcun ifasını talep edemez. Sözleşmede taraflar önce malın teslimini sonra bedelinin ödenmesini kararlaştırılmış ise önce ifa yükümlüsü satıcıdır. İşin niteliği de taraflardan birinin borcunu diğerinden önce ifa etmesi gerektirebilir. Abonelik sözleşmeleri bu tür bir ifadır. Bu durumda

sunucu sözleşme konusunu kullanımına sunmakta sonrada tüketici kullanım karşılığı bedeli ödemektedir. Kanunda ifa sıralamayı düzenlemiş olabilir. Örf ve adet de önce ifa yükümlülüğü olanı belirleyebilmektedir.

17. Tam iki tarafa borç yüklenen sözleşmelerde aynı anda ifada karşılaşılan özel durumları maddeler halinde yazınız.

Cevap:

- Aynı anda ifada taraflardan biri kendi borcunu ifa etmedikçe ya da etmeyi teklif etmedikçe diğerinden alacağını talep ederse karşı tarafın bu talebi yerine getirmekten kaçınma hakkı vardır. Buna “ödemezlik def’i” denir.
- Sözleşmenin kuruluşundan sonra karşı taraf acze düşmüş ya da aleyhine girilen haciz sonuçsuz kalmış ise bundan dolayı hakkı tehlikeye düşen diğer taraf, karşı tarafça borç ifa edilinceye ya da güvence verilinceye değin edimini ifadan kaçınma hakkına sahiptir. Buna “aciz def’i” denir.
- Hak sahibinin, karşı tarafa uygun bir süre tanıyıp bu süre içerisinde güvence gösterilmez ise sözleşmeden dönme olanağı da bulunmaktadır.

İFANIN İSPATI

18. Genel olarak ifanın ispatını açıklayınız.

Cevap: İfa ve ifanın usulünce gerçekleştiği, ispatlanması gereken bir olgudur. Bunu ispat yükü de borçluya düşmektedir. Borçlu, yargıç önünde görülen bir uyuşmazlıkta ifada bulunduğunu ispatlayamazsa yargıç borcun ifasına karar verecektir.

Yargılama hukukunda, ispat için ispatı gereken konu ve konuya göre ispat araçları birbiri ile bağlantılı iki bağımsız değerlendirme konusudur. Burada ispatın konusu, ifadır. İfa ise ya edim fiilleri veya edim sonucu ya da her ikisinden karma bir görümümle ortaya çıkan bir olgudur.

19. İfanın ispatı olan makbuzla ispatı açıklayınız.

Cevap: Borcun ifa edilmiş olduğunu gösteren ve alacaklı tarafından hazırlanarak borçluya verilen belgeye makbuz denilmektedir. Bu belgede; ifa edilen borç, ifa tarihi, borcun ifa edildiği ve ifa miktarı, borçlunun kimliği ile ilgili açıklamaların yer aldığı ve alacaklının imzaladığı bir belgedir. Para borcu da, iş görme borcu da edim fiilleri ya da edim sonucu tam, kısmi ya da dönemlik edimin ifası arasında fark yoktur. Her durumda, borçlu tarafından alacaklıdan ifanın makbuzla belgelenmesini isteyebilir.

20. İfanın ispatı olan makbuz vermekte veya almakta karşılaşılan özel durumları maddeler halinde yazınız.

Cevap:

- Tüm yönleriyle doğru ifa önerisinde bulunan borçlunun makbuz istemine uymaktan kaçınan alacaklı, alacaklının temerrüdüne düşürebilir.
- Borçlu alacaklıya borcu ifaya hazır olduğu bildirmeli ve kendisine makbuz verilmesini istemelidir.

- Alacaklı makbuz vermektan kaçındıkça, borçlunun da ifada bulunmaktan kaçınma olanağı vardır.
- Makbuz, borçluya, borcu ifa ettiğini kanıtlayıcı kolaylığı sağlayan aksi kanıtlanabilir bir karine yaratır.
- Bu durumda, borçlunun borcunu ifa etmediği iddiasını ispat etmek, alacaklıya düşer. Dönemlik veya kısımlar halinde ifa edilecek borçlarda her dönemlik ya da kısmi edim ifa edildikçe veya alacaklı tarafından kabul edilen-bölünmemiş edim-kısmen ifasında, borçlunun alacaklıdan makbuz alması mümkün ve ispat kolaylığı bakımından gereklidir.
- Alacaklı anaparanın tamamı için makbuz vermiş se, faizlerini de almış olduğu kabul edilir.
- Alacaklı faiz alacağı ile ilgili çekince koymaksızın anaparanın tamamı için makbuz veren alacaklı, ödenmemiş faizlerin bulunduğunu kanıtlamak zorundadır.
- Senede bağlı alacakta alacaklı makbuzla herhangi bir açıklama yazmış olmasa dahi senedi geri vermiş olmakla bu amaca uygun davranmış olacaktır.

21. İfanın ispatı olan senetle ispatı açıklayınız.

Edim sonucunun borçlandığı hallerde ifa bir hukuksal işlem yapmayı gerektirmekteyse Hukuk Muhakemeleri Kanunu’na göre alacağın değeri 2.500 TL geçiyorsa ya da alacak senede bağlanmış ise bunun ifasının da senetle ispatlanması gerekmektedir. Senetle ispat, öncelikle senede bağlı borçlarda, alacaklının önceden borçludan aldığı borç senedini, ifa üzerine, borçluya geri vermesi gerekir. Bu gerçekleşmiş ise borçlu ifayı, alacaklı tarafından geri verilen borç senedini istediğinde göstererek ispatlar. Borç senedi herhangi bir çekince koymaksızın borçluya geri verilmiş ise borç tüm kapsamı ile sona ermiş sayılır.

22. Borcun ifasının senetle veya makbuzla ispatının birlikte değerlendirildiği durumları maddeler halinde yazınız.

Cevap:

- Senedin kaybı durumunda borçlu alacaklıdan senedin iptal edildiğine dair yazılı bir belgenin verilmesi isteyebilir.
- Senedin iptali; fiilen senedin ortadan kaldırılması, senedi yırtıp parçalamak, imzanın bulunduğu kısmı yırtıp tahrip etmek, imza üzerine veya imza dahil olmak üzere tüm içeriği kapatacak şekilde karalayarak değersizleştirmek, bir tür iptal etme türüdür.
- Borçlunun geri verilmesini istediği senedi alacaklı vermiyor ise borçlu ya kısmi ifada bulunduğu üçüncü kişi, alacaklıdan kısmi ifayı açıklayan bir makbuz verilmesini istemeye yetkilidir. Bu durumda, ifada bulunan,

Sorularla Öğrenelim

HUK110U-BORÇLAR HUKUKU

Ünite 5: İfa

alacaklıdan senet üzerine kısmi ifa açıklaması konulmasını isteyebilir.

- Senedin alacaklıya başkaca haklar vermesi durumunda borçlu makbuz ve senede ifa kaydının konulmasını isteme hakkına sahiptir.
- Borçlu, borç tüm kapsamıyla ifa edildiği ve senet kendisine başkaca haklar verdiği halde senedi iade etmeyen ve resmi iptal belgesi de vermeyen alacaklıya karşı, senet adi borç içeriyorsa menfi tespit davası açma yoluna başvurabilir.
- Senedin geri verilmesini ya da makbuz verilmesini isteme yükü savsaklanmış ise, borçlu kendisinden bir kez daha istendiğinde borcu daha önce ifa ettiğini kanıtlayamazsa yeniden ifa zorunda kalabilir.

BORÇLUYA YÜKLENEMEYEN İFA ENGELLERİ: ALACAKLININ TEMERRÜDÜ YA DA BELİRSİZLİĞİ

1. İfa engeli kavramını geniş olarak açıklayın.

Cevap: Borç kişi, yer, zaman ve konu bakımından doğru ifa edilmişse ifa gerçekleşmiş sayılır. Borcun taraflardan herhangi birine yüklenebilen sebeple bu noktalardan herhangi birine uygun olmayan ifası ya da hiç ifa edilmemiş veya edilememiş olması hâlinde ise ifa ya hiç ya da gereği gibi gerçekleşmemiş sayılır. Bu gibi hâllerde ifa engellerinden ya da ifa aksaklıklarından söz edilir.

2. Borçluya yüklenemeyen ifa engelleri nelerdir?

Cevap: Borçluya yüklenemeyen ifa engelleri iki şekilde gerçekleşir.

- Alacaklının temerrüdü
- Alacaklının belirsizliği

3. Alacaklının temerrüdü kavramını açıklayın.

Cevap: Alacaklının, kendisine önerilen olumlu bir edimin gereği gibi ifasını haklı bir sebep bulunmaksızın reddetmesi durumuna alacaklının temerrüdü denilmektedir (TBK 106/I). Borçlu gereği gibi olmayan bir ifa önerisinde bulunduğu alacaklının bunu ret hakkının varlığı tartışmasıdır. Bu anlamda, satılanı ayıplı ya da eksik miktarda teslim girişiminin reddi, gereği gibi ifada bulunma sayılmadığı için alıcıyı alacaklının temerrüdüne düşürmez.

4. Hangi tür edimlerde alacaklı temerrüde düşmez?

Cevap: Borçlanılmış olan edim, ancak olumlu, yani yapma veya verme ise alacaklı temerrüde düşürülebilir. Yapmama, yani kaçınma veya katlanma türünden bir edimi borçlanan borçlu alacaklısını alacaklı temerrüdüne düşüremez.

5. Alacaklının temerrüde düşme şartları nelerdir?

Cevap: Alacaklının temerrüdünün iki koşulu vardır:

1. İfanın gereği gibi önerilmiş olması,
2. Haklı sebep bulunmaksızın ifa önerisinin reddi.

6. Alacaklının temerrüde düşmesinin genel sonuçları nelerdir?

Cevap: Alacaklının temerrüdünün sonuçlarını genel olarak şöyle sıralayabiliriz.

Borçlunun temerrüdü sona erer, borçlunun sorumluluğu hafifler, hasar alacaklıya geçer, alacaklı artık ödemezlik def'ini ileri süremez, borçlunun giderleri isteme hakkı doğar, sözleşmeden doğan faiz işlemeye devam eder.

7. Edimin bir şeyin teslimi olduğu borç ilişkilerinde alacaklının temerrüde düşmesinin özel sonuçları nelerdir?

Cevap: Borçlu, borçlanılan şeyi ifa yerindeki yargıcın belirleteceği bir yere tevdi ederek sorumluluktan kurtulur. Ticari mallarda tevdi yeri belirleme ve tevdi etmede yargıç kararı gerekmez (TBK 107).

8. Alacaklının temerrüde düşmesinde edimin konusu bir yere tevdi etmeye elverişli değilse, bu durumda borçlu

nasıl davranmalıdır?

Cevap: Edimin konusu bir yere tevdi etmeye elverişli değilse, söz gelişi tevdi suretiyle saklanması çok masrafi gerektiriyorsa ya da çabucak bozulabilecek bir şey ise onu tevdi etmek yerine mahkmeden satışına izin verilmesini isteme olanağı da bulunmaktadır (TBK 108). Bu durumda, satıştan elde edilen gelirden satış giderleri düşürüldükten sonra kalan tutar tevdi edilecektir. Bunun için öncelikle alacaklıya ihtar çekilip yargıçtan satış izni alınmış olmalıdır. Ticari mallarda da satış için yargıç izni alınması gerekmektedir. (TTK 23/1 (b)). Fakat borsada kayıtlı veya piyasa fiyatı olma ya da değerine oranla satış masrafları yüksek olma gibi hâllerde, yargıç izniyle, ihtarsız satış yapılması mümkündür. Daha sonra artırma yoluyla satış yapılmalıdır. Borsada kayıtlı veya piyasa fiyatı olma ya da değerine oranla satış masrafları yüksek olma hâllerinde, satışın artırma yoluyla yapılması zorunlu değildir.

9. Borçlu alacaklının temerrüde düşmesinde malı tevdi ettikten sonra geri alabilir mi? Nasıl sonuçlar doğar?

Cevap: Borçlu, tevdi ettiği şeyi tevdi yerinden geri alabilir. Bu durumda, geri alma anında borç bütün kapsamıyla hukuksal yaşamına geri döner hem de bu, kaldığı yerden, aralıksız devam etmişçesine (TBK 109/II) bir geri dönüştür. Yalnız alacaklı tevdi olunanı ifa olarak kabul ettiğini açıklamışsa veya tevdi sonucunda alacağı güvence altına almış olan rehin ortadan kalkmış ise borçlu tevdi ettiği şeyi geri alamaz (TBK 109/I).

10. Edim bir şeyin teslimine ilişkin değilse alacaklının temerrüde düşmesinin sonucu ne olacaktır?

Cevap: Edim bir şeyin teslimine ilişkin değilse, böylelikle yapma edimi borçlanılmışsa, borçlu, sözleşmeden dönme hakkını kullanabilir. Dönmede, borçlunun temerrüdünün hükümleri uygulanır (TBK 110).

11. Alacaklının belirsiz olması hali hangi durumlardır? Bu durumda borçlu hangi hakları kullanır?

Cevap: Alacaklının ölmüş, mirasçılarının belirsiz olması ya da alacağın devredilmiş olması ve devreden ile alan arasında uyumsuzluk ortaya çıkmış olması (TBK 187) gibi durumlarda alacaklının belirsizliğinden söz edilir. Borçlu, alacaklının temerrüdünde olduğu gibi tevdi ya da sözleşmeden dönme hakkını kullanabilir (TBK 111).

BORÇLUYA YÜKLENEBİLEN İFA ENGELLERİ I: BORCA AYKIRILIK

12. Borca aykırılık ne demektir? Kaç şekilde gerçekleşir?

Cevap: Borçlunun ifa etmekle yükümlü olduğu hâlde bu yükümlülüğe uygun davranmadığı borç ifa edilmemiş olur. Borcun ifa edilmemesinin sebebi, borçlunun hukuksal egemenlik alanına dahil edilebilir bir sebeple, buna borçluya yüklenebilir ifa engeli denmektedir. Borçluya yüklenebilir her ifa engeli bir borca aykırılık demektir. Borca aykırılık hâlleri:

- Kusurlu ifa imkânsızlığı,
- Gereği gibi ifa etmemeden ibarettir.

13. Gereği gibi ifa etmeme ne anlama gelmektedir?

Sorularla Öğrenelim

HUK110U-BORÇLAR HUKUKU

Ünite 6: Borcun İfa Edilmemesi (İfa Engelleri)

Cevap: Borcun ifası mümkün olmasına karşın borçlu, borcu yerinde, zamanında, konusunda ve kişide doğru (borca uygun) ifa etmemişse gereği gibi ifa etmeme sözü konusu olur.

14. Borca aykırılığın genel sonucu nedir?

Cevap: Borca aykırılık halinde alacaklıya şu haklar tanınmıştır.

- Aynen ifa
- Aynen ifaya olanak yok ya da alacaklı bundan vazgeçmişse ve zararı varsa, alacaklının uğradığı zararın tazmini istemi

15. Borca aykırılığın özel sonuçları nelerdir?

Cevap: Borca aykırılık, asıl borcu sona erdirmediği gibi yan borçları da sona erdirmez.

Para borçları bakımından, borca aykırılık anapara faizinin işlenmesini durdurmaz. Bu borçlar açısından borca aykırılığın asıl sonucu, borçlunun temerrüdü tipinde borca aykırılık hâlinde para borçlusunun yükümlülüğünün ağırlaşmasıdır. Çünkü para borçlarında temerrüt hâlinde, temerrütten itibaren kendiliğinden temerrüt faizi işlemeye başlar.

Ceza koşulu varsa alacaklı, bunun da ifası istemini gündeme getirebilir. Yani, borca aykırılık aynı zamanda ceza koşulunu istemenin bir koşuludur.

Ayrıca, alacağa güvence oluşturan rehin varsa alacaklının rehinin paraya çevrilmesi yoluyla doğrudan cebri icra yoluna başvuruda bulunması olanaklı hâle gelir.

16. Borca aykırılık halinde alacaklının tazminat talep edebilmesi için aranan şartlar nelerdir?

Cevap: Alacaklının tazminat istemi için şu koşulların bulunması gerekmektedir:

- Aynen ifanın mümkün olmaması ya da aynen ifa isteminden vazgeçme,
- Borca aykırılık,
- Zarar,
- Borca aykırılık ile zarar arasında uygun nedensellik bağı,
- Borçlunun kusuru.

17. Tazminat talep edebilmek için aranan kusur şartını açıklayın.

Cevap: Borçlunun kusuru, onun bilerek ve isteyerek (kasten) ya da özensizliği (ihmal) ile borca aykırılığa düşmüş olmasını ifade eder. Kasten ve ağır ihmal ağır kusuru, hafif ihmal ise hafif kusuru ifade eder. Borçlunun kusurunun derecesi ne olursa olsun, o, her tür kusurundan dolayı sorumludur. Dolayısıyla, borçlunun kusurunun hafif ya da ağır derecede olması, onun sorumlu tutulması için fark etmez. Aslında her borca aykırılıkta borçlunun kusuru, bulunduğu karine olarak kabul edilir. Buna kusur karinesi denmektedir. Borçlu kusursuzluğunu kanıtlayamazsa alacaklının uğradığı zararı tazminle yükümlü tutulur.

18. Borçlunun kusurlu olma şartı aranmadan sorumlu olduğu haller var mı? Varsa bu haller nelerdir?

Cevap: Borçlunun kusuru aranmadan sorumlu tutulabileceği hâller de vardır. Borçlunun ifa yardımcılarının dolaylı sorumluluğu (TBK 116), temerrüde düşen borçlunun beklenmeyen hâlden sorumluluğu (TBK 119), temerrüde düşen para borçlusunun temerrüt faizinden sorumluluğu ve ayırt etme gücünden sürekli olarak yoksun kişinin hakkaniyet sorumluluğu böyledir. Objektif sorumluluk ya da sebep sorumluluğu denilen bu gibi hâllerde, borçlu kusuru olmasa da alacaklının zararından sorumlu tutulur.

19. Borçlunun ifa yardımcısının eylemlerinden sorumlu olabilmesi için hangi şartlar aranır?

Cevap: Bunun için

- Yardımcı kişiye bırakılabilir bir borcun ifası,
- Borcun ifasına ya da hakkın kullanımına katılımı sağlanmış olan bir yardımcı kişinin varlığı,
- Yardımcı kişinin borcun ifası sırasında alacaklıya zarar vermiş olması
- Yardımcının eyleminin hukuka aykırı olması
- Borç bizzat borçlu tarafından ifa edilmiş olsaydı dahi, borçlunun ortaya çıkan bu zarardan sorumlu tutulabilir olması koşulları aranmaktadır.

20. Borçlu ifa yardımcısının eyleminden dolayı sorumluluğunu azaltan ya da ortadan kaldıran anlaşma yapabilir mi?

Cevap: Borçlu alacaklı ile önceden ifa yardımcısının davranışından dolayı sorumluluğu azaltan ya da ortadan kaldıran anlaşma yapabilir. Ancak bunun bir istisnası var. “Uzmanlığı gerektiren bir hizmet, meslek veya sanat, ancak kanun veya yetkili makamlar tarafından verilen izinle yürütülebiliyorsa borçlunun yardımcı kişilerin fiillerinden sorumlu olmayacağına ilişkin anlaşma kesin olarak hükümsüzdür”.

21. Adam çalıştırmanın sorumluluğu (TBK 66) ile borçlunun ifa yardımcısından dolayı sorumluluğu (TBK 116) arasındaki farklar nelerdir?

- TBK 66’da adam çalıştırana zarar gören arasında, olay öncesi herhangi bir ilişki bulunmaz. Oysa TBK 116’ya göre sorumluluk, borçlu ile alacaklı arasında zaten mevcut bir ilişkiye dayanır.
- TBK 66’da adam çalıştırın için özel kurtuluş kanıtı getirme olanağı bulunmaktadır. Buna karşılık, TBK 116 uyarınca ifa yardımcısının davranışlarından sorumlulukta, borçluya bu yönlü bir kurtuluş olanağı tanınmamıştır.
- TBK 116 bağlamında borçlunun ifa yardımcısının yol açtığı zararlardan kurtuluşunu sağlamak için sözleşmeye kayıt konulması ya da ayrıca anlaşma yapılması olanaklıdır. Oysa TBK 66’da, aralarında herhangi bir borç ilişkisi bulunmayan adam çalıştırın ile zarar görenin böyle bir anlaşma yapmış olması düşünülemez.

- BK 116'nın uygulandığı borçlunun yardımcı kişinin yol açtığı zararlardan sorumluluğundan doğan talepler sözleşmesel zamanaşımına tabi olup, süre 10 yıldır (TBK 146). Haksız fiiller için öngörülen zamanaşımına tabi olan TBK 66'nın uygulandığı hâllerde ise süre zararın ve tazminat yükümlüsünün öğrenilmesinden itibaren 2 yıl ve her durumda fiilin işlendiği tarihten itibaren 10 yıldır (TBK 72).
- TBK 66'da rücu özel olarak düzenlenmiştir. TBK 116'da ise rücu düzenlenmemiştir. Bu yüzden, TBK 116 uygulamasında rücu genel hükümlere tabidir.

22. Borçlu borca aykırı davranışından dolayı sorumluluktan kurtulabilmesi için neleri ileri sürebilir?

Cevap: Borçlu gereken özeni gösterdiğini kanıtlayarak kusursuzluğunu ispatlaması gerekmektedir.

Bunun dışında borçlu, ifa engeline illiyet bağımlı kesen bir sebebin ya da beklenmeyen hâlin (kazanın, umulmayan hâlin) yol açtığını kanıtlayarak sorumluluktan kurtulabilir.

23. Borçluyu sorumluluktan kurtaran illiyet bağımlı kesen sebepler nelerdir?

Cevap: İlliyet bağımlı kesen sebepler;

- Mücbir sebep, kaçınılmaz olarak borçlunun borca aykırı davranışta bulunması sonucunu doğuran öngörülemeyen ve karşı konulamaz olağanüstü bir olaydır.
- Üçüncü kişinin ağır kusuru, üçüncü kişinin kusurlu davranışı, ifa engelinin meydana gelmesinde, borçlunun davranışının önüne geçecek yoğunlukta etkili olmalıdır..
- Zarar görenin ağır kusuru, alacaklının davranışı, niteliği gereği zararlı sonucu doğuran ifa engelini meydana getirmeye elverişli olmalıdır.

24. Sorumsuzluk anlaşması nedir?

Cevap: Sorumsuzluk anlaşması, borçlu ve alacaklı arasında sorumluluk henüz doğmadan önce yapılan ve borca aykırılık sebebiyle alacaklının uğrayacağı zararı tazmin yükümlülüğünün tamamen ya da kısmen kaldırılmasına yönelik bir anlaşmadır. Bu anlaşma ya başlangıçta ana sözleşmede bir kayıt (şart) veya sonradan ana sözleşmeye ek olarak akdedilmiş olan bir sözleşme olabilir.

25. Sorumsuzluk anlaşmasının kesin hükümsüz olduğu haller nelerdir?

Cevap: Sorumsuzluk anlaşmasının kesin hükümsüz olduğu haller şöyledir:

- Borçlunun ağır kusurundan sorumlu olmayacağına ilişkin önceden yapılan anlaşma kesin olarak hükümsüzdür.
- Borçlunun alacaklı ile hizmet sözleşmesinden kaynaklanan herhangi bir borç sebebiyle sorumlu olmayacağına ilişkin olarak önceden yaptığı her

türlü anlaşma kesin olarak hükümsüzdür.” (TBK 115/II)

- “Uzmanlığı gerektiren bir hizmet, meslek veya sanat, ancak kanun ya da yetkili makamlar tarafından verilen izinle yürütülebiliyorsa borçlunun hafif kusurundan sorumlu olmayacağına ilişkin önceden yapılan anlaşma kesin olarak hükümsüzdür.” (TBK 115/III).

BORÇLUYA YÜKLENEBİLEN İFA ENGELLERİ II: KUSURLU İFA İMKANSIZLIĞI

26. Kusurlu tam ifa imkânsızlığında (müspet) zararın tazminini istenebilmesi için hangi şartlar aranır?

Cevap: Bunun için, şu koşulları aramak gerekmektedir:

- Geçerli bir sözleşme bulunmalı,
- Objektif ifa imkânsızlığı tipinde borca aykırılık meydana gelmiş olmalı,
- Olumlu (müspet) zarar doğmuş bulunmalı,
- Objektif ifa imkânsızlığının sonucunda düşülen borca aykırılık ile zarar arasında nedensellik bağı olmalı,
- Borçlu kusurlu (burada kusur karinedir) bulunmalıdır.

27. Aşırı ifa güçlüğü'nün gerçekleşmesi için hangi şartların gerçekleşmesi aranır?

Cevap: Aşırı ifa güçlüğü için şu şartların gerçekleşmesi aranır:

- Geçerli bir sözleşme ilişkisi bulunmalıdır.
- Başlangıçta mevcut edimler arası denge sonradan aşırı derecede bozulmuş olmalıdır.
- Aşırı dengesizlik sözleşme kurulurken taraflarca öngörülemeyen ve öngörülmesi beklenemez olağanüstü sebeplerden doğmuş olmalıdır.
- Gelişen yeni durum borcun ifasını aşırı ölçüde güçleştirmiş olmalıdır.
- Borçlu borcu yerine getirmemiş ya da haklarını saklı tutarak yerine getirmiş olmalıdır.

28. Aşırı ifa güçlüğü'nün gerçekleşmesi halinde Türk Borçlar Kanunu borçluya hangi olanakları sağlamıştır?

Cevap: Borçlu bir uyarılma davası açmak ve koşulları varsa yargıcın uyarlamaya karar vermesini ya da koşullarının bulunmadığını saptamasını beklemelidir. Eğer yargıç uyarılmanın koşullarının bulunmadığını saptarsa borçlu, sözleşmeden dönerek borcundan kurtulabilir.

BORÇLUYA YÜKLENEBİLEN İFA ENGELLERİ III: GEREĞİ GİBİ İFA ETMEME

29. Gereği gibi ifa etmeme geniş anlamda neyi ifade etmektedir?

Cevap: Geniş anlamda gereği gibi ifa etmeme kavramı ifanın, edim yükümlerine ve yan yükümlere aykırılık dolayısıyla sözleşmeye, kanuna ya da alışveriş yaşamındaki alışılmış olan beklentilere (âdet ya da teamüllere) uygun özellikte olmaması nedeniyle başarısız sayıldığı hâlleri anlatmak üzere kullanılan bir kavramdır.

Bu anlamda gereği gibi ifa etmemede borç, aslında ifa edilmiş fakat ifa borçlanılan borcun gerektirdiği gibi gerçekleşmemiş olmaktadır.

30. Gereği gibi ifa etmeme halinde alacaklıya tanınan haklar nelerdir?

Cevap: Gereği gibi ifa etmeme hâlinde alacaklıya tanınan haklar esas itibarıyla borca aykırılığın genel sonuçlarında olduğu gibidir. Alacaklının, gereği gibi olmayan, kötü ifayı reddetmek ve borcun gereği gibi (aynen) ifasını istemek hakkı vardır. Alacaklının kötü ifayı kabulü, TBK 112 vd. uyarınca borcun gereği gibi ifa edilmemesi dolayısıyla uğradığı müsbet zararlarının tazminini istemesine engel değildir.

BORÇLUYA YÜKLENEBİLEN İFA ENGELLERİ IV: BORÇLUNUN TEMERRÜDÜ

31. Borçlunun temerrüdü ne demektir?

Cevap: Borçlunun temerrüdü, borçlunun zaman itibarıyla doğru ifa gereğine uymamasıdır.

32. Borçlunun temerrüdünün koşulları nelerdir?

Cevap: Borçlunun temerrüdünün koşulları,

- Muaccel (vadesi gelmiş ve istenebilir) bir borç,
- İfası mümkün bir borç,
- Alacaklı temerrüdünün olmaması,
- İfa için ihtarda bulunulmasıdır.

Borçlunun temerrüde düşmesi için kusurlu olması şart değildir.

33. Borçlunun temerrüde düşmesi için ihtarın aranmadığı halleri açıklayın.

Cevap: İhtar gerekemeyen hâller de vardır. Bu gibi hâllerde, borçlu, ihtarsız temerrüde düşer (TBK 117/II). Buna göre:

- Taraflar, borcun ifa edileceği günü açıkça belirlemişlerse, dolayısıyla sözleşmede belirli vade kararlaştırılmışsa borçluya ihtar gerekmez.
- İfa gününün belirlenmesi taraflardan birine bırakılmış, yetkili taraf da böyle bir belirlemeyi yapmış ve borçluya bildirimde (ihbarda) bulunmuşsa artık ifa zamanı belirlenmiş olacağı için yine ihtar gereksizdir.
- Dürüstlük kuralına göre ihtar yararsız kabul edilebilirse ihtar gerektirmez.
- Borcun kaynağı haksız fiil ise fiilin işlendiği
- Sebepsiz zenginleşme ise kötü niyetli zenginleşme hâlinde zenginleşmenin meydana geldiği tarihte temerrüt de gerçekleşmiş olur;

34. Borçlunun temerrüde düşmesinin genel sonuçları nelerdir?

Cevap: Borçlunun temerrüdünde alacaklının genel olarak şu hakları bulunmaktadır:

- Aynen ifayı ve gecikme tazminatını isteme,
- İfadan vazgeçip müsbet zararının tazmini isteme.

35. Para borçlarında borçlunun temerrüde düşmesi halinde alacaklı hangi haklara sahiptir?

Cevap: Para borçlarında borçlunun temerrüdü tipinde borca aykırılık hâlinde, alacaklı, aynen ifayı, işlemiş faizleri ve gecikme faizini isteyebilir. Faizle karşılanamayan zarar var ise bu da aşkın (ek:munzam) zararın tazmini adıyla diğer bir istemin konusunu oluşturabilmektedir. Muaccel ve belirli vadeli bir para borcunu kararlaştırılan zamanda (vadesinde) ifa etmeyen borçlu temerrüt faizi ödemekle yükümlü tutulur. Bunun için borçlunun temerrüde düşmesi gerekir fakat borçlunun kusuru ve alacaklının zarara uğramış olması aranmaz.

36. Tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde borçlunun temerrüde düşmesi halinde alacaklı hangi seçimlik haklara sahiptir?

Cevap:

- İfadan vazgeçme ve müsbet zararının tazminini isteme
- Sözleşmeden dönme ve menfi zararının tazminini isteme
- Aynen ifa ve gecikme tazminatı isteme hakkı karinedir.

Öte yandan ifasına başlanmış olan sürekli edimli sözleşmelerde, yeni TBK 126, alacaklıya sadece

- 1) Aynen ifayı ve gecikme tazminatını isteme ya da
- 2) Sözleşmeyi feshetme ve sözleşmenin süresinden önce sona ermesinden dolayı uğradığı zararın tazminini isteme olanakları vermektedir.

37. Tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde borçlunun temerrüde düşmesinde alacaklının seçimlik hakları kullanmak için mehil vermenin gerekli olmadığı haller nelerdir?

Cevap:

- Borçlunun davranışından bu formalitenin yararsız kalacağı anlaşılırsa (örneğin borçlu muaccel olan borcunu ifa etmeyeceğini açıkça beyan etmiş ise; kalan sürede de işin bitmeyeceği açıkça belli ise);
- temerrüt, ifayı alacaklı için yararsız hâle getirmişse (örneğin sezonluk mallar, sezon bitiminde henüz teslim edilmemişse);
- borcun ifası için kesin vade tayin edilmişse (yüklenici inşaatı en geç 23.07.2012'de anahtar teslimi bitirip teslim edecek iken bu tarihte bitirmemiş ise)
- alıcı temerrüde düştüğü için satıcı sözleşmeden dönmek isterse mehil tanınmasına gerek yoktur.

38. Dönme ile fesih terimleri arasındaki farklar nelerdir?

Cevap: Dönme ani edimli sözleşmelerin sona erdirilmesi için başvuru olan hak niteliğindedir. Bu itibarla satım, bağış, mal değişimi (trampa) gibi sözleşmelerin sona erdirilmesine uygundur.

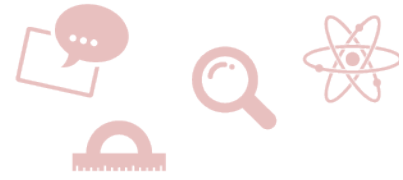
Fesih ise sürekli edimli sözleşmelerde, ifaya başlandıktan sonra sözleşmenin geçmişe etkili olarak sona erdirilmesi mümkün olmadığı için, geleceğe etkili olarak sona erdirilmesine yarayan bozucu yenilik doğuran bir haktır.

Sorularla Öğrenelim

HUK110U-BORÇLAR HUKUKU

Ünite 6: Borcun İfa Edilmemesi (İfa Engelleri)

39. Olumlu (müspet) zarar neyi ifade eder?

Cevap: Olumlu zarar, alacaklının (zarar görenin) malvarlığının borç ifa edilmiş olsaydı bulunacağı durumu ile ifa edilmemesi nedeniyle (hâlen) bulunduğu durumu arasındaki farktır.

40. Müspet zarar talep edebilmenin koşulları nelerdir?

Cevap: Müspet zararın tazminin koşulları:

- Alacaklı zararını,
- Borçlunun temerrüdü tipinde borca aykırılığı,
- Bu ikisi arasında nedensellik bağı bulunduğunu kanıtlamalıdır,
- Borçlu da kusursuz olduğunu kanıtlayamamış (kusursuzluk kanıtı getirememiş) olmalıdır. Alacaklıdan borçlunun kusurunu kanıtlaması istenmez. Çünkü, bu gibi durumlarda borçlunun kusuru karine olarak kabul edilir (kusur karinesi).

41. Olumsuz (menfi) zarar neyi ifade eder?

Cevap: Genel olarak, sözleşmenin geçerli olarak kurulduğuna duyulan güvenin boşa çıkmasından dolayı ortaya çıkan zarardır (güven zararı). Sözleşmeden dönme hâlinde ise hüküm doğuracağına güvenilen sözleşme hükmünü korusaydı, yani sözleşmeden dönülmemiş olsaydı ortaya çıkmayacak olan zarardır.

Zarar gören alacaklı, fiilî zararları ile fırsat kaybı zararlarını isteyebilir. Borçlu, temerrüde düşmekte kusuru olmadığını kanıtlayamazsa bu zararlardan sorumludur (TBK 125/III).

TARAFLARDA ÇOKLUK

1. *Taraflarda çokluk kavramını açıklayın.*

Cevap: Alacaklı ya da borçlu tarafın bir ya da birden fazla kişiden oluşması mümkündür. Bu gibi durumlarda, birlikte alacaklılık ya da borçluluktan söz edilmektedir.

2. *Borçlu tarafta çokluk hallerinde sorunun çözümü hangi yollarla giderilmektedir?*

Cevap: Birden fazla borçlunun bulunduğu bir olayda karşılaşılabilecek sorunların çözümü üç şekilde sağlanmaktadır.

- Paylı borçluluk
- Bölünemez borç
- Müteselsil borç

3. *Borçlu tarafta çokluk hallerindeki çözüm ilkelerini açıklayın.*

Cevap:

- Paylı borçluluk; borç borçlu sayısına bölünür.
- Bölünemez borç; borçlular arasında katı ve bölünmez bir birlik bulunduğu, böylelikle alacaklı karşısında tek bir kişi gibi hareket ettikleri düşünülerek bölünemezlik (el birliği)
- Müteselsil borç; borçluların alacaklı karşısında tüm borçtan sorumluluğu ve savunma araçlarını da kural olarak, tüm borcu esas alarak kullanabilecekleri bir çözüm (müteselsil borç) tercih edilebilmektedir.

4. *Türk hukukunda borçlu tarafta çokluk hallerinde hangi kural uygulanmaktadır?*

Cevap: Türk hukukunda, kural olan paylı borçluluktur. Yani, açık bir anlaşma yok ve borcun niteliği de engellemiyorsa birden çok borçlunun her biri kendisine düşen payı ifa etmekle borçtan kurtulur.

5. *Paylı borçluluk ilkesine örnek veriniz ve sonuçlarını açıklayın.*

Cevap: Alacaklı A, 1000□ alacağını, kendisine karşı borcu eşit paylarla üstlenmiş olan B, C, D ve E'den her birinden 250□ isteyerek/alarak elde edebilecektir. A, borçlularından B'den 250□'den daha fazlasını isteyemeyeceği gibi bir borçlunun hiç ya da tam ifada bulunmadığı bir durumda, diğer borçlulardan birine ya da tümüne dönerek bu eksikliği kendileri tarafından yapılacak ifa ile giderilmesini isteyemeyecektir. Gerçi, burada da alacaklı, tüm alacağını elde ettiğinde ifadan beklediği menfaat bakımından tatmin edilecektir fakat bir borçlunun aczi ya da iflası gibi bir sebeple eksik kalan alacağını diğerlerine ifa ettiremeyecek, böyle bir riske kendisi katlanacaktır.

6. *Bölünemez borç nedir? Sonuçları nelerdir?*

Cevap: Bölünemez borç, yasaya veya tarafların iradelerine göre ya da niteliği gereği bölümlere ayrılarak ifası mümkün olmayan borcu ifade eder. Borç bu nitelikte ve borçlu sayısı birden çok ise borçlulardan her biri borcun tamamından sorumludur. Böylelikle borçlulardan

her biri ancak tüm borcu ifa etmekle borçtan kurtulabilirler (TBK 85/II). Bu takdirde, durum aksini gerektirmedikçe ifada bulunan borçlu alacaklıya halef olur ve diğer borçlulara payları oranında rücu edebilir (TBK 85/III).

7. *Müteselsil borçluluk kavramını açıklayınız?*

Cevap: Paylı borçluluk kuralının istisnası olan müteselsil borçluluk, bölünebilir edimin konu edildiği bir ve aynı borçtan dolayı birden fazla borçlunun bulunduğu, alacaklının bu borçlulardan dilediğince seçtiği birinden ya da tümünden birden alacağın tamamen ya da kısmen ifasını isteyebileceği birlikte borçluluk ilişkisidir.

8. *Müteselsil borç ilişkisinin kaynakları nelerdir? Açıklayın.*

Cevap: Müteselsil borcun kaynağı kanun, taraf iradeleri ya da yargı kararı olabilir.

Yasal teselsül olarak da adlandırılan yasada açıkça müteselsil borç ilişkisi doğduğu öngörülen durumlar da bulunmaktadır.

Müteselsil borçluluk, daha çok sözleşmesel kaynaklı olarak doğmaktadır. Müteselsil borçluluk alacaklıya ek bir güvence yarattığından uygulamada -özellikle bankacılık uygulamasında- yaygın olarak başvurulan bir araçtır. Müteselsil borçluluğun sözleşmeden doğabilmesi, bütün borçlular tarafından açıkça anlaşılabilir müteselsil borçluluk iradesi açıklanmış olmasına bağlıdır. Yalnız borçluların bu husustaki iradelerini hep birlikte ve aynı anda açıklamaları gerekmez.

Yargısal teselsül ise bir mahkeme kararı ile yaratılan teselsüllü borçluluk hâlidir. Gerçekten birden fazla davalının bulunduğu bir dava sonucunda yargılama giderlerinin ilgililere teselsüllü olarak yüklenmesine ilişkin bir karar verilerek de müteselsil borç yaratılabilmektedir.

9. *Müteselsil borçluluk ilişkisinin borçlulara yükümlendiği yükler nelerdir?*

- Her borçlu müteselsil borcun sebep ve konusuna ilişkin ortak savunmaları yapmaya yetkili ve yükümlüdür.
- Ortak savunma olanağını kullanmayan borçlu, diğer borçluların durumunu ağırlaştırdığı oranda onlara karşı sorumludur (TBK 164/II).
- Her biri kişisel savunma olanaklarından yararlanabilir.
- Alacaklı ya da borçlular diğer borçluların durumunu ağırlaştıramazlar (TBK 165, 168/II).

10. *Müteselsil borçluluk ilişkisinin hukuki sonuçları nelerdir?*

Cevap:

- Alacaklı alacağının tümünü borçlulardan birinden isteyebilir. O borçlu borcun tamamını ödemekle yükümlüdür.

Sorularla Öğrenelim

HUK110U-BORÇLAR HUKUKU

Ünite 7: Özel Durumlar-Özel Kayıtlar-Tarafların Değişmesi

- Alacaklı alacağını bir ya da birkaç borçludan tamamen almış ise tüm borçluların alacaklıya karşı borçları sona erer.
- İfade bulunan borçlu ya da borçlular alacaklıya halef olur ve her biri kendi payını aşan kısmı diğer borçlulara payları oranında rücu edebilir (TBK 167/II)

11. Alacaklı tarafta çokluk hangi şekillerde karşımıza çıkar?

Cevap: Alacaklı tarafta birden fazla kişinin bulunması bölünemez alacak, elbirliğiyle alacak ve müteselsil alacak şeklinde ortaya çıkar.

12. Bölünemez borçta alacaklı tarafta birden fazla kişi varsa hukuki sonucu ne olur?

Cevap: Bölünemez borcun birden fazla alacaklısı varsa borçlu, borcu alacaklıların tümüne birlikte ifa etmekle yükümlüdür. Alacaklıların da alacağın tümüne birlikte ifa edilmesini isteme yetki ve yükümlülüğü vardır (TBK 85/I).

13. Elbirliği ile alacak kavramını açıklayın.

Cevap: Birlikte alacaklılar alacağı ancak birlikte isteyebiliyorlar ve borçlu da borcundan ancak alacaklıların tümüne ifade bulunarak kurtulabiliyorsa el birliğiyle alacak vardır. Alacaklılar diğerlerinden bağımsız olarak bir başına, alacakta tasarruf edemezler.

14. Elbirliği ile alacak hangi durumlarda ortaya çıkar?

Cevap: El birliği ortaklığına, Borçlar Hukukunda adi ortaklıkta ve Miras Hukukunda birden çok mirasçı varsa mirasçılar arasındaki ilişkide sıklıkla rastlanmaktadır.

15. Müteselsil alacak taraflara hangi yetkileri verir?

Cevap: Bölünebilir bir alacakta, alacaklıların her birine borçludan diğer alacaklılardan bağımsız olarak alacağı isteme yetkisi; borçluya da alacaklılardan herhangi birine yapacağı ifayla borçtan kurtulma yetkisi verilmiş ise müteselsil alacak söz konusu olur.

16. Müteselsil alacağın kaynakları nelerdir? Örnek veriniz.

Cevap: Müteselsil alacağın, sözleşmeden ya da kanundan doğması mümkündür.

Sözleşmesel müteselsil alacak eğer sözleşmede borçlu tarafından açık bir irade açıklamasıyla teselsüllü alacak kabul edilmişse ortaya çıkar. Bunun örneği bankalarda açılan müşterek hesaplardır.

Yasal müteselsil alacak yasadan kaynaklanır. Örnek olarak alt kirada, kiralayan ve alt kiralayanın, kiracının, kiralananı sözleşmeye uygun kullanmasını talep etme imkânı bakımından müteselsil alacaklı oldukları kabul edilmektedir. (TBK 322/III; keza alt vekâlet için: TBK 507/III).

BORÇ İLİŞKİSİNİN İÇERDİĞİ ÖZEL KAYITLAR

17. Koşula bağlı işlem yapılabilir mi?

Cevap: Hukuksal işlemin hüküm ve sonuçları gelecekte gerçekleşip gerçekleşmeyeceği kuşkuyla olan bir olaya bağlanmış ise koşula bağlı işlemden söz edilir. Bunu, vadeye bağlı işlemden ayırt etmek gerekmektedir.

18. Koşulun iradeye bağlı olup olmamasına göre koşula bağlı işlemler nasıl sınıflandırılır?

Cevap: Koşulun iradeye bağlı olup olmamasına göre iradi, tesadüfi ve karma koşul olarak sınıflandırılır.

İradî koşul, taraflardan birinin iradesine bağlı olarak belirlenen koşulu ifade etmektedir. Örneğin, dönem sonu sınavlarına girerse ya da bağlanmış olan bursu ilk üçe giremezse kesilecekse...

Tesadüfi koşul ise, herhangi bir iradeye bağlı olmaksızın dış dünyadaki olayların koşul olarak belirlenmesini anlatmaktadır. Örneğin imar planı değişince ya da Dolar kuru T1.35'ye düşerse gibi...

Karma koşul ile bir tarafın iradesinin ve dış dünyadaki olayların birlikte rol aldığı koşullar kast olunmaktadır. Örneğin evlendiğinde ya da aylık 5000 adet sattığında % 10 ek prim gibi...

19. Koşulun hukuksal işlemin hüküm ve sonuçları üzerindeki etkisine göre nasıl sınıflandırılır?

Cevap: Erteleyici koşul ve bozucu koşul olarak sınıflandırılır. İşlemin hüküm ve sonuç doğurması, gelecekteki kuşkuyla bir olaya bağlanmış ise erteleyici koşul söz konusu olur. Hukuksal işlemin doğurmaya başladığı hüküm ve sonuçların ortadan kalkması, diğer bir deyişle işlemin sona ermesi gelecekteki kuşkuyla olaya bağlanmışsa bozucu koşul söz konusu olur.

20. Koşula bağlı işlemlerde koşulun geçerlilik koşulları nelerdir?

Cevap: Her işlem koşula bağlanamaz. O yüzden, koşulun etkisini gösterebilmesi için işlem koşula bağlanabilir bir işlem olmalıdır. Bu anlamda dönme, fesih, seçim hakkı gibi yenilik doğuran hakların kullanılması koşula bağlanamaz.

Koşul, hukuka ve ahlâka aykırı olmamalıdır.

Koşul imkânsız da olmamalıdır.

21. Vade (ecel) ne demektir? Erteleyici vade ve bozucu vadeyi açıklayın.

Cevap: Hukuksal işlemin hüküm ve sonuçları gelecekte gerçekleşmesi kesin olan bir olaya bağlanmış ise vadeye bağlı işlemden söz edilir.

İşlemin hüküm ve sonuç doğurmaya başlaması, gelecekte gerçekleşmesi kesin bir olaya bağlanmış ise erteleyici vadeden söz edilir. 1 Ağustos 2012 günü yapılan kira sözleşmesinde kiranın başlangıcı 1 Eylül 2012 günü olarak kararlaştırılmışsa erteleyici vade vardır.

Buna karşılık işlemin doğurmaya başladığı hüküm ve sonuçların ortadan kalkması gelecekte gerçekleşmesi kesin bir olaya bağlanmışsa bozucu vadeden söz edilmektedir. Örneğin, bağışlananın ölümü hâlinde bağışlama son bulur.

22. Yüklemeyi örnek vererek açıklayın.

Cevap: Yükleme, ivazsız (karşılıksız) kazandırmalara konan bir kayıttır. Şu hâlde yükleme bağışlama ve ölüme bağlı tasarruflara konan bir kayıt niteliğindedir. Buna göre, ‘lokantamı bağışlıyorum, yalnız her Cuma yoksullara bedava yemek ver’ biçimindeki bir kayıt yükleme niteliğindedir (TBK 291).

23. Bağlanma parası neye denir?

Cevap: Sözleşme kurulurken bir tarafça diğerine verilmiş olan bir miktar para eğer tarafların bağlanma niyetini göstermek için verilmişse buna bağlanma parası (pey akçesi) denilmektedir. Yerel âdet veya anlaşma yoksa bağlanma parası, alacaktan düşülür.

24. Cayma parası nedir? Hukuki sonucu nedir?

Cevap: Sözleşme kurulurken bir tarafça diğerine verilmiş olan bir miktar para, sözleşmeden serbestçe cayabilme yetkisini göstermek için verilmişse buna cayma parası (cayma akçesi, zamanı rücu, pişmanlık akçesi) denmektedir. Cayma parasında, veren taraf, istediği zaman bunu alan tarafa terk ederek; alan taraf ise aldığı iki katını karşı tarafa vererek sözleşmeden cayabilir (TBK 178). Başkaca bir tazminat ödemesi gerekmez.

25. Ceza koşulu nedir?

Cevap: Borçlunun, alacaklıya karşı, borcunu hiç veya gereğince yerine getirmediği takdirde ifa etmeyi önceden yüklediği edime ceza koşulu denir. Bu edim, bir miktar para olabileceği gibi başka bir şey de olabilir. Sözleşme kurulurken ya da sonradan kararlaştırılabilir. Her durumda, ceza koşulu, borca aykırılık meydana gelmeden önce kararlaştırılmış olmalıdır.

26. Ceza koşulu çeşitleri nelerdir?

Cevap: Seçimlik ceza koşulu, ifaya eklenen ceza koşulu ve dönme cezası koşulu olmak üzere üç çeşittir.

- Seçimlik ceza koşulu; sözleşmenin hiç ya da gereği gibi ifa edilmemesi hâli için bir ceza koşulu kararlaştırılmışsa alacaklı tarafından ya borcun ifası ya da borcun ifası yerine ceza koşulu ödenmesi istenebilir. Alacaklı için bir seçim olanağı yaratmaktadır. Aksi sözleşmeden anlaşılmadıkça ifa zamanı ve yeri belirli borçlar (TBK 179/II) dışındaki diğer borçlarda seçimlik ceza koşulu olduğu yasal karine kabul edilmektedir.
- İfaya eklenen ceza koşulu; aksi sözleşmede belirtilmemişse kural olarak belirli vadede veya belirli yerde ifanın kararlaştırıldığı borçlarda kabul edilen ceza koşulunun olduğu kabul edilir. Bu durumda alacaklı hem sözleşmesel edimi hem de ceza koşulunu isteme hakkı sahibidir.
- Dönme cezası koşulu; borçlu kararlaştırılan ceza koşulunu ödeyerek sözleşmeden dönme yetkisine sahipse dönme ya da fesih cezasından söz edilmektedir.

TARAFLARIN DEĞİŞMESİ

27. Alacağın devri denildiğinde ne anlaşılır? Kaç türlü

alacağın devri vardır?

Cevap: Alacağın devri, bir borç ilişkisinde borçlu ve alacak değişmeksizin, sadece alacaklının değişmesidir. Sözleşmesel (iradi), yasal ve yargısal olmak üzere üç tür alacağın devri vardır (TBK 194).

28. Alacağın sözleşmesel devri ile yasal ve yargısal devir arasındaki farklar nelerdir?

Cevap: Alacağın sözleşmesel devriyle yasal ya da yargısal devri farklılıklar arz eder. Alacağın sözleşmesel devrinde, borçlunun rızası aranmazken yasal ya da yargısal devirde alacaklının da rızası aranmaz (TBK 185). Keza, alacağın sözleşmesel devrinin geçerliliği şekle bağlanmış iken yasal ya da yargısal devirde herhangi bir şekil gerekmez. Bir yasa kuralının bulunması ya da yargıcın kararı yeterlidir (TBK 185).

29. Alacağın devir sözleşmesi hangi şekilde yapılmalıdır?

Cevap: Sözleşmenin geçerliliği şekle bağlıdır. Alacağın devri sözleşmesi, adi yazılı şekilde yapılmadıkça geçerli olmaz (TBK 184/I). Yasal veya yargısal devir için geçerlilik şekli aranmayacağı yasanın hükmüdür (TBK 185).

30. Alacağın devrinin hükümleri nelerdir?

Cevap:

- Alacağı devreden ile devralan arasında devir sözleşmesinin tamamlanmasıyla alacak devreden malvarlığından devralanın malvarlığına geçer.
- Alacağa bağlı fer’i haklar da bununla birlikte devralana geçer (TBK 189).
- Devreden, alacakla ilgili tüm bilgileri, alacağı kanıtlayan belgeleri ve diğer ispat araçlarını da devralana vermelidir (TBK 190).
- Borçlu, alacakla ilgili itiraz ve def’ilerini devralana ileri sürebilir.
- Devir için bir karşılık (ivaz) belirlenmişse devreden, devralana karşı alacağın varlığını ve borçlunun ödeme gücünü garanti etmiş sayılır (TBK 191/I);

31. Borçlunun devralana karşı itiraz ve def’ileri ileri süremediği devralanın korunduğu haller nelerdir?

Cevap: İki hâlde alacağı devralan korunur:

- Yazılı borç tanımaya (ikrarına) dayanan alacağı devralan iyiniyetli üçüncü kişiye karşı, alacağın muvazaalı olduğu ileri sürülemez.
- Boş kâğıda atılan (beyaza) imzanın üzerinin alacaklı tarafından hakkın kötüye kullanılması oluşturur biçimde doldurulması suretiyle hazırlanan senetle birlikte devredilen alacağın geçersiz olduğu, alacağı devralan iyiniyetli kimseye karşı ileri sürülemez.

32. Borcun üstlenilmesinin hukuki sonuçları nelerdir?

Cevap:

- Eski borçlu borçtan kurtulmuş olur artık o borç için alacaklıya karşı yalnız üstlenen sorumlu tutulur.
- Alacaklı, asıl borçla birlikte üstlenenin borçları hâline gelmiş olan faiz, ceza koşulu gibi fer'i hakları da yeni borçluya karşı ileri sürebilir.
- Üstlenen, eski borçlunun da sahip olduğu üstlenilen borçla ilgili olan def'i ve itirazları ileri sürebilir (TBK 199/I).
- Borcun güvencesi olan kefalet veya rehin, güvence verenler, borcun üstlenilmesine yazılı olarak rıza vermişse yeni borçlunun dönemi için de güvence niteliklerini korurlar.

33. Borca katılma TBK nasıl düzenlenmiştir?

Cevap: Borca katılma yeni TBK 201/I. düzenlenmiştir. "Borca katılma, mevcut bir borca borçlunun yanında yer almak üzere katılan ile alacaklı arasında yapılan ve katılanın, borçlu ile birlikte borçtan sorumlu olması sonucunu doğuran bir sözleşmedir."

34. Bir işletmenin devri TBK özel olarak nasıl düzenlemiştir?

Cevap: Bir malvarlığının veya işletmenin devri özelliklidir. TBK 202 bu özellikli hâli önemseyerek durumu düzenlemiştir. Düzenlemenin ağırlık noktası üç nokta üzerinde toplanmaktadır. Bunlar;

- 1) Bir malvarlığı veya işletmenin aktif ve pasifleriyle devredilmiş olması
- 2) Devralanın devri alacaklılara bildirmesi ya da ilan eden duyuruda bulunmuş olması
- 3) Devir sonrası iki yıllık müteselsil sorumluluk.

Bunlardan ilk ikisi TBK 202'nin hükmünün gündeme gelebilmesinin koşulları, üçüncüsü ise hükmüdür. Devreden devralanla müteselsil sorumluluğu için öngörülen iki yıllık süre, muaccel borçlarda bildirim ya da duyuru tarihinden itibaren, bildirim ya da duyuru tarihinden sonra muaccel olacak borçlarda ise bunların muacceliyet tarihinden itibaren başlamaktadır.

35. Sözleşmeye katılma ile borca katılma arasındaki farklar nelerdir?

Cevap:

1. Sözleşmeye katılmada katılan, alacaklı ya da borçlunun yanında sözleşmeye katılmaktadır; borca katılma ise sadece borçlu yanında borca katılmayı ifade etmektedir.
2. Sözleşmeye katılma, borcun diğer kaynaklarını dışlayan bir terim olarak kendini açıklamaktadır: Sadece sözleşmeye katılma. Oysa, borca katılmada katılan borcun kaynağı önemli değildir. Yani, sözleşmeden, haksız fiilden, sebepsiz zenginleşmeden ya da vekâletsiz iş görmeden doğan bir borca katılmak mümkündür.
3. Borca katılmada sözleşmenin geçerliliği herhangi bir şekilde bağlanmamış görünmektedir. Sözleşmeye katılmada ise geçerlilik şekli, varsa katılan sözleşmeninkiyle aynı olmaktadır.

4. Borca katılan, yalnız müteselsil borçlu hâlini alabilirken sözleşmeye katılan hangi tarafın yanında yer almaktaysa onun yönünden müteselsil bir ilişkiye girmiş sayılmaktadır. Borçlu yanında sözleşmeye katılmada benzer biçimde müteselsil borçluluk söz konusu olabilirken alacaklı yanında sözleşmeye katılmada müteselsil alacaklı olabilmektedir.
5. Borca katılmada teselsül yasal ve kendiliğinden ortaya çıkmaktayken sözleşmeye katılmada taraflarca aksi kararlaştırılmamışsa teselsül söz konusu olabilmektedir.

36. TBK sözleşmenin devrini nasıl düzenlemiştir?

Cevap: Sözleşmenin devri TBK 205/I'in tanımıyla "sözleşmeyi devralan ile devreden ve sözleşmede kalan taraf arasında yapılan ve devreden bu sözleşmeden doğan taraf olma sıfatı ile birlikte bütün hak ve borçlarını devralana geçiren bir anlaşmadır."

BORÇ İLİŞKİLERİNİN ÜÇÜNCÜ KİŞİLERE ETKİLERİ

1. Üçüncü kişinin fiilini üstlenme nasıl bir sözleşmedir? Koşulları nelerdir? Yazınız.

Cevap: Üçüncü kişinin fiilini üstlenme, üstlenen ile alacaklı arasında akdedilen bir sözleşmedir. Bu sözleşme ile taraflar, sözleşmenin dışında kalan üçüncü bir kişinin belirli bir fiili ya da edimi ifası ile ilgili tehlike (riziko) konusunda anlaşma yaparlar.

Üçüncü kişinin fiilinin üstlenilmesinden söz edebilmek için;

- Alacaklı ile üçüncü kişinin edimini üstlenen (borçlu) arasında geçerli bir borç ilişkisi mevcut olmalı,
- Bu ilişkide borçlu tarafından alacaklıya karşı üçüncü bir kişinin fiili üstlenilmiş olmalı,
- Aynı alacaklı ile fiili üstlenilen üçüncü kişi arasında mevcut ya da kurulması beklenen bir borç ilişkisi bulunmalıdır.

2. Üçüncü kişinin fiilinin üstlenilmesi ile bir borcun üçüncü kişi tarafından ifası arasındaki farklar nelerdir?

Cevap: Üçüncü kişinin fiilinin üstlenilmesi ile bir borcun üçüncü kişi tarafından ifası arasında bir karşılaştırma yapılacak olursa şu farklar saptanabilir:

- Üçüncü kişi tarafından ifa, ifada bulunanın borçlusu olmadığı bir edimi ifa etmesidir. Oysa üçüncü kişinin fiilini üstlenmede, üstlenen, bizzat borçlandığı edimi ifa eder. Bu yüzden ki alacaklıya karşı üçüncü kişinin ifası isteğine kalmış (ihtiyari) iken üstlenen için yerine getirilmesi zorunlu bir yükümlülüktür.
- Üçüncü kişi tarafından ifada, üçüncü kişi, borçlunun kişiye sıkı sıkıya bağlı olanlar dışındaki konusu para olan ya da olmayan her tür borcunu ifa edebilir. Üstlenenin borcu ise her durumda para borcudur; o, alacaklının, fiili üstlenilen üçüncü kişinin fiilini yerine getirmemesi yüzünden uğradığı zararını parasal olarak tazmin etmeyi borçlanır.
- Üçüncü kişinin ifa yoluyla alacaklıyı tatmininde halefiyet ile güçlendirilmiş bir rücu gündeme gelebilir iken üçüncü kişinin fiilini üstlenenin tazminat borcunu ifa yoluyla alacaklıyı tatmin etmesi sonucunda -basit rücu gündeme gelebilirse de böyle halefiyetle güçlendirilmiş bir olanak söz konusu değildir.

3. Üçüncü kişi yararına (lehine)sözleşmeyi örnek vererek açıklayın.

Cevap: Üçüncü kişi yararına sözleşmede de borçlu ve alacaklı sözleşmenin taraflarıdır. Yalnız bu sözleşmede borçlunun borçlandığı edim, sözleşmeye taraf olmayan üçüncü kişiye ifa edilmektedir. Üçüncü kişi, alacaklının ifayı kabul yardımcısı olmadığı gibi temsilcisi de değildir. Tersine sözleşmeye taraf olarak alacaklı görünen kişi de

üçüncü kişinin ifa yardımcısı ya da temsilcisi sayılmaz. Örneğin, A ile B sigortası arasında yapılan hayat sigortası sözleşmesinde A'nın ölümü halinde sigorta ödencesinin eşi E'ye ödenmesi kararlaştırılmış olabilir. Bu örnekte, sözleşme tarafları A ile B'dir. E ise borçlu B'nin borçlandığı edimden yararlanması kararlaştırılmış olan üçüncü kişidir.

4. Gerçek üçüncü kişi yararına sözleşme ile gerçek olmayan üçüncü kişi yararına sözleşme arasındaki ayrım noktası nedir?

Cevap: Bir sözleşmeden doğan alacağın doğrudan doğruya borçludan ifasını isteme yetkisini üçüncü kişiye veren anlaşmaya, gerçek (tam) üçüncü kişi yararına sözleşme denilmektedir. Bu anlaşmada alacağı doğrudan talep yetkisi üçüncü kişiye aittir. Taraflar arasındaki anlaşmayla, alacaklının borcun kendisine ifa edilmesini istemeye yetkili olduğu -borçlunun da borcu kendisine ifa etmekle yetkili ve yükümlü olduğu- bir üçüncü kişiye ifayı kabul yetkisi veren sözleşmeye gerçek olmayan (eksik) üçüncü kişi yararına sözleşme denilmektedir. Bu tür bir anlaşmada üçüncü kişi alacağı doğrudan talep yetkisine sahip değildir.

GENEL OLARAK BORCUN SONA ERMESİ

5. Borcun sona ermesinin sonuçları nelerdir?

Cevap: Asıl borç sona erince ona bağlı olan faiz, kefalet, rehin, ceza koşulu gibi fer'i hak ve borçlar da kendiliğinden sona erer (TBK 131/II). İstisnai olarak taşınmaz rehniyle güvence altına alınmış ya da kıymetli evraka bağlanmış alacaklarda ve konkordato da özel hükümler bulunmaktadır. Feri borçlar asıl borç ifa edilirken saklı tutulmuşsa, sonradan bağımsız olarak istenebilir.

6. Münferit olarak borcu sona erdiren sebepler nelerdir?

Cevap: İfa, ibra, yenileme, takas, alacaklı ve borçlu sıfatlarının birleşmesi, kusursuz ifa imkânsızlığı gibi münferit borcu sona erdiren sebeplerden söz edilebilir.

7. Borcu sona erdiren sebepler arasında yer alan ibra hakkında bilgi veriniz.

Cevap: Alacaklı ile borçlu arasında kurulan ve amacı borçluyu ifası mümkün borcundan tam ya da kısmen kurtarmak olan sözleşmeye ibra denir. İbra sözleşmesi, borcu doğuran işlem şekle bağlı olsa bile herhangi bir şekle uyulmaksızın kurulabilir (TBK 132).

8. Yenileme ile borcun sona erebilmesi için aranan koşulları yazınız.

Cevap: Yenilemenin söz konusu olması için varlığı sona erdirilecek mevcut bir borç bulunmalıdır.

- Bu borcun kaynağı önemli olmayıp geçerli bir borç olması gerekir. Yeni bir borç meydana getirilmiş olmalıdır. Yeni doğmuş olan borcun eski borçtan farklı olması şarttır.
- Yenilemede farklılık, aynı taraflar arasında anlaşmayla hukuksal sebep veya borcun

konusunda sonradan yapılan değişiklikle yaratılan farktır.

- Yenileme tarafların yenileme iradelerinin açıkça anlaşılabilir olmasını gerektirir.
- Yenileme, geçerlilik koşulları bakımından genel hükümlere tabidir. Böyle olmakla, yasada yenilemenin geçerliliği herhangi bir şekle bağlanmış da değildir.

9. Yenilemenin sonuçlarını açıklayın.

Cevap: Yenilemenin sonuçları şöyledir:

- Yenileme sözleşmesiyle eski borç ortadan kalkar, yerine yeni borç geçer.
- Yeni borç eski borçtan tamamen bağımsız olduğundan, eski borcu sakatlayan sebepler ve eski borçla ilgili itiraz ve defiler yeni borçta ileri sürülemez.
- Yeni borcun doğması ile zamanaşımı da yeniden işlemeye başlar. Üstelik önceki borcun zamanaşımı süresi ne olursa olsun yeni zamanaşımı her durumda on yıldır.
- Yenilemede de yeni borcun doğmasıyla eski borç sona erdiğinden ona bağlı fer'i haklar da sona erer. Böylelikle faiz, ceza koşulu veya aynı ya da kişisel güvenceler son bulur.

10. Alacaklı ve borçlu sıfatının birleşmesi hangi durumlarda gerçekleşir?

Cevap: Borçlunun sonradan alacaklı sıfatını kazanarak şahsında bu iki sıfatın toplanması borcu sona erdirir (TBK 135). Bu bir malvarlığının veya bir işletmenin diğeriyle birleştirilmesi ya da tüm aktif ve pasifleriyle devralınması hâllerinde olası bir durumdur. Ücret alacağı bulunan çalışanın işletmeyi devralmasında böyledir. Daha çarpıcı örneği, bir kişinin alacaklısı ya da borçlusu olduğu miras bırakanın tek yasal ya da atanmış mirasçısı olmasıdır. Bu gibi durumlarda söz gelişi yasal (ya da atanmış) mirasçı alacaklı olduğu borçlusu miras bırakanın ölümüyle birlikte onun mirasına dahil olan borcun da kendisine külli halefiyet yoluyla geçmesi sonucunda bu borcun aynı zamanda borçlusu hâline de gelir.

11. Kusursuz imkânsızlık ile borcun sona erebilmesi için hangi şartlar aranır?

Cevap: Kusursuz ifa imkânsızlığından söz edebilmek için şu koşullar aranmalıdır:

- Sonradan imkânsızlaşma; imkânsızlaşmanın sonradan fakat borcun ifa zamanı gelmeden önce ortaya çıkmış olmalıdır.
- İfade imkânsızlaşma; sadece taraflar için değil, herkes için borcun ifası imkânının ortadan kalkmasıdır.
- İmkânsızlaşmada borçlunun kusursuzluğu; borçlunun imkânsızlık yaratan olaya kusuruyla (veya kendisine kusur olarak yüklenebilecek bir durum ya da üçüncü kişinin bir davranışı) yol açmamış olması gerekmektedir.

12. Kusursuz imkânsızlık halinde TBK borçluya hangi yükümlülükleri yüklemiştir?

Cevap: Yeni TBK 136/III ile kusursuz imkânsızlıkta borçluya, bu durumu gecikmeksizin alacaklıya bildirme ve zararın artmaması için gerekli önlemleri alma ödevi yüklenmiş bulunmaktadır.

13. Takas ile trampa arasındaki farklar nelerdir?

Cevap: Takas ile trampa (mal değişimi) farklı kavramlardır.

- Takas, yenilik doğuran bir haktır. Trampa ise bir sözleşmedir ve sözleşmelerin hükümlerine tabidir.
- Takas, tek taraflı varması gereken bir irade açıklaması ile kullanılmaktadır böylelikle de karşı tarafın kabul ya da reddine bağlı değildir. Trampa ise her sözleşme gibi iki taraflıdır ve taraflar arasında bir uyuşum gerektirir.
- Takas, borcu sona erdiren bir sebeptir. Oysa trampa borç doğuran bir kaynaktır.
- Takas konu bakımından özdeş alacaklara ilişkin kullanılabilen bir hak iken trampada değişime konu malların özdeşliği aranmaz.

14. Takasın koşulları nelerdir?

Cevap:

Taraflar birbirinden karşılıklı olarak alacaklı olmalıdırlar. İki tarafın birbirine borçlarının konusu olan ve birbirinden isteyebileceği aynı tür edim olmalıdır.

Edimlerden biri ya da her ikisi de muaccel olmazsa kural olarak takas mümkün olmaz. Bununla birlikte her ikisinin de aynı anda muaccel olması şart değildir.

Tek taraflı varması gereken bir hukuksal işlemle takas açıklaması yapılmış olmalıdır.

15. TBK göre takas için alacaklının rızasına, yani bir takas anlaşmasına ihtiyaç olduğu haller nelerdir?

Cevap: Yeni TBK 144'te şu üç durum sayılmıştır:

- Tevdi edilmiş eşyanın geri verilmesine veya bedeline ilişkin alacaklar,
- Haksız olarak alınmış veya aldatma sonucunda alıkonulmuş eşyanın geri verilmesine veya bedeline ilişkin alacaklar,
- Nafaka ve işçi ücreti gibi, borçlunun ve ailesinin bakımı için zorunlu olup özel niteliği gereği, doğrudan alacaklıya verilmesi gereken alacaklar.

16. Takasın sonuçları nelerdir?

Cevap: Takas, karşılıklı borçları, az olanı kapsamında sona erdirir. Yenilik doğuran hak olan takas açıklaması karşı tarafa varınca derhâl etkisini doğurur.

17. Borçlar hukukunda zamanaşımı ne demektir?

Cevap: Borç ilişkileri alanında bir borcun muaccel olduğu tarihten itibaren yasada öngörülen belirli bir sürenin geçmiş olması durumuna dayanan, alacaklının alacağı talep, dava ve icra yoluyla takip hakkını sürekli olarak engelleyen savunmaya zamanaşımı denilmektedir.

18. Zamanaşımının sonuçlarını açıklayın.

Cevap: Zamanaşımı gerçekte borcu kendiliğinden sona erdirmez fakat savunma olarak ileri sürüldüğünde alacağın istenebilirliğini ve dava ve icra yoluyla takip edilebilirliğini sürekli olarak ortadan kaldıran bir olaydır. Bir benzetme yapılacak olursa zamanaşımı savunmasının, alacağı ödümemekte, fakat felç etmekte olduğu söylenebilir. Zaten, yukarıda da zamanaşımına uğramış bir borç için eksik borç deyimi kullanıldığını, keza bu savunmanın borçlu tarafından ve zamanaşımı def'i adıyla yapıldığını belirtmiştik. Demek ki zamanaşımı savunması, bir hak (def'i) olarak borçlu tarafından kullanılmadıkça yargıç tarafından göz önüne alınmaz (TBK 161). Zamanaşımı sadece kişisel (şahsî) haklarda geçerlidir. Kişilik hakkı ve aynı haklarda zamanaşımı söz konusu olmaz.

19. Zamanaşımının koşulları nelerdir?

Cevap: Zamanaşımından yararlanmak için zamanaşımına tabi bir borç bulunmalı, bu borç muaccel olmalı ve muacceliyet anından itibaren belirli bir süre geçmiş olmalıdır.

20. Zamanaşımına tabii olmayan alacaklar nelerdir?

Cevap: Taşınmaz rehniyle güvenceye alınmış alacaklarda zamanaşımı işlemez (MK 864).

Borçlunun ödemelerinde acze düşmesi halinde aciz vesikası verilen alacaklarda zamanaşımı işlemez.

21. Taraflar zamanaşımı süresinde değişiklik yapabilirler mi?

Cevap: Yasada öngörülen süreler kesindir. Bu anlamda, zamanaşımına ilişkin hükümler emredici niteliktedir. O nedenle, yasal sürelerin değiştirilmesi hususunda yapılacak anlaşmalar kesin hükümsüzdür (TBK 148; TBK 27).

22. Zamanaşımı süreleri nasıl hesaplanır?

Cevap: Süreler hesap edilirken başlangıç günleri hesaba alınmaz ve sürenin son günü hareketsiz geçirilmişse zamanaşımı dolmuş olur (TBK 151). Yalnız zamanaşımı süresi durmuş ya da kesilmiş olmamalıdır (TBK 153 vd.).

23. Zamanaşımı süresi ne kadardır?

Cevap: Yasada farklı bir zamanaşımı süresi öngören hüküm bulunmadıkça her alacak on (10) yıllık zamanaşımı süresine tabidir (TBK 146). Kimi alacaklar için yasayla öngörülen farklı süreler geçerlidir.

24. Beş yıl zamanaşımına tabi haller nelerdir?

Cevap: Kira paraları, anapara faizleri ve ücret gibi dönemseldir,

Otel, motel, pansiyon ve tatil köyü gibi yerlerdeki konaklama bedelleri ile lokanta ve benzeri yerlerdeki yeme içme bedelleri,

Küçük sanat işlerinden ve küçük çapta perakende satışlardan doğan alacaklar,

Bir ortaklıkta, ortaklık sözleşmesinden doğan ve ortakların birbirleri veya kendileri ile ortaklık arasındaki; bir

ortaklığın müdürleri, temsilcileri, denetçileri ile ortaklık veya ortaklar arasındaki alacaklar,

Vekâlet, komisyon ve acentelik sözleşmelerinden, ticari simsarlık ücreti alacağı dışında, simsarlık sözleşmesinden doğan alacaklar,

Yüklenicinin yükümlülüklerini ağır kusuruyla hiç ya da gereği gibi ifa etmemesi dışında, eser sözleşmesinden doğan alacaklardır.

25. Zamanaşımının durması ne demektir?

Cevap: Zamanaşımını durduran sebep ortaya çıkınca sürenin olduğu yerde kalıp, sebep ortadan kalktığına kaldığı yerden devam etmesine denilmektedir.

26. Zamanaşımını durduran haller nelerdir?

Cevap:

- Birincisi, özel bir ilişkinin varlığı ve sürmekte olması (TBK 153/I, b. 1-5):

1) Velayette çocukların ana babalarından,

2) Vesayette vesayet altında bulunanların vasiden veya vesayet daireleri memurlarının işlemleri dolayısıyla devletten,

3) Evlilikte eşlerin birbirinden olan alacakları

4) Hizmet sözleşmesinde evdeki hizmetçinin işverenden olan alacakları ile

5) Borçlu alacak üzerinde intifa hakkı sahipliğini sürdürdükçe intifa konusu alacaklar.

- İkinci grupta,

Alacağın bir Türk mahkemesi önünde istenmesinin hukuken olanaksız olması yer almaktadır (TBK 153/I, b. 6).

Gerçekten de borçlunun ülke dışında olması ve uzun süreden beri dönmemiş, dolayısıyla kendisinden alacağın istenmesi imkânı bulunmamış olması hâlinde, alacak bir Türk mahkemesi önünde istenemediği için zamanaşımı durmaktadır

- Ayrıca TBK 153/I, b. 7'de yeni bir üçüncü grup eklenmiştir:

“Alacaklı ve borçlu sıfatının aynı kişide birleşmesinde birleşmenin ileride geçmişe etkili olarak ortadan kalkması durumunda, bu durumun ortaya çıkmasına kadar geçecek sürece.”

27. Zamanaşımı süresinin kesilmesi ne demektir?

Cevap: Kesilme sebepleri varsa, o ana değin işlemiş olan zamanaşımı süresi ortadan kalkar (yanar) ve yerine aynı süre baştan işlemeye başlar (TBK 156/I).

28. Zamanaşımını kesen sebepler nelerdir?

Cevap: İki grup fiil zamanaşımının kesilmesine yol açmaktadır. Bunlar:

- **Borçlunun fiili ile** örneğin borcu ikrar etmiş ya da ikrarı gösterir faiz ödemesinde ya da kısmen ifade bulunmuş ise zamanaşımı kesilir. Bunlar gibi, borçlunun rehin vermiş ya da kefil göstermiş olması hâllerinde de durum bu yöndedir (TBK 154/b.1).

- **Alacaklının fiili ile** de zamanaşımı kesilebilmektedir. Alacaklı “dava veya def'i

yoluyla mahkemeye veya hakeme başvurmuşsa, icra takibinde bulunmuşsa ya da iflas masasına başvurmuşsa” zamanaşımı kesilir (TBK 154/b.2).

29. Zamanaşımının sonuçları nelerdir?

Cevap: Zamanaşımının alacaklı yönünden, onun alacağını borçludan talep ve dava yetkisini kaybetmesi hükmü vardır. Zamanaşımı alacak hakkını değil, sadece talep ve dava yetkilerini ortadan kaldırdığından alacak devam eder. Ne var ki bu durumda borçlu zamanaşımı def’ini kullanarak borcu ifadan kaçınma yetkisi kazanmaktadır. Bu def’i niteliğinden dolayı borçlu zamanaşımını ileri sürmezse yargıç kendiliğinden gözönüne alamaz (TBK 161). Zamanaşımı def’inden önceden feragat kesin hükümsüzdür (TBK 160/I). Borçlu zamanaşımı def’ini kullanmış olmasına rağmen yine de borcu ifa etmişse bu, borcun ifasıdır. Böyle bir ifaya, bağışlama ya da sebepsiz zenginleşme hükümleri uygulanamaz. Çünkü, zamanaşımıyla borç ortadan kalkmamakta, yalnız eksik borç hâlini almaktadır.

